

III,
M. 39901
h.

me
r.
in.
ali

39901. III, M. h.

NA DEVINSKI SKALI.

ZGODOVINSKI ROMAN.

SPISAL

FR. REMEC.

[= Miroslav Malovrh]

V LJUBLJANI.

„NARODNA TISKARNA“.

[1913]

SN 1905.

030027032

I.

Jadransko morje je mogočno pluskalo ob skalo, na kateri stoji ponosno in zapovedujoče grad Devin. V veliki dvorani tega gradu so bili zbrani trije možje.

Najstarejši, ki je že prekoračil petdeseto leto, je sedel na širokem, okorno rezljanem naslanjaču. Mož je bil oblečen preprosto, a da je plemskega stanu, sta kazala široki meč in krasno bodalo, ki je tičalo za pasom. Mož je srepo gledal mladeniča kakih štiriindvajset let, ki je sedel ob oknu in z izrazom velike srditosti zrl v tla.

Dvorana je bila velika, a opremljena je bila napol kmetiško, napol orijentalско. Na surovo stesanih mizah je bilo videti dragocenosti; na okajenih stenah so visele pestrobojne preproge, na klopeh ob zidu so ležale čudovito lepe svilene blazine. Dvorana je imela samo ena vrata in samo eno okno; tam se je videlo, kako široki in trdni so zidovi starodavnega gradu.

Zahajajoče solnce je ozarjalo močno skalo, na kateri je sezidan devinski grad, in razsvetljevalo vsaj za silo veliko dvorano. Svetlikalo je tod in tam, svoj blesk pa razlivalo nad zamorcem, ki je s prekrižanima rokama stal sredi dvorane, nepremično, kakor da je izklesan iz kamna. Na obeh rokah prikovani zlati zapestnici sta razodevali, da je suženj, ki so ga pripeljali križarji iz daljnih južnih dežela.

V dvorani je vladal tisti mučni molk, ki nastane po burnih prizorih. Končno je mladi mož planil kviško in ne ožrši se na svojga sivolasega tovariša, ježno zaklical:

»Denar moram dobiti, potrebujem ga in moram ga dobiti.«

»Potem pokliči kako čarovnico, da ti ga naredi,« je odgovoril na naslanjaču sedeči mož. »Pridelek svojih zemljišč si prodal za tri leta, dajatve svojih kmetov si zastavil za dve leti. Ali hočeš mar, da ti naj tvoji podaniki dvakrat plačajo prispevek za vzdrževanja varnosti na cestah tvojega ozemlja, v kar si zavezan po pogodbi z mejnim grofom istrskim in s patrijarhom oglejskim?«

»Nikar tako ne govori; saj veš, da svojim podanikom nikdar ne delam kri-

vice. Če bo kdo oškodovan, bom to le jaz sam.«

Mladi mož se je nato obrnil proti sužnju in ukazal:

»Hasan, pokliči Rajmonda; reci mu, naj pride takoj.«

Črni suženj je odšel, ne da bi bil le z enim pogledom pokazal, da je razumel povelje svojega gospodarja. A komaj je zaprl za seboj vrata, je vitez Retinski planil s svojega sedeža.

»Rajmonda kličeš? Jurij, sinko moj, ali mi nisi obljubil, da tega sleparja ne vprašaš nikdar več za svet? Varuj se ga. Rajmondo te gotovo zapelje v kako neumnost in pride dan, ko se boš kesal.«

»Za svet ga vedno lahko vprašam,« je nejevoljno odgovoril Juri. »Ali ga nisi ti kot moj varuh sam priporočal za čuvarja cesarjevih in patrijarhovih pravic na tem ozemlju?«

»Ni lepo, da mi to očitaš, Juri. Storil sem to, da poravnam nasilje, ki sem je napravil tebi na korist. A tudi tvoje očitanje bi pretrpel, ko bi mi pričalo, da spoznavaš nevarnost, ki preti tebi in tvojim potomcem, če odstopiš le najmanjšo svojo pravico oglejskemu patrijarhu. Ljubše bi mi bilo, da prodaš sodstvo v Devinu ka-

kemu Židu in rajši bi videl, da so vzlic prepovedi papeževega legata vsi krivo-verci oglejskega patriarhata v tvoji službi, — kakor da odstopiš oglejskemu patrijarhu katerokoli pravico.«

»Ne boj se, Tomaž,« je odgovoril Juri. »Nasilje, ki si je izvršil nad benediktinci pri volitvi novega opata, je gotovo že pozabljeno; sicer pa nisem jaz odgovoren za dejanja, ki jih je storil moj varuh za časa moje mladosti.«

Tomaž, gospodar gradu Retina, ni bil zadovoljen s tem odgovorom. Vzlic temu je molčal in sledil z očmi mlademu Jurju Devinskemu, ki je nemirno begal po širni dvorani, kakor bi komaj pričakoval poklicanega svetovalca. Tomaž Retinski je med tem razmišljal, ali naj še nadalje skuša pregovoriti devinskega gospodarja ali naj tiho pripusti, da stori, kar si je vtepel v glavo. Končno je vstal z naslanjača in se nekako slovesno postavil pred Jurja, ki je bil vsled tega prisiljen, opustiti svoje beganje po dvorani.

»Ker svojemu bivšemu varovancu nimam ničesar več reči, zato se, Juri, obračam do tebe kot gospodarja v Devinu in na Premu, v Senožejah in v Belaju. Že drugič si mi danes očital dejanje, dasi sem že davno dobil odvezo za svoj čin. Ti si

bil še jako mlad, ko sem storil dotično nasilje, in menil sem, da je že davno pozabljeno. Ali, kakor vidim, ni pozabljeno in ker mi je celo ti očitaš, ti moram vendar stvar pojasniti, že da bodeš mogel soditi, če sem bil dober in vesten varuh in če sem skrbno in pošteno čuval nad tvojimi pravicami.«

»Ah, pustiva to; kaj me skrbe stvari, ki so se zgodile, ko sem bil še nedoleten,« je nestrpno rekel Juri, a Tomaž ga je prijel za roke in ga siloma zadržal.

»Sedi in poslušaj,« je skoro zapovedujoče rekel Tomaž Retinski in se potem sam usedel na naslanjač.

»Oglejski patrijarh Popo je bil jako velik in moder mož. Dolgo let je bil kancelar cesarja Henrika II. Kot patrijarh je leta 1028. premagal Ogre, ko so vdrli na Kranjsko. Pridobil si je neodvisnost od koroških vojvod in postal fevdnik cesarja samega. Popo je ustvaril neodvisno državo in je vedno gledal, kako jo razširi. Pravil sem ti že, kako je napadel patrijarha v Gradežu, da zagotovi sebi in svojim naslednikom nadvlado. Od tedaj preže patrijarhi samo na to, kako bi povzdignili svojo moč in razširili svoje ozemlje. Patrijarh Sieghart je postal vojvoda furlanski in je izposloval, da ga je cesar imenoval za

mejnega grofa na Kranjskem. Odkar mu je istrski mejni grof Urh II. daroval Buzet, Vranje, Litijo in mnogo drugih posestev, od tedaj si ti, vladar devinski, oglejskim patrijarhom na potu. Že patrijarh Sieghart se je pripravljaj, da te prepodi z devinske skale, na kateri kraljuje tvoj rod izza davnih časov. Tu ob Timavu, takorekoč pod okni devinskega gradu, se je l. 1112. bila krvava bitka. Mejni grof istrski, Henrik, je bil postal vojvoda Koroški. Takrat je poskusil Henrikov brat, patrijarh Urh, polastiti se Istre, a prehitel ga je najmlajši teh bratov, Engelbert, in prevzel mejno grofijo istrsko. In tu ob Timavu je bil boj in morda bi se bila tedaj za vedno odločila tvoja usoda, da ni bil izid boja negotov in da se nasprotujoči si bratje niso poravnali.«

»Čemu mi pripoveduješ te stvari, ki so se zgodile davno, predno sem prišel na svet,« je zaklical Juri Devinski z vidno nestrpnostjo. »Kaj so mi mar dogodki, ki so se zgodili pred sto leti in še prej.«

»Vedeti jih moraš, da bodeš v stanu, pojmiti nakane oglejskih patrijarhov ter njihovih privržencev, in pojmiti nagibe, vsled katerih sem storil tisto nasilstvo, ki si mi je danes zopet očital.«

Stari vitez se je naslonil na ozadje svojega stola in potem pa z mirnim glasom nadaljeval:

»Pred dawnimi stoletji je tu pri Sv. Ivanu kraj Devina stal sloveč samostan, ki pa so ga podrli sovražniki, da je ostalo le nekaj zidov. Že patrijarh Popo je nameraval obnoviti ta samostan, ali tvoj praded mu tega ni dovolil, vedoč, da bi si patrijarhi s tem samostanom postavili močno trdnjavo tik pod zidovi devinskega gradu. Ali patrijarh Sieghart je bil srečnejši. Tvoj stari oče, Valhun Devinski, mu je dovolil sezidati samostan, a s pogojem, da menihi tega samostana ne smejo utrditi. To se je zgodilo leta 1075. Novi samostan pri Sv. Ivanu je patrijarh izročil benediktincem iz furlanske Beligne in tvoj stari oče je v to privolil, s pogojem, da imajo devinski vladarji pravico ugovarjati pri volitvi novega opata, ako bi menihi hoteli izvoliti za opata moža, s katerim devinski vladar ni zadovoljen. Ko si bil ti star deset let, so benediktinci, ne da bi vprašali dovoljenja, sezidali mogočno zidovje okrog svetoivanskega samostana. Prihitel sem takoj v Devin, da bi menihe kaznoval, ali ko sem prišel pred samostan, so mi menihi naznanili, da je umrl njih opat, ki je bil odgovoren za rečeno kršenje tvo-

jih pravic. Pri ti priliki sem pa tudi izvedel, da hočejo menihi, preziraje tvoje pravice, skrivaj izvoliti novega opata in sicer moža, ki se je že dogovoril z goriškim grofom in z oglejskim patrijarhom, kako se polaste Devina in tebe preženo. Tedaj sem se s petdesetimi možmi odpravil v Beligno in sem naskočil samostan, ker mi menihi niso hoteli prostovoljno odpreti vrat. In prišel sem res v zadnjem trenutku. Novi opat Grimo je že sedel na svojem prestolu in menihi so se ravno pripravljali, da mu obljubijo pokorščino in zvestobo. Pahnil sem Grima z lastno roko z opatskega prestola in dal prinesti truplo umrlega opata v dvorano. Truplo smo odeli z opatsko obleko, stisnili smo umrlemu opatu pastirsko palico v roko in potem sem ukazal menihom, da volijo novega opata. Jaz in moji možje smo z golimi meči stali ob obeh straneh dvorane in menihi so vnovič volili ter izvolili tebi vdanega Bernarda, rojaka sežanskega, za opata. Patrijarh in goriški grof sta pač vse poskusila, da bi me spravila zaradi tega v nesrečo, ali ni se jima sponeslo. Tako sem jaz branil tvojo korist in tvojo pravico, Juri Devinski, a namesto zahvale, žanjem za to le očitanja.«

»Zakaj pa si tržaškemu škofu odstopil moje pravice do Sosljana?« je vprašal Juri Devinski.

»Da sem zadobil odvezo,« je odgovoril vitez Tomaž. »Ko bi ne bil tega storil, bi me bili postavili pred sodišče oglejskega patrijarha in padla bi bila moja glava, a izgubljene bi bile tudi tvoje tako važne pravice nad tebi sovražnima samostanoma. Kdo ve, če bi bil ti še danes gospodar v Devinu.«

Juri Devinski je vstal s svojega sedeža. Potegnil je Tomažev meč iz nožnice, ga zavihtel in potem udaril ž njim na hrastov naslanjač s tako silo, da se je razlul na dva dela. Ogleduje meč, če je kaj poškodovan, je z zamolklim glasom rekel:

»Če je bil ta meč dovolj močan, da je razbil opatovo mitro, bi bil pač lahko razbil tudi patrijarhovo, da ga je le zavihtela prava roka.«

»Juri — tvoje besede so blazne,« je rekel Tomaž. »Tvoj meč je močan in velika je sila tvojih mišic — ali varuj se, zamahniti na palico najrevnejšega meniha, lahko bi moral to plačati s svojo glavo. Lej, Juri, plemenitaši, kar jih je tebi podložnih, te ljubijo, ker si najhrabrejši med njimi, svobodni možje te spoštujejo kot svojega zanesljivega zaščitnika, kmetje

so ti vdani, ker si jim pravičen vladar. Tvoji gradovi so trdni in tvojih vojščakov je dosti, ali pred cerkvenim prokletjem te vendar ne morejo varovati. S svojim zaničevanjem cerkve in njenih služabnikov si lahko nakoplješ prokletje in izdajstvo in zato te svarim, kakor bi te svaril tvoj pokojni oče. Čemu kličeš Rajmonda?»

»Denarja potrebujem,« je vnovič vzplamtel graščak, »in Rajmondo mi ga preskrbi, sicer ga pretepem z bičem kakor psa.«

»Kaj hočeš tudi ti nastopati nasilno? Ali ne pojmiš, da dobi s tem patrijarh le novo orožje proti tebi? Čuvaj se, Juri! Devin je postal v zadnjem času zavetišče vseh krivovercev iz dežela oglejskega patrijarha. Že te je zaradi tega grajal mejni grof istrski, a ti se nisi zanj zmenil. Ali nič ne misliš, kaj da bo?«

»Kaj pa naj bo?« je namesto odgovora zaničljivo vprašal Juri in začel iznova korakati po dvorani sem in tja.

»Čuje se, da pošlje patrijarh svojega legata v Devin. To bi ne bilo dobro za te.«

»Ali naj mar izprašujem vest vsakega svojega podložnika, da se prepričam, če veruje vse to, kar cerkev ukazuje, ali če ne veruje? Sicer pa ne pride patrijarhov legat semkaj, da bi se z mano prepiral

zaradi krivovercev, marveč da napravi z menoj kupčijo.«

»Potem je boljše, da obrožiš svoje ljudi in da oropaš vse cerkve in samostane. Razbij tabernakelje in poberi svete posode. To je bolje, kakor da bi sklepal kupčije z oglejskim patrijarhom, zakaj vsaka kupčija, zlasti če bo Rajmondo posredovalec, te bo veljala najlepše dragocenosti iz tvoje viteške krone.«

Jurja pa so svarila bivšega varuha samo razdražila.

»Povedal sem ti že, da potrebujem denarja. Potrebujem ga nujno in imeti ga moram, pa če bi moral prodati Devin in povrh še svojo kobilico Vihro. Tudi tebe bi prodal, Tomaž, če bi bil vreden le en beneški zlat.«

Te osorne in poniževalne besede so užalile Tomaža v dušo, tako da se ni mogel več premagovati in je srdito odgovoril nekdanjemu varovancu:

»Denarja ti je treba? Kaj ne, da bi plačal malopridne ženske, s katerimi popivaš in razgrajaš cele noči. Denarja ti je treba, da bi se zopet enkrat odpeljal v Benetke in se z mladimi razuzdanci klatil od krčme do krčme in po hišah sramote. Kaj ni tako, Juri?«

Tomaž je menil, da razkači ta njegova kruta obtožba devinskega gospodarja do skrajnosti in zato je prijel za meč, da bi se, če treba, mogel braniti. Toda njegove besede niso napravile na Jurja pričakovane vtiska. Nekako žalostno je rekel Juri:

»Prav praviš; to mi je že tudi ona očitala.«

Tomaž ni vedel, na koga je pri teh besedah mislil devinski gospodar, kdo je tista oseba, ki mu je to že enkrat očitala. Pazno je poslušal Tomaž, če bode še kaj slišati, ali Juri se je utrujen usedel in se zatopil v svoje misli. Tomaža je obšla slutnja, da goji Juri v svojem srcu ljubezen, ki je tako močna in iskrena, da jo skriva kot najdražji zaklad.

Šele ko so se odprla mogočna vrata in je s tihimi koraki vstopil Hasan, je Juri dvignil glavo. Samo pogledal je zamorca in ne da je bila izrečena kaka beseda, je vedel, da je njegov ukaz izvršen.

Tomaž je čutil, da bi se ga Juri rad iznebil. Vendar se ni ganil. Zavedal se je, da utegne že sama njegova navzočnost ovirati nameravano kupčijo in zato se ni zmenil za Jurjeve jezne poglede, nego čakal, kaj se zgodi. Juri se je pač na tistem

togotil, a vendar se ni upal odgnati moža, ki mu je bil petnajst let drugi oče.

Končno je prišel Rajmondo. Oblečen je bil v dolgo rjvo haljo in opasan z navadno vrvjo, da je izgledal kakor kak menih. Bodalo, ki je tičalo za vrvjo in bilo privezano z zlato verižico, je kazalo, da Rajmondo ni duhovskega stanu.

Rajmondo se je najprej globoko priklonil pred Jurjem in potem pred Tomažem ter z osladno ponižnostjo vprašal, kaj da ukazuje devinski gospodar.

»Gospod Rajmondo — sedite,« je po precej dolgem molku izpregovoril Juri. »Poklical sem Vas, da doženeva vprašanje, zaradi katerega tečejo že več let pogajanja med Devinom in med Oglejem. Pred leti je eden mojih prednikov odstopil patrijarhu pravico, imenovati sodnika na Devinskem. Ta sodnik sodi v mojem imenu, iz česar nastajajo vedno nasprotja med menoj in med oglejskim potrijarhom. Naravno je, da ne more dlje ostati pri tem.«

»Res je,« je hladno odgovoril diplomatični zastopnik oglejski.

»Da, tako je,« se je oglasil tudi Tomaž. »Temu razmerju mora biti konec. Devinski gospodarji morajo zopet dobiti pravico, ki so jo imeli nekdej. V to treba

denarja, ker zastonj ne da patrijarh ničesar iz rok. Med tvojimi podložniki, Juri, jih je dovolj, ki so pripravljeni žrtvovati kar je v njih močeh, da lahko odkupiš od patrijarha svojo staro pravico. Jaz sem prvi pripravljen na to. In če bi moral dati svoj grad in svoja zemljišča ter si kot vojščak iskati kruha — ne bilo bi mi žal.«

Juri se je naglo obrnil proti Tomažu.

»V ta namen bi mi torej lahko pre-skrbel denarja?«

»Da, ker gre za čast devinskega fevda in za neodvisnost kraške zemlje od Furlanije,« je odgovoril Tomaž. »Zahtevaj od nas denarja in dobiš ga, zahtevaj našo kri, in pripravljeni smo jo preliti. Ali za nič-nosti, samo da bi ti uganjal norčavosti in lahkomi selno zapravljal, za to nimamo denarja in ne damo ničesar.«

Jurja je zdaj premagala jeza. Grozeče je dvignil pest in s hripavim glasom kričal:

»In Vi, ki ste moji podaniki, Vi boste sodili moja dejanja in nehanja, kaj ne? Da-nes boste milostno rekli: dajmo mu nekaj srebrnikov, da si kupi kako igračo, saj je priden in ubogljiv; jutri pa boste našli, da so obšivi na mojih oblekah predrago-ceni, da sem z gostijami preveč potrošil, in kaznovali me boste s postom. Pa ne

pojde tako! Vi, Tomaž Retinski, menda ne morete pozabiti, da ste bili nekdaaj moj varuh. Navadili ste se ukazovati. Ali nečete morda vstopiti v devinski samostan? Tam bi vas lahko porabili kot učitelja. Brezovka bi Vam prav dobro pristojala. Gospod Rajmondo, začniva, če Vam je prav, s pogajanji. Kaj sodite vi na Devinskem?»

»Uboje, tatvine in zakonolomstva, ki jih store plemenitaši. svobodni ljudje ali kmetje.«

»Te sodbe izrekate v mojem imenu. Koliko je patrijarh pripravljen plačati, da preide sodstvo popolnoma v njegove roke in da se bo sodilo v njegovem imenu?«

»Tega sploh ne morete storiti,« se je oglasil Tomaž. »Tu ne gre toliko za pravico tistega, v čigar imenu se sodbe izrekajo, kakor za pravico tistih, ki se sodijo. Da žele duhovniki na Devinskem, naj bo patrijarh njih sodnik, to je naravno, mi posvetnjaki pa ne bomo priznali drugega za svojega sodnika, kakor devinskega gospodarja. Nas ne smeš izročiti oglejskemu patrijarhu.«

Juri se je porogljivo zasmel in zbadljivo odgovoril:

»Saj ne mislim izročiti plemenitašev oglejskemu patrijarhu, marveč samo ubi-

jalce, tatove in zakonolomnike, in za te je treba mogočnega in strogega sodnika.«

»Kristus ni tako učil,« je skoro polglasno rekel Tomaž, a Juri se ni zmenil za njegovo opomnjo, nego se zopet obrnil k Rajmondu.

»Koliko je patrijarh pripravljen plačati?«

»Šesto oglejskih srebrnikov na leto.«

»Dobro! Naj velja kupčija za eno leto.«

Juri je stopil k oknu in gledal nekaj časa ven na morje, na katerem so svetlikali zadnji žarki zapadajočega solnca. Naenkrat se je obrnil.

»Rajmondo, jaz potrebujem še več denarja. Kaj bi patrijarh še kupil od mene?«

»Popolno sodstvo nad vsemi krivoverci.«

»Priatelj Rajmondo, iz tega pa ne bo nič. Uboj, tatvina in zakonolomstvo, to so hudodelstva, ki se dajo dokazati; kriv je tisti, ki je tako dejanje izvršil. S krivoverstvom pa je drugače. Vi, kar vas je v službi oglejskega patrijarha, proglašate vsakega za krivoverca, ki se vam brez-pogojno ne pokorava. Krivoverstvo je za vas molzna kravica in sredstvo za maščevanje. Kaj mislite, da ne vem, koliko

vam je že vrglo krivoverstvo v Čedadu in v Latisani? Vi, Rajmondo, bi obsodili kot krivoverca in dali sežgati vsakega, kdor bi se ozrl za Vašo krasnooko črno sužnjo, ki je gotovo najnesrečneše žensko bitje, odkar je Vaša last.«

»Vi bi pač radi tolažili mojo sužnjo?« je z jako srdito porogljivostjo vprašal Rajmondo, v čigar očeh je zasvetil plamen sovraštva.

»Jaz ne,« se je smejal Juri, a takoj zopet umolknil, ko so je njegov pogled srečal s Hasanovim pogledom.

Rajmondo je z ostrimi pogledi motril vse navzoče. Kakor bi znal čitati v človeških srcih, tako srepo si je vsakega ogledal. Obrnil se je tudi proti Hasanu, ki pa je ostal tako hladen in nepremičen, kakor da mu je usoda odrekla zmožnost misliti in razumevati.

Rajmondo je bil očitvidno zadovoljen z uspehom svojega motrenja. Nekako pomirjen je zopet pristopil k Jurju in začel iznova govoriti o nameravani kupčiji.

»Patrijarh me je pooblastil, da Vam ponudim dvatisoč oglejskih srebrnikov, če mu odstopite sodstvo nad krivoverci. Pomislite, dvatisoč srebrnikov.«

»A jaz Vam te pravice ne prodam za noben denar,« je odgovoril Juri. »In ko bi

mi patrijarh prepustil vsa svoja mesta in vse svoje graščine, in ko bi jaz ne imel ne kruha, ne varnega zavetišča — te svoje pravice bi mu vendar ne prodal. Predlagajte mi kaj drugega; patrijarh ima gotovo še drugih želja.«

»Uganili ste! Devinski vladarji so nekdanj prodali patrijarhatu mesto Gemono. Od tedaj ima patrijarh dolžnost, da Vam v slučaju vojne pošlje pomoč; sto mož, če se vojskujete na svojih tleh, petdeset mož, če se vojskujete na tujem ozemlju. Koliko želite plačila, da ga za vedno odvežete te dolžnosti?«

»Če pojdem v vojno proti kakemu sosedu, ne bom nikdar klical patrijarhovich mož, ker v tem slučaju je moja skrb, da se zadosti pripravim; dolžnosti pa, da mi pošlje patrijarh sto mož, če bi bil jaz napaden na svojem ozemlju, te ga ne odvežem; Devin in drugi moji gradovi morajo ostati mojemu rodu. Govoriva o čem drugem.«

»Ne vem, če se izplač,« je menil Rajmondo, »saj ti nobena ponudba ne ugaja.«

»Le nadaljujte! Patrijarh ima vedno toliko želja, da gotovo še napraviva kako kupčijo.«

»Kolikor vem jaz, ima patrijarh le še eno samo željo,« je pikro odgovoril Raj-

mondo. »Patrijarh ima dolžnost, dati dvajsetorici Vam podložnih vitezov hrano in stanovanje, če pridejo z Vami v Oglej.« In s posmehom je dostavil lokavi mož: »Ta patrijarhova dolžnost mora biti že silno stara, ker že kdo ve koliko časa ni več dvajset vitezov podložnih devinskemu vladarju.«

Jurja so te besede hudo spekle, saj so ga spominjale, kako nazaduje njegov rod, ki je bil nekdanj na Furlanskem, na Goriškem in na Krasu še mogočnejši od Eppensteinov in Andechsov. Ali zadušil je nejevoljo tako, da se Rajmondo ni mogel veseliti uspeha svoje ironije.

»Patrijarh daje mojim vitezom, če pridejo v Oglej, tako pičlo hrano in tako slabo stanovanje, da ga rad odvežem te dolžnosti. Koliko je pripravljen plačati?«

»Tisočpetsto oglejskih srebrnikov. Kraški vitezi imajo pač zdrave želodce in malo polja, zato bi se patrijarh rad enkrat za vselej iznebil teh gostov.«

Tudi zdaj se ni Juri zmenil za Rajmondovo zbadanje, nego ravnodušno vprašal:

»Kdaj se mi izplača denar?«

»Tako danes; pripravljen je že.«

»Potem sedite in spišite pogodbo, da pride stvar v red.«

»Treba je dveh reči,« je menil Rajmondo. »Ena je tu —«

»Name nikar ne računajta,« je osorno zaklical. Tomaž, in obrnivši se proti svojemu nekdanjemu varovancu rekel svečano:

»Juri Devinski, od današnjega dne te ne priznavam več za svojega vladarja. Moj meč in moja sulica ne moreta služiti vladarju, ki mi ne sme več rezati kruha pravice in mi več ne more dati zavetišča.«

II.

Že se je delala noč, ko je na devinskem gradu zavladovalo živahno življenje. Hlapci so na dvorišču sedlali konje in čul se je smeh in veselo kramljanje in vse se je radostno pripravljalo na odhod.

Devinski gospodar je hodil sam po sobi, v kateri je bil malo poprej podpisal pogodbo z oglejskim patrijarhom. Oblečen je bil preprosto; ob pasu je imel veliko bodalo, v roki pa težko železno palico. Pripravljen je bil za odhod, a ni se odpravil.

V sobo so stopili Hasan in dva moža, ki sta nosila težki vreči. Hitro za njima je vstopil v dvorano postaren možiček, ki je

držal v rokah vse polno ključev in ki si je z zadovoljstvom ogledal polne vreče.

»Evo denarja,« je veselo zaklical Juri in s svojo težko palico dregal v vreči, ki sta jih bila nosilca postavila na tla. »Zdaj lahko osvobodim svoje može. Ti, stari ključar, pojdeš jutri zjutraj s tem denarjem v Vipavo, da osvobodiš naše može, ki jih drže tamkaj v ječi. Štirje vitezi te bodo spremljali. Ali pazi, da mi denarja ne izgubiš ali da ti ga ne vzemo, sicer te pošljem v Benetke in te prodam na semnju kakor kako tele.

»Kdo pa naj kupi starega in nerabnega človeka, kakor sem jaz?« se je smejal ključar.

»O, jaz ga poznam, ki te bo z veseljem kupil,« je menil Juri napol šaljivo in napol resno.

»Kdo bi to neki bil?«

»Kdo? Ti sam! Če bi mi moral plačati polovico tega, kar si mi že ukradel, bi bila to krasna vsota. In ti, stari skupuh, bi jo rad odštél, samo da ne prideš drugemu gospodarju v roke. Ali bi mi ti morda ne plačal za svojo svobodo še enkrat toliko, kakor patrijarh za sodstvo nad ubijalci in tatovi?«

»Vi ste prodali sodstvo nad ubijalci in tatovi?« je vprašal ključar nekako prestrašeno.

»Ali te je strah za tvojo kožo, ključar peklenški,« se je krohotal devinski gospodar. »Naj pomore dobri Bog tebi in vsem, ki so ti enaki; sodstvo nad ubijalci, tatovi in zakonolomniki sem prodal patrijarhu in trdno upam, da te bom še videl viseti na vešalih in da bom gledal, ko bodo tvojo ženo golo podili okrog oglejske cerkve in jo bičali. Ali se hodi tvoja žena še vedno spovedovat k otcu Petru, vrlemu menihu in strogemu kaznovalcu grešnikov?«

Na ključarjevem licu se ni premenila nobena poteza, niti trepalnice se niso gatile. Mirno in hladno se je glasil njegov odgovor.

»Še vedno, Vaša milost, hodi moja žena k otcu Petru k spovedi in po spovedi hodita skupaj molit in jokati na grob umrle vaše matere.«

Juri je prebledel in krčevito se je njegova roka oprijela železne palice. Najraje bi bil udaril, ali premagal se je, čeprav težko.

»Tu, lopov, je denar! Prešteti je natančno, tega ne pozabi; če izgine le en sre-

brnik, te seznanim z vrvjo, ki visi na vešalih. Spravi se!»

Moža sta dvignila vreči in ju odnesla za starim ključarjem, ki se je previdno umikal k vratom, kakor bi se bal, da mu napravi Juri še kako neprijetno presenečenje. Ali devinski gospodar se niti več ozrl ni na svojega ključarja, nego se je obrnil do Hasana.

»Ali si slišal, kake besede sem moral požreti? Ta lopov je spričo mene žalil spomin moje matere in jaz ga še zavrniti nisem smel, saj bi moral sicer priznati, da razumem njegovo žaljenje. Za vbodljaj s šivanko me je udaril z mečem. To mu poplačam; krvavo mu to še povrnem.«

Hasan je samo povесil glavo, a zinil ni nobene besede.

»Zdaj pa je čas, da se odpravim,« je čez nekaj trenutkov menil Juri. »Pojdi Hasan in poglej, če je vse pripravljeno.«

Hasan je stekel po stopnicah. Juri pa je šel čez hodnik na drugi konec gradu, kjer je v prostorni sobi bilo zbranih več vitezov pri zajtrku. Pozdravili so svojega gospodarja z burnimi klici in ga obsipali z vprašanji, kaj pomeni njegov ukaz, da naj se pripravijo za pojezd.

»Lep izlet Vam priredim, vrli moji tovariši,« je rekel Juri. »Jaz se zanašam na

vaše meče v dnevih boja, zanašajte se na mojo radodarnost v dnevih miru. Zdaj imam denarja, da bi z njim premotil celo samotarja na Sveti gori pri Gorici tako, da bi vam zaplesal kakor kaka beneška lahkoživka. Pripravite se skrbno, prijatelji moji, da bodo dekleta po mestih odpirala okna in sipala na vas cvetlice, ki so jih prej poljubile.«

Ploskaje in vriskaje so vitezi vzeli to napoved na znanje in hrupno klicali svoje hlapce, da naj se podvizajo za odhod. Samo eden je molče slonel na svojem sedežu in se ni ganil. Bil je mlad in zal, a upadla njegova lica so izdajala, da ga ali tare velika skrb, ali mori brezupno hrepenenje. Juri ga je opazoval od strani in v njegovih pogledih je bilo čitati, da se mu lepi mladenič v dušo smili.

»Kaj ne greste z mano, Konrad Sežanski?«

»V vojni je to moja dolžnost, gospod,« je z veliko resnobo odgovoril Konrad.

»V miru pa dokaz prijateljstva,« je presrčno pripomnil Juri.

»Prijateljstva, ah, prijateljstva!« Konrad je izgovoril te besede tako trpko, da mu je Juri ves ginjen stisnil roko.

»Pojdi Konrad, prosim te, pojdi z mano. Tudi vitez Marhland pojde z nami v Oglej.«

»In najbrže tudi njegova hčerka Juta.«

»Juta pride gotovo.« Juri je to izrekel z vsem poudarkom, da bi mu Konrad raje verjel. »Juta zapusti stari grad v gorah, da preživi nekaj tednov na dvoru oglejskega patrijarha. Vleče jo tja —«

»Ljubezen do devinskega vladarja,« se je oglasil Konrad in v njegovih očeh se je pojavil blisk, ki je pa hitro zopet ugasnil.

»Ali pa ljubezen do tebe, Konrad,« je resno dejal Juri. »Kaj ne uvidiš, da kaže neko zaupanje in nagnenje do mene samo, da prikrije bedakom svojo pravo naravo.«

»Kdo so ti bedaki?« je zakričal Konrad in njegova roka se je oprijela meča.

»Prvi je njen mož, dični vitez Marhland, drugi in največji pa si ti, ki se daš voditi za nos in imeti za norca in ki žaluješ, namesto da bi se smejal in se veselil.«

»Molčite, molčite, Juri,« je bolestno vzdiknil Konrad. »Vi me ne umejete. Ljubil sem Juto dve leti; bila je moja vera in moje upanje; ljubil sem jo tako, da sem bil srečen, če sem smel poljubiti tla, na katerih je stala njena noga. In potem je prišel

dan, ko je kakor blazna pila vaše poljube, ko je pozabila na ves svet in vam iz slavnostne dvorane sledila v vašo spalnico. Ali pojmite, kake peklenske muke sem jaz takrat trpel? Kaj bi bilo, ko bi se zdaj sešel z njo.«

Smeje se je rekel Juri Devinski:

»Zdaj bi bil ti na vrsti, če bi le hotel.«

»Ne govorite tako, gospod; ne vznepajte mi mnenja, da bi se tudi meni to posrečilo, kar se je vam, zakaj če bi moral to misliti, bi jo zaničeval. Recite raje, da je bila krasna, zapeljiva spomladanska noč, da je vonj cvetlic Juto opijanil, da ste jo vi premotili, in jo naredili blazno ter jo končno prevarali. Ali nikar ne recite, da pridem tudi jaz na vrsto, da razvnamem tudi jaz v njenem srcu tista čuvstva, kakor vi, kajti potem bom moral verjeti, da je zavržena ženska.«

»Ti bi je potem vsaj več ne ljubil.«

»Ah ne,« je rekel Konrad, »ljubil jo bom vedno, kakor jo ljubim zdaj.«

Vzpričo te bolesti je devinski vladar umolknil in se s tihimi koraki odstranil. Stopil je v drugo bogato in razkošno opremljeno sobo, kjer je naletel na več gosposkih žensk, ki so se začudile njegovemu prihodu in ena je hotela steči v drugo sobo. A Juri jo je zadržal.

»Moji soprogi ni treba povedati, da sem tu,« je rekel precej neprijazno. »Prišel sem semkaj, da bi govoril z Nikolajem Rogonjo. Sporočite mu, da čakam tukaj.«

Kmalu je vstopil Nikolaj Rogonja. Svoje dni je bil Nikolaj na dvoru oglejskih patrijarhov visoko v čislih; veljal je za najznamenitejšega pevca, a tudi za najlepšega moža. Le z veliko žalostjo je prenašal zdaj svojo usodo; bolelo ga je, da je bil pozabljen kot pevec; še bolj ga je bolelo, da je že starost naredila konec njegovim ljubavnim uspehom. Oblačil se je pa še vedno z največjo skrbnostjo; njegova obleka je bila polna pestrobojnih trakov, brada in dolgi lasje pa skrbno negovani.

»Poklicali ste me, milostivi gospod,« se je oglasil Nikolaj, ko je nekaj časa molče čakal odgovora devinskega vladarja.

»Govoriti imam s tabo, Nikolaj.«

»Verjamem.«

»Kaj morda veš, o čem da hočem s teboj govoriti?«

»Tega pač ni težko uganiti.«

Juri je srepo zrl Nikolaju v oči. Spoznal je, da je Nikolaj pripravljen na ta razgovor in da ga ni presenetil poziv na ta sestanek.

»Ti si tudi eden izmed tistih, ki pravijo, da so mi zvesti in vdani, a komaj čakajo, da mi zadero meč v srce. Ali že veš, da me je zapustil nekdANJI moj varuh, Tomaž, in da mi je za slovo še grozil?«

»Gotovo ste storili kaj zlega ali kaj nespametnega,« je ravnodušno odgovoril Nikolaj.

»Kako moreš ti tako govoriti? Tomaž je vendar tvoj sovražnik.«

»Meni je sovražnik, ali Vam je prijatelj.«

»Pusti to modrovanje. Prijatelj ali sovražnik — Tomaž me je užalil in ponižal; moje potrpežljivosti je zdaj konec. Zato poslušaj in ubogaj me.«

»Za sedaj bom samo poslušal.«

V očeh devinskega gospodarja je zazarel zopet tisti plamen, ki se je pojavil vselej, kadar je zadel na odpor. Nikolaj pa se ni ganil in je tako mirno vzdrževal te poglede, da je naposled Juri povесil oči.

»Jutri, Nikolaj, odideš ti v Oglej in popelješ s seboj tistega otroka, kateremu si posvetil svojo skrb in svoje varstvo.«

»Katerega otroka?«

»Čemu vprašuješ tako neumno?« je vzkipeł Juri. »Tistega otroka, s katerim sta me ti in moja umrla mati združila za vse življenje. Tistega otroka, ki je postal moja

žena tedaj, ko sta bili tvoja volja in moje matere volja zame zapoved.« In trpko je dostavil: »Ti in moja mati sta zapravila mojo svobodo, moj varuh Tomaž pa moje pravice.«

»Tedaj, ko ste se Vi po volji svoje matere, po mojem in svojega varuha nasvetu poročili s Hemo, takrat je še eksistirala oporoka latizanskega Sponheima, da dobi njegova hči sedem graščin na Goriškem, na Koroškem in na Furlanskem.«

»O, kajpak,« se je rogal Juri. »Stari Sponheim je moral biti jako prekanjen mož. Zagotavljal vas je, da dobi Hema sedem graščin in da ima že narejeno oporoko. A ko je umrl, ni dobila Hema ničesar, njeni sestri pa sta dobili vsa posestva.«

»Hema je vse ljubezni vredna žena.«

»Ki jo pa jaz sovražim iz vsega srca.«

Nikolaja so te divje besede potresle in žalosten je vprašal:

»Zakaj jo sovražite, milostivi gospod? Ko bi jo poznali, bi jo gotovo ljubili.«

»Jaz je ne poznam in je tudi nečem poznati. Sovražim jo, kakor bi sovražil verigo, če bi bil vanjo uklenjen; sovražim

jo, kakor vse, kar se upira moji volji. Hema je zame jez, ob katerem se ustavi in razbije vsak moj namen. Da me niste z njo poročili, bi bila danes polovica Istre že moja. Ali te nič ne peče vest, da si dvanajstletnega dečka poročil s sedem let staro deklico? Dovolj je že, da me je zadela nesreča; na vsak način pa nečem več videti te ženske, ki stoji kakor zid ob moji strani in onemogoča vsako mojo željo.«

Nikolaj je pozrno motril devinskega gospodarja. Na njegovih ustnih je trepetal rahel usmev in z nekako sarkastičnim glasom je rekel:

»Nisem vedel, da si hoče devinski vladar potom ženitve razširiti deželo in pridobiti novih graščin. Ali hočete morda posnemati svojega polstrica, ki se ženi iz špekulacije, ki je po petih svojih ženah popetoril svoje imetje in se ravno zdaj pripravlja, da pošlje tudi peto ženo v samostan in se šestič oženi?«

Juri je stal pred oknom in je molčal, Nikolaj tudi ni čakal odgovora, nego je mirno nadaljeval:

»Kaj pa se je zdaj naenkrat zgodilo, da se hočete kar nagloma iznebiti svoje žene? Kaj se vam tako mudi? Ali vam je mar obljubljena kaka kraljevska krona?«

»Ni treba, da bi mi bila obljubljena kraljevska krona. Moja volja je, da gre Hema v Oglej. In tudi to ti rečem, Nikolaj: čuvaj se me in pazi, da dobro in točno izvršiš moje ukaze. Jutri odpelješ Hemo v Oglej, zapomni si to.«

»Milostivi gospod, jaz ne pojdem v Oglej in tudi Vaše soproge ne odpravim ne tja in sploh nikamor izven devinskega ozemlja. Njeni sestri sta se lahko ločili od svojih mož, ker sta bogati; Hema bi postala prava sužnja, če bi zapustila Devin. Vaši vitezi so ji vdani in zato nimate poguma, pripeljati v grad druge žene, dokler je ona tu; a če bi zapustila Devin, bi v tem starodavnem gradu hitro kraljevala druga ženska. In zato jaz Vaše soproge ne popeljem nikamor.«

Juri je bil tako presenečen, da nekaj trenutkov ni mogel priti do sape. Potem pa je divje zakričal:

»Ali hočeš, da te na mestu ubijem, predrzneš brezstidni? Moja volja je in ukazujem ti, da popelješ Hemo jutri v Oglej. Edina stvar, ki te briga, je moj ukaz. Kake namene imam, to ni tebi nič mar. Ali hočeš morda, da ukažem svojim hlapcem, naj izpolnijo mojo voljo in naj Hemo zvezano pripeljejo v Oglej?«

»Tega ne boste storili.«

»Če treba, storim tudi to.«

V tem trenutku je bela roka odgrnila težko zaveso, ki je zakrivala vhod v sosedno sobo, in čul se je tresoč ženski glas:

»Gospod Nikolaj, jutri odpotujeva v Oglej.«

Juri se je naglo obrnil proti vratom, ali videl ni ničesar drugega, kakor rahlo gibajoče se zaveso. Nekaj hipov je gledal Nikolaja, kakor bi ga hotel vprašati, kaj da to pomeni, potem pa mu je molče pokazal hrbet in je odšel.

III.

Bila je že noč, ko je prišel devinski gospodar na dvorišče svojega gradu. Na morju je ležala megla in ostra burja je brila po kraški ravnini. Hasan je pri velikih vratih pričakoval svojega gospodarja. Za uzdi je držal konja in kobilo; kobila je bila črna ko noč, konj tako bel kakor sneg, oba pa čiste arabske krvi.

»Lepa si, moja Vihra,« je mrmral Juri, gladeč kobilo, »in hitra si kakor burja. Nocoj zdirjava, kar se da, in kmalu bodeva pozdravila lepo Katarino.«

Juri je skočil na Vihro in ognjevita kobila se je vzpenjala, da se je moral jezdec globoko nagniti na njen vrat.

»Le potrpi, Vihra, najina pot je dolga in jaz nečem, da bi prišla brez sape pod okno Katarinino.«

Hasan je med tem zaprl vrata in zdaj sta devinski gospodar in njegov suženj zdirjala proti furlanski meji, da so se delale iskre in kakor bi tekmovala, kdo da pride prej na cilj.

Šele čez uro sta nehala dirjati in se je Juri obrnil do svojega sužnja ter mu z rezkim glasom rekel:

»Zadnjič nisem bil s teboj zadovoljen, Hasan. Dvajsetleten človek mora bolje streljati na lok, kakor znaš ti.«

»Ni mogoče, gospod,« je odgovoril Hasan, »krive so zapestnice.« Pri teh besedah je pokazal Hasan zapestnici, ki jih je nosil kot znamenje sužnosti.

»Daj se krstiti in jutri ti snamejo zapestnici.«

»Tako je tudi Vaš papež rekel bagdaskemu kalifu. Ali veste, kaj mu je ta odgovoril? Rekel mu je, da postane v tistem hipu kristjan, čim postane papež mohamedanec.«

Juri ni razumel za svojo vero prezirljivega smisla teh besedi. Zasmejal se je glasno in dejal brezskrbno:

»Pa bodi kar hočeš; ali bodi že suženj ali svoboden mož, mohamedanec ali

kristjan, glej, da boš znal bolje streljati na lok.«

»Pšica je orožje, ki jo vodita oko in veter,« je pripomnil Hasan; »pest je zanesljivejša, ker se ne loči od roke.«

»Časih je orlovo gnezdo tako visoko, da ga ne doseže nobena roka in da more priti do njega samo pšica.«

»V moji domovini so kače, ki jedo samo jajca orla-velikana, ki postavlja svoja gnezda na tako visoke skale, da jih ne more doseči nobena pšica.«

»In kako pride kača do teh jajec?«

»Plezaje.«

Jurjeva roka se je instinktno krepkeje oprijela težke železne palice. Na Hasanovem licu se ni izpremenila nobena poteza; niti najmanjša kretnja ni izdala zamorčevih čuvstev.

Molče sta jezdila naprej. Čez nekaj hipov sta se Jurjeva Vihra in Hasanov konj začela ustavljati. Vihra je dvigala nozdrvi kvišku, Hasanov konj je naglo premikal ušesa. Z začudenjem se je obrnil Juri proti svojemu sužnju; ta ni kazal ne presenečenja, ne strahu, samo njegove oči so se svetile, kakor bi hotele prodreti temo. —

»Nekdo je v najini bližini,« je rekel Juri.

»Jezdeci morajo biti,« je odgovoril Hasan.. »Lejte, Vihra jih je spoznala in nadaljuje pot in moj konj ne bo zaostal.«

Zdirjala sta naprej. Tema, ki je objemala furlansko ravan, je bila tolika, da se ni videlo niti deset korakov daleč. Hasan se zdaj ni dosti menil za svojega gospodarja; večkrat ga je celo prehiteval, da je moral Juri svojo Vihro z ostrogi nagnati, da ni zaostala. To je v Jurju vzbujalo vsakovrstne sume, saj se je dobro zavedal, koliko si je napravil sovražnikov s svojo silovitostjo in svojevoljnostjo.

Juri si je priznaval, da mu Hasan doslej nikdar ni dal povoda, dvomiti nad njegovo zvestobo, ali njegova molčečnost je mogla biti prav tako izraz udanosti kakor sovraštva.

Iz daljave se je zaslišalo rezgetanje. V tem trenutku se je Hasanov konj povzpел kvišku in se koj nato ustavil.

»Gospodar,« je izpregovoril Hasan, ko je bil Juri prijezdil do njega, »prišla je ura odločitve. Ti zdaj lahko napraviš iz mene nesrečnika, ki bo zlomil suženjsko verigo, pa če bi bila od železa, pa če bi Tebi moral zabosti nož v srce. Lahko pa tudi napraviš iz mene sužnja, ki ti bo zvest kakor pes, a bi imel tigrove kremplje za tvoje sovražnike. Jaz ti bom oko, ki bo

vse videlo, jaz ti bom uho, ki bo vse slišalo, jaz ti bom meč, ki se ne bo uklonil niti prokletju. Voli sedaj, kaj ti naj bom.«

»Ne bojim se te, suženj, pa bodi to ali ono,« je z neskončnim ponosom odgovoril Juri. »Ali ti, suženj, si mi grozil in zato te zadene zaslužena kazen; obrni konja in vrni se nemudoma domov.«

Prvič kar je bil Hasan Jurjev suženj, se ni uklonil gospodarjevemu ukazu, in Jurja so vzpričo tega obšle temne slutnje, ker je bil sam skoro neobrožen, Hasan pa je imel svojo krivo sabljo in svoje bodalo.

»Ali si oglušil, črni pes,« je srdito zakričal Juri, ko je videl, da se Hasan ne gane.

»Slišal sem te, gospodar in tudi razumel; toda ti nisi mene razumel. Poglej to pot; spodi me naprej, namesto da me podiš nazaj, in pridobiš si srce, ki se ti ne bo nikdar izneverilo, pa če bi mi ga izrezal iz prsi. Če pa me spodiš domov v Devin, potem, gospodar, postane iz mene strupena kača.«

Jurja je jeza prevzela tako, da je s povzdignjeno palico planil proti Hasanu.

»Že zopet se predzneš mi groziti?«

In ker se Hasan ni umaknil z mesta, je Juri z železno palico udaril Hasana po levi roki s tako orjaško silo, da je počila

kost. Hasanu je roka upadla ali niti najmanjši glas ni izdal njegove bolesti. Prav kakor da bi sploh ne bil zadet, ni glave ni premaknil, nego vlekel na ušesa nerazločne glasove, ki jih je iz daljave donašal veter.

»Gospodar, sprejmi vsaj zdaj mojo ponudbo,« je s tihim glasom prosil Hasan.

»Ti si blazen; suženj hoče meni narokovati pogoje.«

»Potem je bolje, da me tu na mestu ubiješ, zakaj v Devin se jaz ne vrnem.«

Iz daljave se je zdaj še razločneje slišal šum in novo rezgetanje.

»Gospodar, pusti me naprej,« je ihte prosil Hasan, »usmili se in pusti me naprej.«

Ta trdovratnost je napravila na Jurja vendarle nekaj vtiska.

»Saj pojdeva lahko skupaj naprej.«

»Ali jaz moram priti sam; čuješ li, jaz moram sam priti na kraj, odkoder se čuje ta šum. Zaostani le za nekaj časa.«

»Zakaj?« je vprašal Juri, v katerem se je jeza umikala radovednosti. »Zakaj naj zaostanem?«

Hasan ni odgovoril. Poslušal je z napeto pozornostjo ta šum, ki ga je donašal veter. Zdaj je ta šum prihajal od druge

strani. Tudi Vihra ga je slišala in se obrnila na tisto stran, Hasan pa je povetil glavo in obrnivši svojega konja rekel tiho:

»Moje življenje je odšlo; gospodar, jaz grem v Devin.«

Pognal je konja, a ga takoj zopet ustavil in ponudil Jurju svojo desno roko.

»Gospodar — razbij mi še to roko in potem me pusti oditi.«

Devinskega vladarja je ta ponudba globoko pretresla. Na kaj takega ni bil pripravljen. Spoznal je, da se pač nihče ne bi pripravljaj na tak način na izdajstvo in zato je obžaloval svojo prenačljenost.

»Hasan, povej vendar, kaj imaš,« je rekel kar mogoče prijazno in vzel iz žepa svilen robec. »Na, vzemi ta robec in obveži si roko. In da poravnaš zamudo, vzemi mojo Vihro. Ta te ponese kakor burja tja, kamor hočeš priti.«

»Hvala ti, gospodar,« je odvrnil Hasan z veselim glasom. »Pridrži svoj robec in pridrži tudi svojo Vihro. Dovolil si mi, za kar sem te prosil in hvaležen ti bom za to vedno. Danes se jaz sam tebi darujem. Glej, kaj si kupil z eno besedo, zakaj ti doslej nisi poznal niti mene, niti mojega konja.«

Hasan si je obvezal roko, se nagnil na vrat svojega konja, siknil kakor kača

in konj je zdirjal tako naglo kakor bi plaval po zraku.

Vihro je ta hitri odhod presenetil. Zapodila se je za vrancem, a zaostala je za njim in ko jo je Juri končno ukrotil, se niti peketanje Hasanovega konja ni več slišalo.

IV.

Počasi je devinski gospodar nadaljeval svojo pot. Pregarjal si je dolgčas s tem, da je žvižgal ali pel in se igral s svojo železno palico, toda kmalu se je tega naveličal. Obšle so ga resnejše misli in začel je ugibati o svojem početju, o svojem prepiru z bivšim varuhom, o prodaji svojih vladarskih pravic in o sklepu, iznebiti se svoje prave žene.

Sam je uvideval, da je njegovo ravnanje dostikrat brezmiselno.

»Kako sem vendar bedast,« je govoril sam sebi. »Na eni strani prodam oglejskemu patrijarhu najvažnejše svoje vladarske pravice, v času, ko stezajo patrijarh, avstrijski vojvoda in istrski mejni grof svoje roke po mojem ozemlju in preti moji neodvisnosti največja nevarnost; na drugi strani pa izzivam patrijarha in papeža s tem, da dajem zavetišča in varstva vsem mogočim krivovercem. Ej, ko bi bili

moji sosedje hrabrejši možje, bi me prav hitro nagnali. Ali paziti bo treba. Patrijarh se ne pritožuje brez vzroka, da se širi krivoverstvo. Ljudje sovražijo duhovnike in zaničujejo cerkev. In ker jim grajščaki pri tem ne delajo ovir, zato plamti patrijarh jeze in sovraštva do plemstva.«

Zlasti dolgo je razmišljal o spletkah oglejskega patrijarha proti domačemu plemstvu.

»Kar je še domačega plemstva, vse bodo iztrebili ti tujci,« je govoril Juri. »Patrijarhi v Gradežu so naši prijatelji, patrijarhi v Ogleju so naši sovražniki; patrijarhi v Gradežu se oklepajo domačinov, patrijarhi v Ogleju uničujejo domačine.«

Jurju se je izvil iz prsi bolesten vzdih; misel na propadanje domačega plemstva ga je vedno potrla.

»Odkar so cesarji dobili oblast nad Oglejem v roke, od tedaj silijo Nemci od vseh strani v naše pokrajine. Patrijarhi so Nemci in morda ne bo nikdar več na oglejskem prestolu sedel domačin. Gradovi prehajajo drug za drugim v nemške roke in mogočno se širi veljava tujega plemstva, veljava domačega pa propada. In s tem tujim plemstvom rase tudi bogastvo in moč cerkve. Duhovščina se peha

samo za denarjem in za oblastjo; za duše ljudstva se nihče ne meni.«

Zamišljeno je nadaljeval Juri svojo pot.

»Morda je pa to še dobro in koristno. Morda uniči duhovščina s svojim početjem cerkev samo. Kdo naj veruje, da je cerkev božja ustanova, ko so njeni služabniki satanskega značaja; kdo naj veruje, da uči cerkev resnico, ko se poslužujejo njeni služabniki najgrjih laži; kdo naj veruje, da so duhovniki oznanjevalci vere ljubezni, ko more kakor rablji; kdo naj veruje, da je cerkev zaščitnica kreposti in krščanske npravnosti, ko žive duhovniki razuzdano, ko so božje hiše postale hrami nečistosti in templji nezmernosti. Ah, ko bi mogel, jaz bi jim posvetil tako, da bi ves svet strmел in se mi občudovanja klanjal. Ali cerkveno prokletstvo je moč, kateri ne more kljubovati niti rimskonemški cesar. Če me cerkev prekolne, me zapuste moji graščaki in celo kmetje. Niti en človek bi mi ne ostal zvest. In povrh je moja dežela majhna in nerodovitna; razbojniki in beraški menihi pobere vse, da ljudem še za živež ne ostane. Ali naj mi ti izstradani reveži pomorejo? Ali se smem zanašati na plemenitaše, ki so name ljubosumni in me sovražijo, ker sem edini

velikaš, ki si je ohranil neodvisnost? Patrijarh in avstrijski vojvoda, beneški dož in mejni grof istrski, vsi bi me radi upognili in vpregli v svoj jarem, vsi bi me radi ponižali. Ko bi me cerkev preklela in izobčila, bi vsi padli po meni in vsak bi napel skrajne sile, da me uniči.«

Devinski gospodar je dvignil glavo in se oziral naokrog, da vidi, kje da je. Zemljo je zaodevala gosta megla, na nebu pa so se podili temni oblaki.

»Bliža se vihar,« je mrmral Juri. »Oblaki napovedujejo grom in strelo v naravi; menihi, ki se potikajo po mojem ozemlju, napovedujejo meni vihar. Treba bo, da pravočasno kaj ukrenem; samo da vidim svojo ljubico — pa pojdem na delo.«

Počasi je nadaljeval Juri svojo pot. Hitel je proti severu, iz ravani se je bližal goratemu ozemlju. Pri posameznih hišah je tod in tam zagledal kakega človeka, ki se je ves začuden ozrl po skrivnostnem jezdecu ali pa prestrašen pobegnil pred njim v hišo, kajti razbojnikov je v onih časih kar mrgolelo po vseh pokrajinah.

Naenkrat se je Juri zganil in naglo zgrabil železno palico, ki je visela ob njegovem sedlu. Zaslišal je glas rogov in vpitje: »Na volka! Udri volka!« Juri je

spodbodel svojo Vihro in zdirjal čez polja na stran, odkoder se je čulo klicanje. Prešinilo ga je veselo upanje, da pobije volka, a vsled megle ni bil v stanu presoditi, če jezdi po pravi poti.

Ustavil je Vihro, hoteč počakati, da se zopet oglase rogovi. V tem trenutku plane iz grmovja pošastna prikazen. »Medved je,« je mislil Juri, in se s palico zapodil na žival. Žival se je tuleč hotela umakniti, ali Juri jo je tako dobro zadel, da se je zgrudila na tla.

»Stoj — ti si pobil gosposki plen,« je zakričal širokopleč mož in se grozeč s svojo sulico bližal Jurju. »Plačaj pet srebrnikov — če nečeš, da ponesem razen volčje kože tudi tvojo kožo s seboj.«

»Če nečeš, da se ti zgodi kakor temu volku — glej, da izgineš,« je jezno zakričal Juri in udaril po sulici, da je napadalcu odletela iz rok. Mož je prestrašeno kričal na pomoč in bežal čez polje, odkoder se je bližalo več jezdecev in se je slišalo vpitje gonjačev.

Juri se za to ni zmenil. Stopil je s konja in se približal volku, v istem trenutku pa tudi strahoma obstal. Volčja glava je ležala na strani, iz volčje kože pa je gledal smrtnobled moški obraz.

Jurju je zastalo srce. Pobil je človeka, ki so ga bili zašili v volčjo kožo in ga potem kakor zver podili po gozdih in planjavah. Sklonil se je nad ranjencem in zdaj spoznal ta obraz.

»Oton Vidal,« je zaklical Juri, »ali me čuješ?«

Umirajoč pogled je zadel Jurja, blede ustne so se premikale ali niso bile zmožne govoriti.

Juri se je trudil, da pretrga šive, s katerimi je bil Oton Vidal zašit v volčjo kožo. Siromak se mu je smilil nad vse. Oton Vidal je bil znamenit pevec, ki so ga radi sprejemali na vseh graščinah na Furlanskem in na Goriškem in ki bi bil lahko prijetno živel na patrijarhovem dvoru, da ga ni ljubezen zapeljevala v najpredrzejša podjetja. . . .

»Zdaj, plemenita gospa, boste videli, kako znajo Vaši služabniki kaznovati človeka, ki se drzne dvomiti o Vaši kreposti. Hej, hlapci, položite pred našo plemenito gospo taco tega volka. To, gospa, je tista roka, ki je zapisala pesem o Vas, pesem o ljubezni, pesem, v kateri se je pevec drznil reči, da ga boste morda vendar uslišali. V Trevizu so Vidalu odrezali uho, ker je bil poslušal ljubavne besede omožene gospe, danes mu odrežemo roko; mislim,

da bo zdaj dal slovo poeziji in ljubezni.«

Tako se je čulo govoriti gosposkega jezdeca, ki je prihajal ob strani vitke dame in ki so ga spremljali njegovi hlapci.

Širokoustni jezdec je bil zelo presečen, da se njegovo povelje ni nemudoma izvršilo in je začel kričati na svoje hlapce, kaj da to pomeni. Ko so ga ti opozorili na Jurja, je vzplamtela njegova jeza in mahaje z bičem je planil proti njemu. Juri je urno skočil na stran in s svojo železno palico udaril konja po nogah. Konj je hipoma padel in vrgel jezdeca raz sebe.

»Lopov, razbojnik,« je kričal jezdec. »Pretepsti te dam, da boš pod biči izdihnil svojo grešno dušo.«

Juri je stopil jezdecu z nogo na vrat, da je ta mogel komaj še dihati in je dvignil palico.

»Če ne boš pokoren kakor pes, ti razbijem glavo,« mu je zažugal in obrnivši se do hlapcev, ki so prihiteli, jih je osorno odpodil.

»Strahopetci,« je zdaj zadonel ženski glas in dama, s katero je bil jezdec prej govoril, se je na svojem konju približala devinskemu gospodarju. A komaj ga je zagledala, je že zadržala konja in prebledela tako, da je za trenotek izginil ves

čar njene nenavadne lepote. Tudi Juri je na prvi pogled spoznal Juto plemenito Marhland in se prezirljivo nasmehnil. Umaknil je nogo z jezdečevega vratu in poklonivši se nalahko, je rekel:

»Kakor vidim, plemenita dama, kaznujete zdaj ljubavno ponudbo že z največjo krutostjo. In časih se je govorilo, da sploh ne znate ljubavnih ponudb odklanjati.«

Gospa Juta je jeze zatrepetala in bi bila Jurja najraje z bičem udarila po obrazu. Ali njegovo orlovsko oko ji je vzelo moč in ves pogum. Roka ji je omahnila in zamižala je nekoliko, potem pa se malo nasmehnila in s koprnečim glasom rekla:

»Mladi mož, Vi ste slabo obveščeni o meni, ako ne veste, da se pri enem lahko kruto maščujem za to, kar drugemu rada dovolim.«

Juri je čutil, da Juta namenoma prikriva svojim spremljevalcem, kdo da je on, kakor je tudi čutil, na kaj Juta namiguje, ali delal se je, kakor bi njenih besed ne razumel.

»Eno vem, gospa, da nikomur na svetu ni dovoljeno, delati s kristjanskim človekom kakor z divjo zverjo; in dalje vem, da ni vreden plemstva človek, ki

pomaga uprizoriti tako sramoten lov na človeka.«

Gospa Juta je prikrila svojo užaljenost. Nasmehnila se je ošabno in zbadljivo zaklicala:

»Če pridete v Čedad in vidite lepo Katarino Zoranovo, vprašajte jo, kakšen je razloček med pevcem, ki obleče volčjo kožo, da se prikupi svoji dami, in pa med gospodarjem mogočnega gradu, ki se preobleče v rokodelskega pomočnika, da se prikupi navadnemu meščanskemu dekletu.«

Jurja so spekle te besede v srce. Zdelo se mu je, da mu sili vsa kri v glavo. Srditi njegovi pogledi so Juti kazali, da je njena pšica zadela v živo. Ali kmalu je Juri premagal svojo nevoljo vsaj toliko, da je mogel mirno reči:

»Razloček je ta, da eden ve, kaj hoče in kam gre; drugi, ta pevec, pa je blazen in lahko brezvestni ljudje ž njim store kar hočejo.«

»Ne; oba sta enako neumna. Pri enem izvira neumnost iz možgan, pri drugem pa iz srca. Z obema se ženske igrajo kakor hočejo.«

Juta in devinski vladar sta se začuvši te besede hkrati obrnila in zagledala velikega moža z dolgo brado, ki je držal

v rokah tako železno palico, kakor Juri, za pasom pa je imel velikanski nož. Juri se ni spomnil, da bi bil kdaj videl tega velikana, Juta pa ga je morala poznati, kajti njegov prihod jo je očitvidno razveselil.

»Ne vem, če Vas je kdo vprašal za Vaše mnenje,« je ošabno rekel Juri. »Vsekako nima nihče izmed Vas tako močnih zob, da bi mogel enemu teh neumnežev načeti kožo, in ta neumnež pravi na ves glas, da je podlo in nizkotno, zlorabljeni slabost zaljubljenega pevca.«

»Ta moj nož je načel že marsikako kožo, ki je bila trja kot volčja.« Pri teh besedah je velikan vzel svoj nož izza pasa. Njegov pogled se je srečal s pogledom gospe Jute in devinski vladar je imel vtisk, da sta se Juta in tujec s tem enim pogledom sporazumela.

Med tem je bil nesrečni pevec Oton Vidal prišel k zavesti. Priplazil se je do Jute in zdihoval ležeč pred nogami njenega konja.

»Jaz sem Vaš volk, kajne milostiva, da sem Vaš volk in si s svojo krvjo prislužim Vašo ljubezen.«

Blazni pevec se je Jurju tako smilil, da ga je obšel resničen gnev.

»Razumem Vaše početje, gospa Juta. Vi hočete s krvjo tega nesrečneža izbri-
sati spomin na orgijo, ki ste jo nekdanj
preživali. Ali mislite, da bodo ljudje res
verjeli, da ni gospa Juta plem. Marhland
nikdar z nobenim čestilcem drugače rav-
nala, kakor s tem blaznim pevcem?«

Gospa Juta je zaporedoma preble-
devala in zardevala, tako so jo skelele te
besede devinskega vladarja. Ustne so ji
trepetale razdraženosti, slišalo se je
samo sikanje. Juri pa je tudi videl, da ni
mogla govoriti; da je Juta globoko pogle-
dala v oči neznanemu velikanu in slutil je,
da sta se z očmi domenila glede — njega.
Instinktivno je Juri položil svojo levo roko
na bodalo, ki je tičalo za njegovim pasom
in dvignil z desno roko železno palico, ki
je ležala poleg njega. Pripravljen je bil na
boj, sicer se je pa zanašal, da se mu uklo-
nijo Jutini spremljevalci, če jim le pove,
kdo da je.

Juta je zapazila Jurjeve priprave in
je velela svojim spremljevalcem, naj se
odstranijo. Jezdila je ž njimi nekaj korakov
daleč, potem pa se naglo vrnila do Jurja
in se ustavila pred njim. Nekaj trenutkov
si ga je ogledovala, kakor bi si hotela za
vedno zapomniti njegovo obličje in vsako
potezo na njegovem obrazu in poznalo se

ji je, da so ji vstajali v srcu presladki in nepozabni spomini. Pred njenimi nogami je ječal umirajoči Oton Vidal, blizu nje v senci samotnega drevesa se je pa naslanjal ob svojo palico nepoznani velikan. — Juri pa je ravnodušno in hladno stal pred njo in niti njenih pogledov ni hotel razumeti.

Iz nedrij je potegnila Juta kito moških las in je polglasno rekla Jurju:

»Te lase sem neko nepozabno noč odrezala z edine glave, ki je kdaj slonela na mojem srcu. Če bi me lastnik teh las s tako kito hotel privezati nase, jaz bi mu bila sužnja in bi mu rada sledila do konca sveta.«

Mehko in vabljivo so se glasile te besede. Juta se je nagnila na glavo svojega konja, prav kakor bi ponujala Jurju svoje ustne in kakor bi komaj čakala, kdaj se ji približa toliko, da mu zamore oviti roke okrog vratu.

Juri pa ni omahoval niti trenotek. Stopil je za korak nazaj in molče potisnil svoje kodre, ki so mu padali na tilnik, pod svoj baret.

Tedaj se je Juta zganila, kakor da jo je zadel udarec z bičem. S hripavim glasom je zakričala nepoznanemu velikanu:

»Črni Peter — njegove lase moram imeti in ti mi jih doneseš. Evo — po čem jih spoznaš.«

Juta je vrgla črnemu Petru kito las, ki jih je toliko časa hranila v nedrijih, in poln mošnjiček, ki je zazvenel, ko je padel na tla.

»Za ta denar se dobe vsi njegovi lasje s kožo vred,« je veselo zaklical črni Peter, gospa pa je pognala konja in zdirjala za svojimi spremljevalci, ne da bi se bila le še ozrla na devinskega vladarja, in ne meneč se za nesrečnega pevca, ki je ležal v svoji krvi in vzdihoval: »Jaz sem vaš volk, milostiva dama, jaz sem vaš volk.«

V.

Juri ni trenil z očesom, ko je slišal ime črnega Petra, poglavarja razbojniške čete, ki je strahovala vso Furlansko in Goriško, Koroško in Kranjsko. Juri se je zavedal, da ga sovraži črni Peter iz dna svoje duše, ker je bilo devinsko ozemlje edino, kamor se Petrova četa ni več upala. Prišla je bila nekajkrat na Kras, ali Juri je vselej zbral svoje može, je dal brez usmiljenja obesiti vsakega ranjenega ali ujetega razbojnika in je dal razglasiti, da

dobi bogato darilo, kdor mu prinese glavo črnega Petra.

V tistih časih ni bilo na cestah nikake varnosti; ropali so vitezi sami, ropale pa so zlasti mnogoštevilne razbojniške čete.

Po Jutinem odhodu si je Juri z nekako radovednostjo ogledoval črnega Petra. Ta so ni ganil s svojega mesta, prav kakor bi mu laskalo, da je obudil pozornost mogočnega devinskega gospodarja. Zdelo se mu je, da stoji pred Jurjem kakor usoda. To ga je navdajalo s posebnim zadoščenjem in živo si je slikal, kak strah prevzame Jurjevo srce.

Toda razbojnik je bil v zmoti. Juri je bil pogumen. Boj s črnim Petrom ga ni strašil, pač pa mu je bila neprijetna misel, da ne pride pravočasno v Čedad k svoji Katarini. Zato se je približal razbojniku in mu rekel:

»Koliko ti je dala lepa gospa Juta, da ji prineseš moje lase in morda tudi mojo glavo? Rad bi vedel, na koliko ceni smrt tistega, kateremu v življenju ni mogla odreči nobene želje?«

Črni Peter je prezirljivo odkimal.

»Gospa Juta je blazna. Za teh dvajset oglejskih cekinov, ki mi jih je dala, ti ne iztrgam nobenega lasu.«

»Jaz ti dam dvajset beneških cekinov, črni Peter, če me pustiš v miru oditi.«

Črni Peter se je zasmeljal in oči so se mu zasvetile v divjem ognju.

»Toliko denarja ti sploh ne premoreš, da bi te jaz pustil iz svojih rok. Poznam te, Juri. Stokrat bi bil rad dal cel voz zlata, ko bi te bil mogel dobiti v svoje pesti. Zdaj te imam in zdaj bo razbojniški poglavar izrekel sodbo nad tvojo glavo. In zaklinjam se ti, da ti bom stokrat poplačal, kar si ti storil mojim ljudem.«

»Če boš mogel, črni Peter,« se je Juri rogal razbojniku. »Ni dovolj, da si me ujel, treba je tudi, da me obdržiš v svojih rokah. Če so ti moji cekini prelahki, poskusi, če je moja palica dosti težka.«

Držeč bodalo v eni roki in sukajoč železno palico z drugo roko, se je Juri zapodil na črnega Petra, tako hitro, da je razbojnik komaj odskočil. V tistem trenutku pa je že iz grmovja planilo dvanajst razbojnikov. Zagnali so se na Jurja, ki se je boril s črnim Petrom, in ga hipoma podrli na tla ter mu iztrgali palico in bodalo. Juri je uvidel, da je vsaka borba s tolikimi sovražniki nemogoča in zato se ni branil, ko so mu razbojniki zvezali roke in ga odnesli v stran. Pri tem razburljivem in

nevarnem dogodku ni Juri izgubil duševnega ravnovesja; ravnodušno si je ogledoval podivjane obraze razbojnikov in kakor bi jih hotel dražiti ter jim pokazati svoje preziranje, je na tleh ležeč začel po svoji navadi polglasno žvižgati vesel napev.

Razbojniki so ponesli Jurja v globoko jamo, ki je bila od vseh strani zasenčena od dreves in grmovja in kjer so imeli svoje taborišče. Prav ko so Jurja postavili na noge, da si pomaga v jamo, polno skalovja, se je devinski gospodar spomnil, kaj je zapustil na mestu, kjer je bil napaden.

»Ah, kako sem pozabljiv,« je zaklical Juri; »moja lepa Vihra je ostala tam, kjer ste me napadli in tam leži tudi smrtno-ranjeni pevec v volčji koži.« In zapovedujoče je velel razbojnikom: »Idite po mojo kobilico in prinesite tudi ranjenega pevca semkaj.«

Razbojniki so se zasmeli. Zdelo se jim je neskončno smešno, da jim hoče zvezani jetnik ukazovati, kaj naj store, in da govori človek, čigar življenje je odvisno od njihove milosti, z njimi tako, kakor mogočen velikaš s svojim sužnjem.

»Ali me morda niste razumeli,« je novič zagrmel Juri in se ponosno vzravnal, dasi je imel na hrbtu zvezane roke.

»Pri moji veri, predno vas dam obesiti, bom vsakega izmed vas dal bičati, da bo meso v cunjah od njega letelo, če takoj ne izpolnite mojega povelja. Pojdite po Vihro in po ranjenca.«

Razbojnike je ta osorni in neustrašni nastop devinskega gospodarja tako razkačil, da so začeli dvigati svoje palice in groziti Jurju, da ga na mestu ubijejo. Medtem se je približal črni Peter in čuvši zadnje besede Jurjeve, je vprašal:

»O čem govori? Ali je Vihra tista slavna kobilica, o kateri se govori, da je vredna sto beneških cekinov.«

»Da, to je moja Vihra,« je odgovoril Juri, »in kdor mi jo pripelje, temu obljubim pomiloščenje.«

To pot so se razbojniki tako smejali Jurjevim besedam, da so se nekateri kar ulegli na travo in se držali za trebuhe. Celo črni Peter je svoja usta odprl na stežaj in njegov krohot se je razlegal po ravnini kakor rezgetanje mladega žrebca.

»Ta človek je zblaznel,« je smeje se vpil eden tolovajev.

»Da,« je z veliko resnobo pripomnil Juri, »blazen sem, ali eden tistih blaznih, ki jih je razsvetlil sv. Duh.«

Črni Peter je medtem nekaj na tihem govoril s svojimi možmi in potem ukazal:

»Pojdite iskat Vihro. Stara navada je, da se vitezem položi v grob njih bojni konj. Spoštujmo stare navade.«

Trije razbojniki so stekli za Vihro. Juri pa, čeprav je dobro razumel Petra, je z rahlim usmevom na ustnih legel v trato.

Črni Peter je medtem svojim možem dal vsakovrstnih naročil, iz katerih je Juri spoznal, zakaj niso razbojniki oboroženi s sabljami in s sulicami, marveč imajo samo palice in so oblečeni kakor trgovci. Videl je tudi, da imajo razbojniki s sabo več otovorjenih mul in da imajo dosti več konj, nego je nosačev. Začelo se mu je jasnit, kaj da utegne to pomeniti in da se prepriča, se je obrnil do moža, ki je bil postavljen za njegovega čuvarja.

»Razbojniki ste menda namenjeni v Oglej?«

»Seveda,« je odgovoril čuvar. »Včeraj se je začel v Ogleju svobodni semenj in trajal bo osem dni.«

»Kaj je oglejski patrijarh res uvedel svobodne semnje?« se je čudil Juri. »Vsi velikaši so mu ugovarjali in odsvetovali! Torej bo zdaj sveto mesto Oglej celih osem dni zavetišče hudodelcev in bodo razbojniki smeli neovirano prodajati svoj plen tistim, katere so oropali.«

J »Da, da,« je zadovoljno pritrjeval razbojnik, »in ko bi ne vedel, da boš še danes zvečer zapustil ta svet, bi se ti prav rad ponudil, da prodam tvojo Vihro.«

»Kako da se Oglejci niso ustavili svobodnim semnjem?«

»Še prosili so zanje in plačali so patrijarhu 300 zlatov, da je uvedel svobodne semnje. Ti semnji bodo mestjanom donášali ogromne koristi in zato bodo z vsemi močmi čuvali to svojo pravico.« Razbojnik se je tiho smejal in rekel: »Kaj ne, čudno pa bo le, da bodo imenitni meščani s svojimi meči varovali in branili razbojnike, ko bodo ti prinašali na semenj naropani svoj plen.«

»Sramota je za patrijarha, sramota je za oglejske mestjane, da iz same lakomnosti kaj takega stôre.«

Črni Peter, ki je stal v bližini in pripravljaj odhod svoje čete, se je pri teh besedah naglo obrnil in rekel počasi in slovesno:

»Še večja sramota pa je, če prodajo mogočen vladar svoje sodstvo oglejskemu patrijarhu.«

Juri je bil silno presenečen, da ve že razbojniški poglavar, kako kupčijo je bil sklenil z odposlancem oglejskega patrijarha in hipoma ga je prešinil sum, da

je Hasan vendarle izdajalec in da je zato silil naprej, da je mogel razbojnike obvestiti o prihodu svojega gospodarja in jim pojasniti njegove namene in razmere. Vzlic veliki nevolji, ki je prevzela Jurja, je vendar znal prikriti svoja čuvstva in svoje misli. Črnemu Petru sploh ni ničesar odgovoril, nego se odvrnil od njega z izrazom največjega zaničevanja. Črni Peter je zapazil ta izraz in z jeznimi pogledi je stopil k Jurju, toda še predno je izgovoril kako besedo, so se čuli koraki in žvenket in izza grmičevja so se pojavili razbojniki, ki so bili šli skat pevca Vidala. Prinesli so ranjenca in obenem pripeljali seboj dva moža, ki sta črnega Petra tako zanimala, da jima je posvetil vso svojo pozornost.

Moža sta bila zvezana z dolgo verigo, ki je bila enemu prikovana na desno roko, drugemu pa na levo. Veriga je bila pet do šest korakov dolga in precej težka. Mlajši teh priklenjencev je bil oblečen v meniško haljo in prepasan z debelo vrvjo. Obraz je imel bled in upal, kakor da je kdove koliko let preživel v kaki podzemski ječi. Njegovi pogledi pa so bili plamteči in tako prodirajoči, kakor bi znal ta mož čitati najskrivnostnejše na dnu duše

zakrite tajnosti, kakor bi bilo nemogoče, odgovoriti na te poglede s kako neresnico.

Njegov spremljevalec je bil majhen od postov upadel mož, na čigar obrazu so se ohranili sledovi nekdanjega pijančevanja. Bil je že nad petdeset let star in tako izmučen, da je komaj hodil. Tudi ta mož je bil oblečen samo v meniško haljo; na prsih je nosil velik rdeč križ, ki je bil prišit na haljo; rokave je imel prerezane, da so se videle gole roke, glavo pa do kože ostriženo. Ti znaki so razodevali, da je bil mož nekdanj krivoverec, ki se je podvrgel veliki in težki pokori.

Menih, ki se je dal prikovati na kakega grešnika, v namen, da pazi nanj, da dejansko izvrši svojo obljubo, je storil velikansko žrtev. Zato so bili taki slučaji le redki. Zgodili so se le, če je šlo za veljavno pridobitev ali za človeka, čigar zgled je mogel na stotine ljudi pridobiti žrtvujočim se menihom. To je bilo znano tudi razbojniški četi črnega Petra. Prijeli so meniha in nanj prikovanega moža, sluteč, da mora biti ta spokorjenec imeniten in bogat človek.

Tudi črni Peter se je močno razveselil svojih jetnikov.

»Zdaj vidim, da je Komolja zavzel varni grad Gluho Vrhovlje. Ker nismo

varni, dokler nismo na oglejskem ozemlju in ker nismo oboroženi, je najbolje, če se umaknemo v ta grad. Privežite jetnike na repe naših mul in potem na pot. Ali smo vsi zbrani?»

»Vsi; zaostala sta le dva, ki lovita kobilico našega jetnika. Že pol ure se podita za njo, pa se ji ne moreta približati.«

Juri se je pri teh besedah zadovoljno nasmehnil, kakor da mu je ta vest v posebno zadoščenje.

»Toliko slabše zanju,« si je mislil Juri in se dal mirno privezati muli za rep.

Potovanje ni trajalo dolgo. Na visoki skali je stal gradič, do katerega je vodila strma pot, ki so jo konji le jako težko zmagali. Med potoma se je črni Peter večkrat približal Jurju, ali vselej se je devinski gospodar, ki se je sicer prijazno razgovarjal z razbojniki, tako zaničljivo in žaljivo obrnil stran od Petra, da je ta kar divjal jeze in Jurju grozil z najhujšimi mukami in najstrašnejšo smrtjo.

Razbojnikom se je čudno zdelo, da je Juri z njimi prijazen, medtem ko žali in ponižuje njihovega poglavarja. Spoznali so, da jih Juri bolj ceni, kakor črnega Petra in to jim je ugajalo in jim je laskalo.

Juri je vedel, da ne odloča črni Peter sam o usodi jetnikov, marveč da imajo pri sodbah vsi razbojniki enake pravice. Misli je, da je zanj najbolje, če dobi razbojnike na svojo stran, in zdelo se mu je, da to najprej doseže, če jim izkazuje prijaznosti in jim kaže neko spoštovanje s tem, da prezira njihovega vodjo.

Razbojniki so se bali, da se črni Peter kar na potu loti svojega jetnika, in zato je tisti, ki je bil postavljen za čuvarja, svaril Jurja.

»Mladi mož, nikakor ne izzivajte Petra; če ga prevzame jeza, vas zabode na mestu.«

»Prijetelj,« je odgovoril Juri, »jaz ne bom nikdar pozabil, kar sem doživel z mladim medvedom. Zasačil sem ga, ga podrl in ga prijel za zadnje noge, da mu zabodem svoj nož v vrat, a medved se je obrnil in me je popadel. Odtrgal mi je od rame kos mesa, tako da sem ga moral izpustiti in da je mogel pobegniti.« In tiho je šepnil razbojniku na uho: »Prijetelj — jaz sem kakor mlad medved; zobe imam dobre in če me črni Peter tudi drži za roke, njegov nož še ne tiči na mojem vratu.«

Razbojniki, ki so se bili polastili gradiča, so prihiteli svojim tovarišem na-

sproti in jih radostno pozdravljali ter s tem naredili konec pogovoru. Črni Peter je stopil s konja in določil dva razbojnika, da ostaneta na straži. Grad je sicer ležal na samotnem kraju, precej daleč od vasi, ali črni Peter je bil vedno previden in se je tudi v gradu hotel zavarovati zoper vsako presenečenje.

Črni Peter je s toplimi besedami hvalil Komoljo, da je tako naglo in spretno zavzel grad in naposled rekel:

»No, tudi mi nismo pasli lenobe, ljubi Komolja; lej, kake ptiče smo ti pripeljali v tvoj železni ptičnik.«

»Kdo pa je ta oskubljeni jastreb?« je vprašal Komolja, kažoč na devinskega gospodarja, ki je utrujen sedel na kamnu pri vratih in si s posebnim zanimanjem ogledoval Komoljo.

»Oskubljeno le izgleda,« je dejal črni Peter,, »ali to je redek in plemenit ptič, kakršnega še nismo imeli v svojih rokah.«

»Ta mladenič v kramarski obleki?« se je čudil Komolja.

»Ta mladenič v kramarski obleki, da, kajti ta ni nihče drugi, kakor devinski gospodar Juri.«

Komolja ni ničesar odgovoril. Čez njegovo lice je šinila senca nekake ginjenosti, a izginila ravno tako hitro, kakor se

je bila prikazala. Toliko glasneje pa so pozdravili razbojniki razkritje črnega Petra, da je ujeti mladenič v kramarski nošnji Juri Devinski. Vsi so obstopili Jurja in ga gledali nekako s strahom in občudovanjem, pa tudi z jezo in sovraštvom. Toda njihova pozornost se je kmalu obrnila na drugo stran. Komolja je namreč naenkrat silno čudeč se planil k menihu in nanj priklenjenemu grešniku in potem na ves glas zaklical:

»Na mojo dušo — ta bosonogi priklenjeni grešnik je moj znanec. Slušaj, črni Peter, to ti je ptič, da ga v treh kraljestvih ne dobiš enakega. Ali veš, kdo je ta človek, ki ga menih vlači za seboj kakor psa?«

»Kdo je, kdo je?« so vse križem vpraševai razbojniki in se kričaje zbrali okrog Komolje, da jih je ta moral s komolci od sebe pehati.

»Ta človek,« je pripovedoval Komolja, »je Mihael Galenegano, najbogatejši meščan na celem Furlanskem, posestnik neizmernih zemljišč, mož, ki ima več zlata, kakor bi ga mogle nesti vse naše mule in vsi naši konji.«

In obrnivši se k jetniku, je dostavil:

»Mihael Galengano, spokorjeni krivoverec, bodi pozdravljen na našem

gradu. Tebi na čast ga bomo danes pili. — Hej, hlapci, pripravite mizo v veliki dvorani in nanesite najboljšega vina, saj so ga polne vse kleti.«

Razbojniška četa črnega Petra je bila številna, a vendar so našli vsi obilo dela, da so pripravili bogato večerjo. Eni so prirejali mize, drugi so nosili vina; ti so klali, oni so pekli, tretji so netili ogenj in znašali drva, dočim so drugi pripravljali za družbo ležišča, kakor bi vedeli, da bo po večerji nemogoče.

Nekateri razbojniki so ostali pri jetnikih na dvorišču. Mihael Galengano je bil tako izmučen, da je legel na te kamne in od utrujenosti zaspal, dočim je nanj priklenjeni menih ponosno stal kraj njega, kakor da njegovo telo ne pozna utrujenosti. Ranjenega Vidala so razbojniki slekli iz volčjih kož, dasi se je branil na vso moč, proseč: »Jaz sem volk, jaz sem volk lepe Jute, pustite mi volčjo kožo, drugače me ne bo spoznala.«

Juri je sedel nepremično na kamnu kraj vrat in sledil s svojimi pogledi črnemu Petru in Komolji, ki sta živahno govoreč hodila po dvorišču. Črni Peter in Komolja sta bila stara prijatelja in sta dolgo let združeno ropala in plenila.

Juri je zdaj in zdaj ujel kako besedo tega pogovora in iz teh besed je prišel do prepričanja, da ga je Hasan vendarle izdal ter do še žalostnejšega prepričanja, da ne uteče strašni smrti. Na drugi strani ga je močno pretreslo ime Mihael Galengano. Spominjal se je, da mu je Katarina dostikrat pripovedovala o svojem stricu istega imena, o njegovih velikanskih posestvih in o njegovem ogromnem premoženju ter o njegovih krivoverskih nagnenjih. Vse, kar je bil povedal Komolja, je Jurju pričalo, da je Mihael Galengano stric njegove Katarine.

Glasni klici so naznanjali, da je večerja pripravljena in razbojniki so peljali svoje jetnike s seboj v veliko obednico, ki so jo razsvetljevale na steno pričvrščene mogočne plamenice.

VI.

Stari gradič, v katerem so se razbojniki čutili popolnoma varne, je bil last imovitega čedadskega mestjana Bernarda. Sicer se je bil črni Peter z njim domenil, da se nikdar ne dotakne njegove lastnine, za kar mu je Bernard dajal vsako leto pet konj in dvajset beneških cekinov, ali črni Peter je rad pozabil na svoje prisege. V

tem slučaju ni bilo pozabljenje popolno; črni Peter je pač svojim ljudem dovolil, da izpraznijo kleti in jedilne shrambe, ali prepovedal jim je, se dotakniti drugih reči.

Razbojniki so svojo večerjo zalivali z najžlahtnejšimi vini, kar so jih našli v kleti. Bili so izmučeni od celonočnega in celodnevnega potovanja in so si zdaj v obilni meri privoščili vsega, kar je bilo na bogato obloženi mizi. Plamenice, ki so gcrele ob stenah, so kmalu napolnile dvorano z gostim dimom, iz katerega so strahotno sijale baklje. Tudi vino je kaj hitro učinkovalo na razbojnike, da so začeli kričati, razbijati po mizah in s hripavimi glasovi prepevati razuzdane pesmi. Vsa surovost teh divjih ljudi je bruhnila na dan in bilo je kakor v peklu.

Edini Komolja je ostal miren in se ni dotaknil vina. Juri je to opazil, a si tega ni mogel raztolmačiti. Pazil pa je neprestano na Komoljo, zakaj zdelo se mu je, da je ta najnevarnejši vseh razbojnikov in da je ostal trezen in miren, samo da bi noben jetnik ne mogel izkoristiti pijanosti drugih razbojnikov.

»Dečki moji, zdaj je prišel čas, da sodimo jetnike.« Tako je oznanil črni Peter s tako mogočnim glasom, da je pre-

kričal velikanski hrup, ki ga je delalo šestdeset vinjenih divjakov, a vendar je moral Komolja vsakega posameznega razbojnika posebe pomiriti, da je končno utihnilo petje in kričanje in je nastal mir.

Razbojniki so prijeli jetnike in jih gnali pred svojo mizo, tja, kjer je sedel njihov poglavar. Juri je zdaj videl, da je črni Peter tako poln vina, da ni v stanu, se dvigniti s svojega sedeža; samo svoje zalite, krvave oči je grozeče obračal zdaj na tega, zdaj na onega jetnika in tuleč kakor volk, jim pretil z najhujšimi mukami.

Pred stolom črnega Petra sta sedaj prišla Juri in menih tako blizu drug drugemu, da sta si mogla pogledati v oči. Motrila sta se pozorno, a le iz radovednosti, da bi se spoznala, ne pa da bi drug drugemu v tem nevarnem trenutku pomagala.

V tem so se začeli razbojniki med seboj prerekati, katerega jetnika naj prvega sodijo. Komolja je temu prepiru hitro naredil konec. Nagnil se je k črnemu Petru in mu nekaj zašepetal na uho, potem pa oznanil družbi, da prideta prva na vrsto menih in nanj prikovani Mihael Galengano.

»Najprej pridejo denarne reči na vrsto,« je šaljivo dostavil, »potem šele zabava.«

Juri in blazni pevec Vidal sta morala stopiti na stran, tako da sta ostala pred »sodnim stolom« pijanega razbojnika Mihael Galengano in nanj prikovani menih. Razbojniki so motrili svoji žrtvi, si šepe-tali na uho različne opomnje in uganjali polglasno vsakovrstne šale, dočim so drugi resno držali kakor sodniki predno začno obravnavo. Ponosno in samoza-vestno je stal med njimi Komolja; Juri je kar zamaknjen gledal to lepo blede lice, a vendar je skoro zatrepetal, ko je za-gledal dolgi pogled, s katerim se je kakor satan po svojih podvržencih ozrl Komolja po dvorani in potem zaklical:

»Mihael Galengano, izpovej po pra-vici, kar te bo vprašala ta častita družba. Po tvojih odgovorih in po tvojih dejanjih te bo potem sodila. Od kod prihajaš Mihael Galengano?«

»Iz Ogleja,« je s tihim glasom odgo-voril nesrečni grešnik. »Tam sem prejel kazen za svoje krivovrstvo, in zdaj sem na potu, da to kazen odslužim.«

»In kaka je tvoja kazen?«

»Najprej me je popolnoma golega z vrvjo okrog vrata gonil krvnik po vseh ulicah, dva njegova hlapca pa sta me bi-čala, dokler nisem od bolečin in vsled iz-gube krvi padel brez zavesti na tla.«

»In potem?«

»Potem sem moral stati tri dni in tri noči pred stolno cerkvijo oglejsko in prositi odpuščanja za svoje krivoverstvo.«

»In potem?«

»Potem so me prikovali na tega častitljivega božjega služabnika; z njim moram obiskovati dvaindvajset božjih poti toliko let, kolikor let je trajalo moje krivoverstvo.«

»In vojvoda Andechs je dovolil, da se tako dela z enim najbogatejših mestjanov, kar jih je podložnih Andechs.«

»Bog je to hotel in vojvoda je to dovolil,« je vzdihnil Mihael Galengano.

Na Komoljevem licu se je pojavil bolesten izraz, prav kakor da ga je obšel spomin na strašne dogodke. A to je trajalo le nekaj trenutkov.

»Ponovi, kar ti bom zdaj rekel,« je ukazal Komolja z največjo rezkostjo: »Vlada, ki pusti, da iztrga cerkvena roka le enemu samemu njegovih podložnikov le en las iz brade, temu vladarju bo cerkev še vso brado izpulila — njemu ali njegovim otrokom.«

»Ti kolneš boga, razbojnik,« je zdaj zakričal menih, ki je bil priklenjen na Mihaela Galengana. »Božja roka je zadela tega grešnika; kadar pride čas, zadene

tudi druge. Ne pozabi, razbojnik, da je božja roka že vzdignjena tudi nad teboj in da te vrže na dno pekla.«

»Molči menih,« je dostojanstveno odgovoril Komolja. »Božja roka je neskončno usmiljena, ne udari nikogar, nego deli samo dobrote. Vi, menihi, pa iz sebičnih namenov varate ljudi in popisujete Boga, kakor da bi imel roko, ki tolče brez pomisleka pravičnike in grešnike.« In obrnivši se do Galengana, je vprašal: »Misliš li, Mihael Galengano, da je res potrebno za zveličanje tvoje duše, da si se podvrgel kruti kazni, ki ti jo je naložila cerkev?«

»Mislim, da res,« je odgovoril Galengano.

»Ali misliš tudi ti tako?« je vprašal Komolja meniha.

Ta se je s plamtečimi očmi ozrl po dvorani in po kratkem premisleku rekel:

»Ena ura trpljenja izda več, kakor deset let kesanja.«

Komolja se je nasmehnil prezirljivo in z nekim izrazom neusmiljenosti.

»Ali imaš ti, menih, pravico, premeniti kazen tega grešnika?«

»Mašnik sem Gospodov in mašniku je rečeno: »Kar boš zavezal na zemlji, bo zavezano tudi v nebesih; kar boš raz-

vezal na zemlji bo tudi razvezano v nebesih.«

»Izvrstno,« se je rogal Komolja. »Slušaj torej, kar imamo povedati tebi, mašnik Gospodov, in nate priklenjenemu tvojemu spremljevalcu Galenganu.«

Razbojniki doslej niso vedeli, čemu da trati Komolja čas z izpraševanjem jetnikov, a ker so poznali njegovo neizprosno krutost, so potrpežljivo in mirno čakali konca tega razgovora.

Zdaj je Komolja stopil na mizo in je s svojim sonornim glasom oznanil razbojniški družbi:

»Tovariši! Po dogovoru z našim poglavarjem, črnim Petrom, izjavljam, da si hočemo pridobiti milost edino izveličevalne svete cerkve s tem, da dovolimo Mihaelu Galenganu, naj nadaljuje svojo pokoro. Ker pa je stopil na naše ozemlje, zahtevamo od njega tisoč srebrnikov, kateri terjatvi se po storjeni svoji prisegi ne smemo odpovedati. Kdor stopi na naša tla, mora plačati tisoč srebrnikov ali pa umreti.«

Razbojniki so kričaje pritrdjevali Komoljevim besedam.

»To je nemogoče,« se je oglasil menih. »Mihael Galengano je prisegel pred razpostavljenim Najsvetejšim, da po iz-

vršeni pokori vstopi v naš red in da bo vse svoje imetje daroval sveti cerkvi.«

Razbojniki so začeli mrmrati in dvigati pesti proti menihu. Ali Komolja je svoje ljudi hitro pomiril in potem nadaljeval sarkastično:

»Kaj pa naj potem storimo? Odškodnini tisoč srebrnikov se ne smemo odpovedati, ker bi s tem grešili proti temeljnim zakonom naše družbe in prelomili svojo prisego. Pogubiti tako poštene in skesane duše, kakor jo ima Mihael Galengano, pa tudi ne smemo, in če je Mihael Galengano prisegel, da izroči vse svoje imetje sv. cerkvi, mu tega ne smemo braniti. Kaj naj torej storimo?«

Komolja se je ozrl po dvorani, a nihče se ni oglasil.

»Veste kaj, prijatelji? Mihael Galengano naj postane mučenik. Menih je prej rekel, da izda ena ura trpljenja za večno izveličanje več, kakor deset let pokore in kesa. Tako bomo mi izpolnili svojo prisego, Mihael Galengano bo izveličan, sveta cerkev pa dobi njegovo premoženje. Pripravite torej razbeljen železen stol in pripravite razbeljene železne klešče, ako ta menih, ki lahko zaveže in razveže, kar hoče, neče dovoliti, da nam plača Mihael Galengano tisoč srebrnikov.«

Razbojniki so pozdravili to razsodbo s silnim hrupom in z veliko radostjo, dočim je Mihael Galengano smrtnobled padel na kolena in začel s povzdignjenima rokama prositi milosti.

»Bodite usmiljeni. Ta prečastiti menih, ki toliko trpi, da bo moja duša izveščana, ne bo pustil, da uničite moje telo, dovolil bo, da vam plačam tisoč srebrnikov, in če hočete, tud še več.«

»Tvoje imetje je darovano sveti cerkvi,« je zakričal menih in potegnil za verigo s tako silo, da je Mihael Galengano padel na stran. »Če vzameš od tega imetja le en sam srebrnik, te zadene prokletje božje.«

»To je samo pravično,« je menil Komolja. »Svojo dušo, Mihael Galengano, si daroval Bogu, svoje premoženje si daroval sveti cerkvi, bodi vesel, da napravimo iz tebe mučenika. Morda postaneš po naši zaslugi še svetnik«

Razbojniki so pristopili in prijeli Galengana, da ga odpeljejo na mučenje.

»Nikar — nikar,« je obupno kričal Mihael Galengano. »Bodite usmiljeni — podpišem vam, kar hočete.«

Galengano je zopet padel na kolena in proseč stezal roke proti Komolji.

»Če podpišeš, prelomiš svojo prisego in postaneš zopet krivoverec,« je vpil menih in vlekel Galengana za verigo k sebi. »Če podpišeš, zapadeš cerkvenemu prokletju. Moral boš kot prosjak begati po svetu in kristjan ti ne bo smel dati ne kruha, ne prenočišča. Izobčen boš iz cerkve in iz človeške družbe, in če prideš pravici v roke, boš končal na grmadi in tvoja duša bo pogubljena. Umiral boš lakote in žeje, krvavel boš iz sto ran, a nihče ti ne bo pomagal, vsak pravoverni kristjan bo svoje pse podil nate, in otroci bodo metali nate kamenje, dokler ne boš za kakim plotom poginil.«

Galengano je padel na tla in jokal na ves glas. Komolja pa je pozval svoje tovariše, naj prineso mučilno orodje v dvorano, dočim so nekateri drugi razbojniki strgali Galenganu haljo s telesa. Menih je ošabno stal, kakor bi bil iz kamna, in držal roke sklenjene za molitev.

Na dveh kolih so prinesli razbojniki v dvorano razbeljen stol in žareče klešče. Ko je zagledal Galengano to strašno orodje, je začel kakor blazen kričati:

»Bodite usmiljeni — podpišem vam vse, kar hočete.«

»Pojdi do vraga,« je zavpil nanj Komolja. »Kaj misliš, da boš rešil svoje telo

na stroške svoje duše? Kaj pa poreče tvoj spremljevalec?»

»Podpišem vam, kar hočete,« je jok-
kal Galengano. »Saj vidim, da imate že
pripravljen pergament, dajte, da ga pod-
pišem!«

»Če podpišeš to pismo, boš proklet
za večne čase,« je kričal menih. »Krvnik ti
bo sežgal desno roko, v ramo pa ti vлил
hudičevega olja. Proklet boš in izobčen;
nehal boš biti človek in postal divja zver,
ki jo sme vsakdo ubiti.«

Obupno se je obrnil Galengano do
meniha.

»Ah, bodite še vi usmiljeni, ne bo-
dite krutejši kakor razbojniki. Moje pre-
moženje je ogromno in tisoč srebrnikov
se ne bo poznalo, saj ostane sveti cerkvi
še toliko, da lahko kupi tri grofije.

»Prisegel si, da podariš cerkvi vse
svoje premoženje, in zato ne smeš niti
enega srebrnika odvzeti, sicer si proklet.«

»Usmiljenje! Dovolite, da pod-
pišem!«

»Če podpišeš, te na mestu prekol-
nem,« je grmel menih.

»Odloči se že enkrat,« je nestrpno
zaklical Komolja. »Pomisli pa, da je cer-
kev sicer mogočna, mi pa smo premeteni.«

»Da, končajmo,« je odgovoril Komolja. »Galengano, podpiši!«

»Umri, Galengano, umri raje stokrat, kakor da podpišeš!«

Ali Galenganove moči so bile pri kraju. Segel je po peresu.

Tedaj je menih vzel iz svoje halje ključek in odklenil tiste člen verige, ki je vezala nanj Galengana. Veriga se je razdelila; en konec je ostal pri menihu, drugi pri Galenganu. Potem je vzdignil menih roke in s strašnim fanatizmom vzkliknil:

»Mihael Galengano, krivoverec in prelomitelj svete prisege — izobčujem te iz svete cerkve kristjanske. Bodi proklet, bodi brez doma!«

»Mihael Galengano,« je posegel vmes devinski gospodar in pahnil meniha na stran. »Pojdi v moj grad Devin! Tu imaš moj prstan, ki ti odpre vsako hišo. Bodi krivoverec ali ne, v Devinu so vsi pošteni ljudje varni!«

»Za to boš dajal odgovor škofu v Ogleju, je zagrozil menih Juriju. »In odgovor ne bo lahak, kajti človek, ki prepreči, da bi sveta cerkev krivoverca kaznovala, je sam krivoverec.«

Galengano je trepetaje stal med menihom in med razbojnikom, ki je držal v rokah razbeljene klešče.

»Bodi pogumen, Galengano,« je zaklical blede menih, »sicer si za večno pogubljen.«

Razbojnik je pristopil in nadaljeval klešče na Galenganove prsi. Zašumelo je, klešče so bile zadele ob kožo. Galengano je odskočil s strahotnim krikom.

»Ne bodi bojazljiv,« mu je velel menih, »sicer te mesto enournega trpljenja zadene večno trpljenje.«

»Možje, primite ga; nebeško kraljestvo se ne more nikdar preplačati.«

»Umri rajši, kakor da podpišeš,« je kričal menih.

Toda Galengano se ni mogel več ustavljati bojazni pred trpljenjem in pred smrtjo.

»Podpišem, pa naj se zgodi kar hoče,« je zaklical in pristopil k mizi. Prijel je za pero, a menih ga je pahnil na stran.

»Pekel se odpira pred tabo; reši svojo dušo,« je kričal menih. »Glej, gospod te čaka. Nad zvezdami sedi in te kliče: Mihael Galengano — bodi pogumen, da prideš k meni!«

»Galengano,« je dejal Komolja, »če ne podpišeš, ti iztrgam jezik in izžgem oči —!«

»Tvoja duša pride v nebesa,« je dostavil menih.

»In glavno je, tvoje premoženje ostane sveti cerkvi,« je pripomnil Komolja.

Galengano niti razumel ni, kaj se govori, Juri je pa bil tako razburjen, da ni mogel več gledati tega prizora.

»Končajte že vendar,« je zaklical Komolji, »to je že pregrozno.«

Stopil je potem pred meniha in mu ostro pogledal v oči.

»Pred škofo bom poklican,« je vprašal. »In kdo bo moj tožnik?«

»Jaz,« je odgovoril menih.

»In kdo si ti?«

»Reven menih sem, služabnik Gospodov; bosonog hodim po svetu in prenočujem v cestnih jarkih; meni ne more nihče ničesar vzeti, ker ničesar nimam. Ali zapomni si: močnejša kakor vsak meč, vsaka trdnjava in vsak vihar, je volja pravega moža.«

»In kako se zoveš?« je vprašal devinski gospodar.

»Ime mi je Dominik,« je odgovoril menih.

Ta razgovor je pretrgal strahovit krik. Juri se je obrnil in zagledal Komoljo, ki je vihtel v roki pismo, katero je podpisal Mihael Galengano, in je slišal besede:

»Bratje — tisoč srebrnikov smo vzeli sveti cerkvi in spravili eno spokorjeno dušo v peklenško oblast! To je dvojen uspeh za nas razbojnike.«

Tudi ko se je polegel hrup, ni mogel Juri nadaljevati svojega razgovora z menihom, zakaj razbojniki so se zdaj usuli okrog njega in spoznal je, da je prišla ura, ko bo ta strašni sod sodil tudi njega. Po vsem tem, kar je bil videl, je sklepal, da ga pahnejo sodniki razbojnikom pod nože, kakor se vrže meso divji zveri.

Eden razbojnikov je skušal prebuditi črnega Petra iz spanja.

»Hej, poglavar, hej Peter, zdaj pride na vrsto tvoj jetnik! Hej, ali slišiš Peter? Tvoj jetnik je na vrsti!«

Črni Peter se je zganil. Pogledal je z motnimi očmi okrog sebe in jecljal:

»Aha, da — res je — moj jetnik — čisto moj! Razmesarim ga na kose in pil bom njegovo kri, da postanem tako močan in ošaben kakor je on.«

Peter se je dvignil s stola in grozeč Jurju z bodalom je zakličal nanj: »Tvojo kri bom pil, devinski Juri, tvojo kri hočem piti in se z njo opijaniti Ali me razumeš.«

Nekateri razbojniki so zavrisnili veselja, drugi so sicer molčali ali mirno čakali, kaj se zgodi. Juri je čutil plamteče

pogleda, ki jih je obračal nanj Komolja, ali ni utegnil razmišljati, kaj da pomenijo.

»Tovariši, pripeljite mi tu sem pred noge mogočnega devinskega gospodarja; tu sem, da mu prerežem vrat in se napijem plemenite krvi.«

Počasi je pristopil Juri; pristopil je sam in ponosno se je držal, da so ga razbojniki na tihem občudovali.

Črni Peter mu je zrl z zadoščenjem v obraz, ga motril od nog do glave in se hripavo smejal.

»Ali je to lep dan zame,« se je radoval črni Peter. »Devinski gospodar — pa je moj jetnik.«

»Jaz nisem tvoj jetnik,« je zagrmel Juri; »devinski gospodar ne more biti jetnik — strahopetca.«

Črni Peter je zarjul kakor obstreljen volk in kri mu je zalila oči. Počasi je vstal s svojega sedeža in stiskaje krčevito svoj nož je vprašal:

»Kaj si dejal? da sem jaz, črni Peter, strahopetec?«

»Strahopetec si, da,« je odločno odgovoril Juri, »in vsi tvoji tovarši so priča za to. Našla sva se, ti črni Peter, in jaz na samotnem kraju. Gospa Jutta je bila že odjezdila — sama sva bila na mirnem prostoru. Jaz sem imel nož in palico. In

jaz sem te tam žalil, krvavo in smrtno žalil; jaz sem te tam izzival na boj, a ti nisi imel poguma dvigniti svojo palico, marveč si poklical trideset svojih ljudi na pomoč, da so me zahrbtno napadli in razorožili. Ali torej nimam prav, če ti očitam, da si strahopetec, ki se še ganiti ne upa, kadar je treba pokazati pogum, ki imaš samo dolg jezik, a bojazljivo srce.«

Grozni črni Peter, ki se še nikdar v svojem življenju ni ustrašil, je bil zdaj brez sape, brez moči, in se je moral držati za mizo, da ni padel. Kakor do skrajne ljutosti razdražena zver je škripal z zobmi in gledal Jurja.

Razbojniki pa so spoštovali osebni pogum, ki ga je pokazal Juri in nobeden izmed njih ni črhnul besede. Komolja je slonel ob zidu in se smehljajal.

»Lej, črni Petel,« je nadaljeval Juri, »čeprav si največji razbojnik na Furlanskem, Goriškem, Koroškem in Kranjskem — ako bi te bil kdaj kje dobil, pri moji veri, jaz bi se bil sam s teboj bojeval in bi ne bil klical drugih na pomoč. Takrat sem mislil, da si vsaj vreden junaške smrti, zdaj pa vidim, da nisi vreden drugega kakor vešal.«

Črnega Petra so te besede bolele kakor udarci z bičem. Začel se je smejati,

kakor bi ga hotel smeh zadušiti. Tudi razbojniki so se začeli smejati, a njih smeh je na črnega Petra vplival tako, kakor prej Jurjeva žaljenja.

»Ne smejajte se prezgodaj, ljubi moji tovariši; počakajte, da bom mrtev, in šele kadar bom pokopan in bo na mojem grobu veliko kamenja, šele potem smete biti brez skrbi, da več ne vstanem. Ali ste me razumeli otročiči, ki se mi smejete?«

V dvorani je zavládala tihota. Poznalo se je, da se je bil črni Peter toliko streznil, da je mogel ohraniti oblast nad svojimi tovariši.

Juri ni izgubil samozavesti, ali ko se je ozrl po dvorani, je spoznal, da tu ne najde pomoči in da je nemogoče pobegniti.

Črni Peter je med tem osorno ukazal, pripeljati pred njega Jurja. Štirje razbojniki so nemudoma izpolnili ta ukaz. Popadli so Jurja in ga pahnili pred stol svojega poglavarja. Tedaj je bil Juri prepričan, da ne uteče strašni smrti.

Vnovič se je ozrl s plašnimi pogledi po dvorani in zdaj so se njegove oči srečale z očmi meniha, ki je mirno in ponosno slonel ob zidu. Menih pa se ni zganil. Jurjevi pogledi so begali dalje; iskal je kako orožje, kak pomoček za obrambo, iskal je kako misel, ki mu naj vsaj za hip pomaga,

a našel ni ničesar. Srce se mu je krčilo v prsih in jezno je stiskal pesti, ne zaradi tega, da bo moral umreti, marveč zaradi tega, ker ne bo umrl v junaškem boju. Začel je razmišljevati, če bi ne bilo najbolje da napade črnega Petra sredi med njegovimi razbojniki, upal je, da planejo nanj naenkrat vsi razbojniki in ga ubijejo.

V tem trenutku se je začul izpred grada glas rogu, ki je zbudil občno pozornost ter tudi črnega Petra spravil zopet na noge.

»Hasan je prišel,« si je mislil Juri, in obšlo ga je sladko upanje, da morda vendar še uteče strašni smrti.

Drugič se je oglasil rog. Juri je zapazil, da je postal Komolja bled kakor smrt in da so se mu tresle roke, kakor bi imel mrzlico.

»Hasan je,« je s srečnim usmevom na ustnih mislil Juri in se pripravil, da se vsaj toliko časa brani, da vdero rešitelji v dvorano.

Razbojniki so bili kar iz sebe.

»Izdani smo,« je zdaj zakričal Komolja. »Izdani smo! Nihče ne sme iz dvorane; tovariši, pripravite se za boj!«

Obenem je Komolja z očmi namignil Jurju, naj stopi k Vidalu, ki je bil med tem prišel k zavesti in mrmraje blazne besede

sedel na stolu. Juri je stopil za Vidalov stol in nihče mu ni branil.

»Najprej ubijte jetnike!« je kričal črni Peter. Razbojniki so se vsuli proti Jurju. Predno je pa kdo udaril, je zakričal Komolja: »Tovariši — izdani smo, sovražniki so v gradu; ali ne čujete, da so vlomili vrata. Na boj!«

»Ubijte najprej devinskega Jurja,« je kričal črni Peter. Toda razbojniki niso več slušali svojega poglavarja nego hiteli iskat svoje orožje. Črni Peter jim ni sledil.

»Tvojo kri hočem piti, Juri devinski,« je kričal s hreščečim glasom in se z nožem v roki novič pognal na Jurja. V tem trenutku je Komolja udaril Petra po roki, da mu je omahnila, ga vrgla vznok na tla in mu zabodel nož v srce. Črni Peter se je še nekajkrat zganil in potem izdihnil.

Skrajno presenečen je gledal Juri ta prizor. Tedaj je Komolja stopil pred njega. »Ali me poznaš, devinski gospodar?«

Jurju se je pač zdelo, da je že videl ta obraz, a ni se mogel ničesar spomniti. Tedaj je Komolja vzel iz žepa malo sliko. »Ali poznaš to podobo?«

»Moja —,« je vzkliknil Juri, a Komolja ga je prekinil, veleč: Molči! Spravil

je sliko in potem dejal: »Ali boš ti meni v Ogleju tako pomagal, kakor jaz danes tebi?«

»Bom,« je odgovoril Juri.

»Potem nesiva Galengana in Vidala iz grada.«

Pobrala sta moža in ju nesla. Menih jima je sledil kličeč jezo: »Galengano je proklet in kdor mu pomaga je tudi proklet,« a nihče se ni za to zmenil.

Boj pri velikih grajskih vratih še ni bil končan, a Juri in Komolja sta srečno prišla pri stranskih vratih ven. Pred gradom sta si molče segla v roke in se razšla. Juri je zapiskal in kmalu je prihitela Vihra, njej pa je sledil Hasan. — Juri je bil rešen in ž njim Vidal in Galengano.

VII.

»Torej sliko žene, ki ti je neskončno ljuba, ti je pokazal in zato si mu obljubil svojo pomoč?«

Tako je vprašala Katarina in se sklonila k devinskemu vladarju, ki je sedel pri njenih nogah in naslanjal svojo glavo na njena kolena.

»Kdo je ta žena,« je čez nekaj trenutkov vprašala Katarina. »Povej Juri, kdo je.«

»Ne morem ti povedati,« je tiho odgovoril Juri, na čigar licih je ležal izraz globoke žalosti. »Žal mi je, da sem jo kdaj poznal.«

Katarina se je vzravнала. Rahlo je poskusila odmakniti Jurjevo glavo s svojih kolen, kakor bi hotela, da se je več ne dotakne.

»Torej imaš zopet kako novo ljubico, ali zopet kako znanje, kakršna delaš iz same nečimernosti. Ah, zakaj me je pač zadela nesreča, da te ljubim?«

»Ne govori tako,« je dejal Juri. »Ona ženska ni bila nikdar moja ljubica, do moje ljubezni pa je imela sveto pravico.«

»Torej ti je razbojnik pokazal sliko tvoje soproge?«

»Ne.«

»Čigavo sliko pa?« Katarina je bila ne le radovedna, nego tudi ljubosumna, ali ko je pogledala Jurja v oči, je njeno srce uganilo, česar ji Juri ni hotel povedati. Z mehкими rokami je položila Jurjevo glavo zopet na svoja kolena, se igrala z njegovimi kodri in tiho rekla: »Pripoveduj dalje, moj Juri.«

»Ko smo prišli, kakor sem ti že povedal, iz grada in dobili Hasana, smo zdirjali proti Čedadu. Na potu smo srečali večjo lovsko družbo. Tej sem prepustil

blaznega Vidala in tvojega strica Galengana in sem dirjal s Hasanom semkaj in tako sem prišel do svojega ljubljenega dekleta.«

Juri je poskusil prijeti Katarino za glavo, da bi jo poljubil, toda ubranila se ga je in držeč ga za roke vprašala:

»Kaj te je Hasan zopet zapustil?« — »Zopet,« je na kratko odgovoril Juri. — »Zakaj te je Hasan zapustil?« — »Ne vem.« Juri je poljubljal Katarini roke in pri tem mu je bilo le malo mar, zakaj ga je Hasan drugič zapustil.

»Ti niti vprašal nisi, zakaj te zapusti?« — »Mislil sem samo nate, moje sladko dekle,« je odgovoril Juri, »sicer vem, da bi mi ne povedal, kam gre. Hasan je pač moj suženj, ali tak, kakor maček v mojem gradu; moj je, ali jaz nisem njegov gospodar.«

»In ti se ne bojiš, da se ti Hasan izneveri?« — »Bojim se samo, da se mi ti kdaj izneveriš,« je vzkliknil Juri in objel Katarino ter ji vroče poljubljal ustne in oči, lica in lase.

»Ah Juri,« je dihnila Katarina, kateri je kri zalila lica, »saj sem ti rekla, da ljubim samo tebe. Pusti me. Ali ti mar ne zadostuje moja ljubezen?«

»Ali nimaš ti, moja Katarina, nikdar nobene druge želje, kakor da bi se vedno samo ljubila kakor zdaj?« Tiho, s prikupnim glasom je Juri šepetal vnovič zardevajočemu dekletu to vprašanje na uho.

»Ne, moj lepi Juri,« je s poudarkom odgovorila Katarina. »Druge želje nimam, kakor da me ljubiš. Kaj naj si tudi želi uboga sirota?«

Ko se je zmračilo, je prinesla služkinja luč v sobo.

Katarina in Juri sta se zdaj začela meniti o velikih slavnostih, ki se pripravljajo na dvoru oglejskega patrijarha.

»Veselim se teh slavnosti,« je pripovedovala Katarina. »Ti boš gotovo ne le najimenitnejši, marveč tudi najlepši vseh vitezov. A tudi jaz bom lepa! Gotovo pride tudi tvoja žena. Skrbi, da bo kar mogoče lepa.«

Jurju je bil ta spomin na njegovo ženo prav neprijeten. Katarina je to zapažila in mu živahno rekla:

»Juri, ti nisi pravičen napram svoji ženi. Reklo se mi je, da je dobra in lepa. Bodi ji tudi ti dober soprog.«

Stisnila se je k njemu in da bi ga razvedrila, mu je z veselo koketnostjo začela pripovedovati, kake obleke si je

pripravila za te slavnosti in s kakimi dragocenostmi se misli nakтити.

Ljubko in nedolžno to kramljanje je motilo hrupno trkanje na hišna vrata. Katarina in Juri sta se enako prestrašila tega trkanja.

»Kdo more to biti?« je vprašal Juri in segel za pas, da se prepriča, če ima še nož.

»Najbrže eden mojih varuhov,« je trepetaje odgovorila Katarina. »Čim spravi svojega konja v hlev, zagleda tvojo Vihro in jaz sem izgubljena.«

Juri je odprl vrata in prisluškoval, ker je slišal pri hišnih vratih precej razburjene glasove. A že prve besede, ki jih je razumel, so mu povedale dovolj.

»Moj stric je tu, goriški grof Majnhard,« je rekel Juri z vidno jezo. »Gotovo je prišel sem, da spletkari proti meni.«

Čim je Katarina slišala, kdo da je prišel, jo je hipoma minil ves strah in s porednim usmevom je rekla:

»Ali, Juri, kaj res misliš, da pride goriški grof semkaj spletkarit?« — »Ali je mar prišel semkaj iskat — tebe?« — »Mene, da, lepi moj Juri,« mu je prešerno šepetala na uho Katarina. »Odkar me je videl, me neprestano zasleduje.«

Katarina je pohitela na hodnik in z vrha stopnic zaklicala služabnikom:

»Pustite gospoda v hišo in peljite ga v dvorano, kjer je pripravljeno za večerjo.«

Juri ni razumel, kaj naj to pomeni, a njegovo začudenje se je izpremenilo v nemo strmenje, ko mu je Katarina podala njegov baret in mu rekla:

»Zdaj, moj lepi gospod, je treba, da odideš. Čas zabave je potekel, in prišel je čas resnih opravkov.«

Juri se je čudil, kajti skrivnostni način Katarininega postopanja je bil v očitnem nasprotju z njeno veselostjo. Da bi ga mogla Katarina izdati, na to niti trenotek ni mislil, pač pa se mu je začelo dozdevati, da ga ima za norca. In zato ni hotel oditi, ne ko ga je Katarina prosila, ne ko je jasno pokazala svojo nevoljo zaradi njegove trdovratnosti.

»Juri, slušaj me in pojdi,« je velela Katarina. »Goriški grof čaka name in jaz nimam več časa zate.«

Ta naivni poziv je v Jurju vnovič potrdil vero, da ne gre za kako ljubavno spletko. »Slušaj me, Katarina,« je rekel. »Majnhard in Ottobone sta stara moja sovražnika; domenili smo se, da se snidemo tu v Čedadu ter da tu poravnamo svoja

nasprotja. Naš sestanek je bil določen za jutri, moja nasprotnika sta že danes tu. Ali mi sledita v tujo hišo z zlobnim namenom, ali pa se tu kaj sklene in kaj dogovori, kar je zame velikega pomena. Če ne izvem, kaki naklepi se store proti meni, me zna to veljati glavo. Sedaj Katarina, če hočeš, pa grem.»

»Ostani Juri in bodi tajna priča vsemu, kar zahtevajo od mene moji varuhi.«

Katarina je upihnila luč in Jurja peljala čez hodnik v sobo, ležečo poleg dvorane, kjer je bilo pogrnjeno za večerjo. Potem je hitela po stopnicah, ker je čula, da je prijezdil tudi konzul Ottobone. Prav ko je Ottobone hotel po svoji navadi sam spraviti konja v hlev, ga je ustavila Katarina.

»Gospod, prišla sem Vam nasproti, da Vam povem: mene ne bo pri današnji večerji, ker ne maram služiti Vašim spletkam.«

Konzul Ottobone je bil po tej nagli, z razburjenim glasom izrečeni izjavi tako presenečen, da je izpustil vajeti svojega konja. Katarina je hitro prijela vajeti in jih izročila hlapcu, ki je odpeljal konja v hlev.

»Sveti Avguštin! — pomagaj mi v tem trenutku,« je zdaj vzkliknil konzul

Ottobone, ki je končno prišel k sebi. »Stvar, ki smo jo pripravljali dva meseca z največjo previdnostjo in z brezprimerno spretnostjo, naj se zdaj razbije samo zaradi tvoje trmoglavosti? Kaj nisi pojmla, da se gre za usodo, za sedanost in prihodnost Čedadada?«

»Ne,« je mirno odgovorila Katarina.

Konzul Ottobone je bil mnenja, da je njegova dolžnost, pokazati sedaj vso svojo zgovornost.

»Katarina, ne zavrzi krone, ki ti jo hočem pridobiti; ti, varovanka plemenitega Čedadada, moraš za to mesto imeti kaj srca. Njegova čast je tudi tvoja čast! Mi možje se borimo z meči in z diplomacijo; žena ima ljubezen za bojno sredstvo. Ali ne veš, kako je storila Judita s Holofernom, predno —«

»Ga je spravila ob glavo,« se je zasmejala Katarina. »Ali Vam na ljubo pridem vendar na večerjo in napravim se tako lepo, da Vam bo grof Majnhard z veseljem prodal svoje gospodstvo nad Čedadom.«

Katarina se je oklenila Ottobonove roke in šla s konzulom do obednice. Konzul je bil zadovoljen, da je zopet enkrat pregovoril svojo varovanko, Katarina pa

je bila vesela, da konzul ni bil v hlevu in ni videl Vihre.

Goriški grof Majnhard je med tem hodil po obednici sem in tja in si zadovoljno mel roke. Po obleki je bil podoben bolj ženinu, ki je prišel zasnubit nevesto, kakor vladarju, ki je prišel razpravljat o važnih političnih stvareh. Majnhard je bil vesel, in je prijazno pozdravil resnega, skromno oblečenega konzula Ottobona. Ostala sta le malo časa sama. Kmalu je v sobo vstopila prelestno lepa Katarina. Še konzul se je nasmehnil, ko jo je zagledal in grofu Majnhardu se je zdelo, da se Ottobone smehlja Katarini tako, kakor so se trojanski starci smehljali lepi Heleni. Živahno in žarečih pogledov se je približal Katarini, pripognil svoje koleno in poljubil Katarini roko.

»Ah — kaj zato, da manjka nekaj Vaši opravi, ko je Vaša lepota nadvse popolna.«

»Česa mi pa manjka?« je vprašala Katarina, katero je ta odgovor presenetil.

»Grofovska krona,« je odgovoril Majnhard. »Potem bi bila utelesena združitev veljave in lepote.«

»Ko bi bila mislila na to, bi bila prosila grofico Marijo, Vašo soprogo, naj mi posodi svojo krono,« je nekoliko poredno

rekla Katarina. »Mislim, da bi Vam to gotovo ugajalo.«

Majnhard se je delal, kakor da teh besed ni razumel in Ottobone pa mu je priskočil na pomoč ter začel govoriti o drugih rečeh.

Med večerjo je mala družba govorila o samih brezpomembnih stvareh. Ottobone se je praznega govorjenja prvi naveličal in je zasukal pogovor na resnejše stvari.

»Torej, gospod grof,« je rekel Ottobone in vzel iz žepa pergamentno listino, »gospa Marija, vladarica čedadška in kot Vaša soproga grofica goriška, je zadovoljna z vsem, kar je zapisano na tej listini in treba je samo Vašega privoljenja, da postane pogodba veljavna.«

»Prečitajte mi še enkrat to pogodbo,« je rekel Majnhard.

Ottobone je slovesno razgrnil pergament in s povzdignjenim glasom čital:

»Jaz, Majnhard grof Goriški in jaz, Marija, grofica Goriška, vladarica čedadška, odpuščava prebivalcem Čedada, plemenitašem, mestjanom in tlačanom vse žalitve in krivice, ki so jih nama storili, in jih sprejmeva zopet v svojo milost.«

»Prav dobro, jako dobro,« je pritrdjeval Majnhard. »Kar nadaljujte.«

»Najina posestva pri Čedadu, ki so zastavljena čedadskim mestjanom, izročiva mestjanom v upravo za toliko časa, dokler jima ne povrneva šesttisoč srebrnikov, in zavezujeva se tudi, jima poplačati vse, kar sva jim vzela« — je čital Ottobone zdaj s tišjim glasom, kakor da želi, naj ga grof Majnhard niti ne razume. Katarina se je nagnila k Majnhardu in mu z ljubkim usmevom nekaj pripovedovala na uho. Majnhard je pač nekaj razumel, a ni prišel do tega, da bi zahteval, naj mu Ottobone ta odstavek pogodbe še enkrat prečita. Ravno ko je hotel izreči to željo, se je Katarina vnovič nagnila k njemu, tako blizu, da so se njeni lasje dotikali njegovega čela in igraje se z zlato verižico, koju je imel Majnhard ob pasu, je tiho rekla:

»Kako naj verjamem, da me ljubite, ko imate za soprogo najlepšo damo cele Furlanske in Goriške in ki jo tako ljubite, da ste radi nje šli v boj s strašnim vitezom Pordenonskim.«

Majnhardu so te besede razgrele kri.

»Nadaljujte, Ottobone, nadaljujte,« je zaklical nestrpno. »Jaz sem z vsem zadovoljen.«

In v tem, ko je Ottobone nadaljeval čitanje pogodbe, je grof Majnhard prijel

Katarino za obe roki in ji začel iznova govoriti o svoji ljubezni.

Ottobone je čital s pritajenim glasom nadaljno točko pogodbe, med tem, ko je grof Majnhard šepetaje rekel Katarini:

»Verujte mi, lepa Katarina, jaz sem se poročil s svojo soprogo zgolj zato, da sem pomnožil in razširil oblast goriških vladarjev; verujte mi pa tudi, da bi dal rad vso svojo oblast in vse svoje imetje, če bi me vi le eno samo uro ljubili.«

»Dalje se jaz, grof Majnhard, zavežujem, da izpustim na svobodo vse čedad-ske meščane, kar jih imam v svoji oblasti in ravno tako vse ujete njihove služabnike, ter izročam kot jamstvo svoji dve graščini Mali in Veliki dol oglejskemu patrijarhu, ki mi jih povrne, kadar mu potrde čedadski meščani, da sem izpolnil to pogodbo.«

Tako je čital Ottobone, a grof Majnhard ni slišal nobene besede. Ljubezensko hrepenenje ga je bilo tako prevzelo, da je videl in slišal samo Katarino in njegovo srce je utripalo blaženstva, ko mu je Katarina stisnila roko in mu rekla na uho: »Ah, kako rada bi verjela vašim ljubavnim besedam . . .«

»Verujte mi.«

»Ko bi mi mogli le količkaj dokazati, da me ljubite, grof Majnhard, da me resnično ljubite . . .«

»Povejte, kako naj vam dokažem svojo ljubezen; Katarina govorite, vse storim kar hočete.«

Med tem je Ottobone skoraj mrmraje čital v pogodbi:

»Končno dovoljujem, da podero čedadski meščani mojo utrdbo s stolpom vred v Čedadu.«

Juri se je zganil, ko je slišal to točko. Zdelo se mu je nemogoče, da bi grof Majnhard to podpisal, saj je bil za tako dovoljenje odgovoren vsemu plemstvu furlanskega vojvodstva. Toda grof Majnhard je bil tako zamaknen v Katarino, ki je bila svojo roko položila na njegovo ramo in se igrala z njegovimi plavimi kodri, da se je šele zganil, ko mu je predložil Ottobone pogodbo in mu ponudil pero, da naj jo podpiše.

»Tudi druga priča je že tu,« je dostavil Ottobone. »Ali čujete konja pred hišo? Gotovo je to Danijel Dornberški; poznam ga po glasu.«

Nekaj trenutkov pozneje je vstopil Danijel Dornberški, ki je kot priča podpisal poleg Ottobona pogodbo, nakar je

Katarina hitro zasukala pogovor na druge stvari, medtem ko je odnesel Ottobone pargamentno listino.

Katarina je ostala le še malo časa pri svojih gostih, potem jih je odslovila in se umaknila iz obednice. Komaj so se vrata zaprla za njo, je grof Majnhard ogrnil veliki plašč, ki ga je bil pustil Ottobone v sobi, in je rekel Danijelu Dornberškemu:

»Pomagaj mi, da se vtihotapim na vrt. Pojdi v hlev in odpelji še mojega konja, jaz pa ostanem tu. Če te kdo kaj vpraša, reci, da sem že odšel.«

Juri, ki je še vedno stal za zagrinjalom, se je zadovoljno zasmel, ko je ujel te besede, ki so mu razodele ves načrt grofa Majnharda. Pustil je oditi goriškega grofa in njegovega tovariša in je šele po njih odhodu vstopil v sosedno sobo, kjer je nanj čakala Katarina.

»Ali veš, dekletce moje, da grof Majnhard ni odšel, marveč da se je skril na vrtu?«

Kaarina se je tako prestrašila, da se je začela tresti po vsem životu.

»Katarina,« je rekel Juri, ko sta sedela za mizo, »ti si neizkušen in zaupljiv otrok in ne veš, kako nevredno vlogo si igrala danes zvečer. Kar se je danes sklevalo, to je naperjeno tudi proti meni in

zato te vprašam resno in slovesno: Ali hočeš postati moja zaveznica, Katarina, ali mi hočeš stati na strani proti mojim sovražnikom?»

»Rada, Juri,« je odgovorila Katarina in se zaupno stisnila k svojemu ljubimcu. »A kako naj ti pomagam? Kaj naj storim?»

»Slušaj me in stori, kar ti bom rekel. Ali čuješ? Nekdo siplje pesek na tvoje okno. To je grof Majnhard.«

Juri je hitro upihnil luč in je potem rekel Katarini, naj odpre okno.

»Kdo je?» je vprašala Katarina, dasi je vzlic temnemu plašču, v katerega je bil zavit grof, prav dobro vedela, kdo da stoji pod njenim oknom.

»Katarina, krasotica vseh krasotic, kaj me ne poznaš?» je vzdihoval grof Majnhard. »Pridi doli na vrt, kraljica mojega srca, da čujem tvoj glas in zopet občudujem tvojo lepoto.«

»Ne morem,« je odgovorila Katarina, »pri meni leži moja dovilka in ta je zaklenila vrata ter ima ključ pri sebi.«

»Potem pridem jaz k tebi,« je tiho zaklical Majnhard. »Ne bo naju čula...«

Juri je rahlo zakašljaj in Katarina je hitro rekla Majnhardu:

»Ali čujete — dojlka se je prebudila! Zdaj ne morete v sobo.«

»Kdaj, moja ljuba Katarina, pa naj pridem; kar tako me vendar ne boš od-slovila.«

»Pridite jutri ponoči. Jutri pripravim vse, da pojdem lahko iz hiše. Vse drugo vam pove moj zvesti sluga Ivan, ki ga poš-ljem zdaj doli,, da vam odpre vrata z vrta.«

Vse te odgovore je Katarini nare-koval Juri, ki se je potem, ko je Katarina zaprla okno, hitro preoblekel kot sluga in šel na vrt. Majnhard ga v temi ni spoznal.

»Kaj mi sporoča gospodična Kata-rina?« je vprašal Majnhard, ko je stal z Jurjem pri vratih.

»Gospodična pride ponoči v vaš gra-dič, a le s pogojem, da je ne bo nihče videl, ko pride in nihče, ko odide. Ali mi daste častno besedo, da odstranite vse straže?«

»Dam jo?«

»Potem je vse v redu.«

Majnhard je domnevanemu slugi stisnil nekaj srebrnikov v roke in je odšel.

Ko se je vrnil Juri pod Katarinino okno, mu je ta zaklicala:

»Zdaj pojdi tudi ti, moj lepi Juri; jaz te ljubim in misleč na te bom zaspala. Lahko noč!«

Juri tega ni pričakoval, ali vdal se je brez ugovora. Zajahal je svojo Vihro in kmalu dospel do samotne, pred mestom ležeče koče, kjer ga je na pragu pričakoval Hasan.

VIII.

Juri je ležal na slami v edini sobi tega pribežališča, in šele tu je imel Hasan priliko, da mu je razodel svojo skrivnost.

»Ko sva zapustila Devin, tedaj sem vedel, da je patrijarhov zastopnik Rajmondo nekaj ur poprej skrivaj odpotoval in seboj popeljal sužnjo Zulejko. Spremljali so ga nekateri Furlani, ki so bili že dlje časa v njegovi službi. Nisem poskušal mu s silo iztrgati Zulejke iz rok, ker on in njegovi Furlani so bili dobro oboroženi, jaz pa sem bil sam in brez orožja. Bal sem se tudi, da bi me spoznal in da bi me to veljalo življenje. Pred njegovim odhodom se nisem mogel približati Zulejki in je nisem mogel posvariti. Ali čim sem se od tebe ločil, sem Rajmonda in njegove spremljevalce hitro došel in jim od tedaj neprestano sledil. Jezdil sem zdaj pred njimi, zdaj za njimi, enkrat na desni od njih,

drugič na levi. Moj žrebec rezgeta, kadar mu to ukažem, in vsled tega je postala nemirna kobila, na kateri je jahala Zulejka ter spravila vso Rajmondovo družino v nered. Kobila je začela bežati — tedaj pa sem vzpodbodel svojega žrebca in ga zapodil za njo. Žrebec je rezgetal in kobilo podil pred sabo,, da je Rajmondo s svojo družbo zaostal daleč za nama. Kobila je zavila na stran čez travnike in njive in se je šele ustavila, ko je bila popolnoma upehana. Tedaj šele sem se približal Zulejki in tedaj šele me je spoznala. Skrila sva se v koruznem polju, in ko je nastla noč, sva jezdila proti Čedadu, ker sem upal, da vas tu dobim. Rezgetanje mojega žrebca se je razlegalo daleč naokoli, in ko sem slučajno prišel mimo kraja, kjer ste bili napadeni, je pritekla k meni vaša Vihra. Slučaj je nanesel, da me je našla. Uganil sem takoj, da se vam je zgodila nesreča, in hitel sem za vami. Vihra mi je kazala pot, sicer pa so se poznali tudi sledovi razbojniških konj. Koder sem naletel na ljudi, sem jim povedal, da je devinski vladar v nevarnosti, in radi o šli z menoj kmetje do velikih vrat graščine Gluho Vrhpolje.«

»Rajmonda nisi srečal?«

»Ne! A čujem, da je prišel že snoči v Čedad.«

»Če je v Čedadu, potem bo kmalu tu. Poznam ga in vem, da ne bo miroval, dokler te ne najde. Kaj naj storim, če pride Rajmondo in zahteva svojo sužnjo in tvojo smrt?«

Hasan ni vedel, kaj bi storil in kaj bi odgovoril.

»Samo ena pot nama je odprta,« je rekel Juri. »Tu imaš nekaj denarja; preskrbi hitro tri plašče in potem odjezdimo takoj od tod.«

Hasan je hitro izvršil povelje svojega gospodarja in za malo časa so bili Juri, Hasan in Zulejka iz mestnega območja. Jezdili so naravnost proti malemu samostanu, s katerim je bilo združeno zavetišče za potnike in begune. Juri je potrkal na vrata in ker je vztrajno in močno trkal, je naposled vendar dosegel, da so se vrata odprli in se je na pragu pokazal bradat menih.

»Prihajam v vaš samostan prosit zavetja zase in za svoja spremljevalca,« je rekel Juri.

»Hiša je polna,« je dejal menih. »Spravite se torej dalje in iščite drugod zavetja.«

Juri je naglo stopil med vrata, tako, da jih menih ni mogel zapreti. Na noben način ni hotel prenočiti na polju.

V tem hipu je prišel na hodnik drug menih in je nejevoljno vprašal, zakaj vratar še ni pustil tujcev v samostan.

»Hotel sem se prepričati, če niso tujci nevarni potepuhi,« je dejal vratar.

»To tebi nič mar; kdor potrka na ta vrata, temu se odpro in prost mu je vstop, da je le kristjan.«

»Jaz sem kristjan,« je odgovoril Juri.

»In kaj sta tvoja spremljevalca? Sta li tudi pravoverna kristjana in ne morda krivoverca, kakršnih je pri nas vse polno?« je vprašal menih resno, kakor bi nekaj sumil.

Juri ni mogel akoj odgovoriti, kajti vedel je, da sta Hasan in Zulejka Mohamedove vere. Ali omahoval je le trenotek, potem je odločno rekel:

»Prisegam na sveti križ, da moja premljevalca nista krivoverca, kakor jih je tod vse polno.«

»Potem vstopite,« je odločil menih in napravil prostor pri vratih.

Na hodniku je brlela treska, zatak-njena v zid, in pri rdečkastem svitu te luči je spoznal Juri, da stoji pred njim menih Dominik. Ta se ni zmenil za Jurja, nego

je motril Hasana, a čim je spoznal, da v dolgi plašč zaviti mož ni Galengano, se je mirno obrnil in je odšel.

»Ali je ta menih sedaj predstojnik vašega samostana?« je vprašal Juri vrtarja in mu stisnil v roko še nekaj denarja. »Ali je član vašega reda in kdo je?«

»Sam Bog vedi, kdo da je.« Menih je pri teh besedah globoko vzdihnil. »Jaz vem le to, da se mu globoko klanjajo tudi bratje. Iz našega samostani ni.«

Menih je odprl na koncu hodnika ležečo celico in naznanil Jurju, da je to edino prenočišče, ki mu je more ponuditi.

»Žal mi je, plemeniti gospod,« je dejal menih, »da Vam ne morem postreči, ali nocoj je prišla semkaj devinska vladarica z znatnim spremstvom in zato se morate zadovoljiti s to sobo.«

Juri se ni čudil, ko je izvedel, da je prišla njegova žena v Čedad, ali ostrmel je, ko mu je povedal menih, da je prišla semkaj in da stanuje v samostanu tudi gospa Juta pl. Marchland, kateri se je imel zahvaliti, da so ga razbojniki vjeli in da je bil več ur v največji smrtni nevarnosti. Šele ko mu je menih povedal, da se v Čedadu pripravljajo posebne slavnosti, je razumel, zakaj je njegova soproga prišla v Čedad in zakaj je semkaj prišla tudi

gospa Juta. Naročil je menihu, naj gre poklicat moža, ki je spremljal devinsko vladarico v Čedad. Menih se je pač nekaj ustavljal, češ, da ponoči ne sme motiti gospode v spanju, toda Juri je nastopil tako odločno, da se je menih hitro vdal. Za menihom je poslal Juri tudi Hasana iz sobe in je ostal v tesni celici sam z Zulejko.

Poznal je doslej ni in ogledoval jo je zdaj z veliko radovednostjo. Zdelo se mu je, da je Zulejka vsa zbegana in obšlo ga je usmiljenje s tem temnopoltim otrokom južnih dežela.

»Zulejka, treba je, da zapustiš to celico; menih se lahko vrne vsak čas.«

Zulejka je nenadoma vstala in stopila k vratom. A Juri jo je ustavil.

»Zulejka, kaj naj storim zate in za Hasana,« jo je vprašal dobrohotno in ji položil roko na ramo.

»Za naju ni treba ničesar storiti!« je tiho odgovorila Zulejka. »Kadar pride prava ura, vzame Hasan železni kij in me ubije ali pa vzame svoj nož in mi ga zabode v srce.«

»Zakaj naj te ubije?« se je čudil Juri.

»Ker želim umreti.« Zulejka je to izrekla s tako resnobo, da Juri ni dvomil o resničnosti njenih besed.

»Tako si še mlada — in hočeš umreti. Zakaj?«

Trepetaje je stala Zulejka nekaj trenutkov pred Jurjem, potem pa se je naenkrat vrgla pred njim na kolena.

»Ah, ne vprašuj me, zakaj si želim umreti,« je ihtela. »Lej, ti mi nisi rekel: »spravi se izpred mojih oči, sužnja,« ti si govoril z menoj prijazno in me ne zaničuješ in se ne odvracaš od mene s studom. A vse to bi se zgodilo, če bi ti povedala, zakaj hočem umreti.«

Globoko sopeč vsled notranje razburjenosti je nadaljevala Zulejka:

»Umreti hočem, zdaj ko sem srečna, kakor še nikdar v svojem življenju, zdaj, ko sem smela pogledati v tvoje obličje in se dotakniti svojih rok; ker sem doživela oni trenotek, o katerem sem toliko sanjala, a nisem nikdar upala, da ga učakam, ker sovražim Rajmonda in ne morem ljubiti Hasana, ker sem jaz hči Mohamedova, ti pa sin Jezusov, ker si ti bel, jaz pa hči arabskega očeta in zamorske matere, ker sem jaz sužnja, ti pa mogočen gospod.«

Zulejka se je nagnila k Jurju in mu poljubila roko.

»Molči, Zulejka, molči,« ji je tiho rekel Juri in ji pogladil lase. »Ali ne čuješ korakov na hodniku?« Pri teh besedah se

je Juri tako prijazno nasmehnil, da je Zulejka zažarela sreče in mu novič vroče in strastno poljubila roko.

Hasan je zdaj pripeljal v sobo Nikolaja Rogonjo. V trenutku, ko so se odprla vrata, je Juri na hodniku zagledal meniha Dominika, in novič ga je prešinila slutnja, da utegne ta mož igrati v njegovem življenju še veliko vlogo. A zdaj ni bilo časa premišljati o tem.

Rogonja je Jurju povedal, da je na potu v Oglej naletel na mnogo plemičev in plemkinj, ki so bili namenjeni v Čedad, in ker je želela devinska vladarica se udeležiti čedadskih slavnosti in zlasti, ker so šle na slavnosti tudi njene sorodnice, se je Rogonja vdal.

Juri je bil zadovoljen s temi pojasnili.

»Povedati ti moram,« je rekel Rogonji, »da sem bil v skrbah. Sklical sem namreč različne velikaše iz Furlanske in iz Goriške semkaj v Čedad s posebnim namenom. Tega namena zdaj še ne sme nobeden izmed njih izvedeti. A dozdeva se mi, da sem bil izdan, ali pa so mi nasprotniki prišli na sled. Glej, da prideš v dotiko z menihom Dominikom. Izvedi, čemu se mudi tu, čemu je prišel semkaj papežev legat. Zame je to velike važnosti.

Jutri imam posla s svojimi sorodniki, pojutrišnjem bodo tu velike slavnosti, tretji dan pa razvijem novo zastavo in pozovem vse plemstvo, da se zbere okrog nje. Ali najprej mi poizvedi, kaj išče tu Dominik.«

Rogonja je molče prikimal, da izpolni dobljeno naročilo.

»In zdaj pojdi k počitku. Hasan ostane pri meni. To dekle, Zulejko, pa pelji k moji ženi in reci ji, naj jo sprejme med svoje spremljevalke. A pazi, da je ne vidi Rajmondo.«

Kmalu potem sta legla Juri in Hasan k počitku. Suženj je imel mirno srce in mirno vest ter je kmalu zaspal, medtem ko se je njegov gospodar moral dolgo časa nemirno premetavati po svojem ležišču, predno ga je objel spanec.

IX.

Pooblaščenec goriške grofice v Čedadu je bil radostno presenečen, ko je vstopil Juri devinski v njegovo sobo.

»Malo imam časa,« je dejal Juri. »Prišel sem k vam, ker bi rad govoril z goriško grofico.«

»Težko bo to,« je menil pooblaščenec. »Grofica ima danes vsakovrstnih posvetovanj z različnimi plemiči.«

»O čem pa mislite, da se posvetuje grofica s svojimi prijatelji?«

»Najbrže se gre za kako nizkotno spletko,« je pikro odgovoril pooblaščenec. »Morda hočejo grofico pridobiti za kak upor proti papeževim ukazom ali za kak boj proti oglejskemu patrijarhu. No, če ne bodo takoj zmagali, se bodo pa zopet sramotno vdali, kakor vedno.«

»Motite se,« je dejal Juri. »Če me hočete podpirati, Vam povem, za kaj se gre.«

»Na mojo vero — pomorem Vam, zaupam Vam, ker Vas poznam,« je veselo vzkliknil pooblaščenec in segel Jurju v roko.

»Potem je vse dobro! Pojdiva v kako sobo, kjer bi se lahko pomenila, ne da bi naju kdo slišal. Poprej pa skličite vse čedadске mestne očete in plemenitaše.«

Pogovor ni bil dolg, a ko je pooblaščenec zapustil sobo, da pelje Jurja k goriški grofici, se mu je poznalo na obrazu, da ga navdajao velike in resne skrbi.

Juri je bil v največji zadregi, ko je stopil pred goriško grofico. Ležala je na blazinah in jih močila s solzami. Tudi ko je že Juri stal pred njo, ni mogla zadušiti svojih solza.

»Kaj ti je, Marija,« je vprašal Juri, dasi je dobro vedel, kaj je povzročilo to obupnost goriške grofice. »Ne jokaj,« je potem nadaljeval. »Nesreča, ki se je bojiš, se še ni zgodila; saj se lahko še vse poravna in popravi.«

»Ne, ne, Juri,« je jokala grofica, »popraviti in poravnati se ne da ničesar več.«

Juri se je močno čudil, da je grofico Marijo tako potrla vest o nezvestobi njenega soproga. Popeljal jo je nazaj na zofo, na kateri je prej ležala, se usedel poleg nje in jo tolažil kar mogoče nežno in ljubeznivo.

»Lej, Marija, kaj nisem jaz tu, da ti stojim na strani. Tvoj soprog ni vreden ne enega tvojih las, ali ker je tvoj soprog, ti ga privedem nazaj, pa naj velja karkoli.«

»Ne,« je odgovorila grofica Marija. »Tega nečem in nikdar ne bom sprejela ponudbe, ki mi jo je sporočil moj mož.«

»Kako ponudbo ti je sporočil?« je radovedno vprašal Juri in se primaknil h grofici.

»Moj mož se hoče od mene ločiti in ponudil mi je, da mi preskrbi drugega moža.«

»Ni mogoče.«

»Resnica je. Ko sem bila stara deset let, sem se prvič poročila in bila kot enajstleten otrok že vdova. Oče se me je hotel odkrižati in našel je zame drugega moža, grofa Panigajskega, ki je tako grdo delal z mano, da je prišel v navzkrižje z goriškim grofom Majnhardom. Moj mož me je nekoč hotel udariti s palico — Majnhard je to preprečil. Vsled tega sta imela dvoboj in moj mož je bil poražen ter je po viteškem običaju moral sprejeti pogoje zmagovalca Majnharda, moral se je ločiti od mene in privoliti, da sem postala Majnhardova žena. Stara sem bila takrat sedemnajst let in oklenila sem se Majnharda z vso strastjo prve ljubezni.«

»To mi je vse znano,« je z vidno nepotrpežljivostjo pripomnil Juri.

»Ni ti pa znano, da je bila to sramotna burka, da je bilo vse naprej dogovorjeno med Panigajem in med Majnhardom. Udarec s palico, odpor Majnhardov, dvoboj, zmaga Majnhardova in pogoji — vse je bilo dogovorjeno, vse je bilo kupljeno. Majnhard je hotel dobiti mene za ženo, da bi Čedad združil s svojo grofijo. Sicer sem bila kot otrok podpisala pogodbo, s katero sem se odpovedala svojim pravicam do Čedada, ali to ni Majnharda motilo, da je iz naslova mojih pravic za-

hteval Čedad zase. Panigaju je plačal za to petdesettisoč oglejskih srebrnikov. Prodana sem bila za petdesettisoč srebrnikov in zdaj me hoče moj mož zopet prodati.«

Jokaje se je grofica Marija naslonila ob Jurja, ki ni vedel, kako bi nesrečno ženo tolažil.

Zdaj je Juri uganil, zakaj je grofica podpisala konzulu Ottoboni pogodbo, s katero se je odrekla vsem svojim pravicam do Čedada. Grofica je jokaje potrdila, da ji je Ottobone obljubil, da jo zopet spravi z njenim soprogom, ako podpiše pogodbo.

Šele ko se je grofica umirila, je začel govoriti Juri o namenih, ki so ga pripeljali semkaj. Iz začetka ni hotela grofica niti poslušati njegovih predlogov, potem se je začela zanje zanimati, končno je smehljaje pritrdila.

»Ali to mora ostati tajno med nama; nihče ne sme ničesar izvedeti,« je dejala, ko je pri slovesu podala Jurju roko.

»Tajno? Kaj še! To mora vedeti ves svet — sicer nama vse skupaj nič ne koristi. Ali — zdi se mi, da so se že zbrali sklicani možje in treba je, da grem.«

Juri se ni dal ne zadržati, ne pregovoriti, da bi obljubil tajnost sklenjenega dejanja.

Grofica je sedla pred svoje zrcalo in v tem, ko se je ogledovala, je zdaj s skrbjo, zdaj zopet smehljaje mislila na Jurjev predlog.

»Ah, kaj — to je blaznost in konec bo zopet slab zame,« je vzdihnila grofica. »Ponižana in osramočena bom zopet — in Majnhard bo zame za vedno izgubljen.«

Med tem je Juri pletel dalje svojo spletko. V dvorani je naletel na konzula Ottobona in znal ga je tako spretno pridobiti na svojo stran, da se je mož kar razvnel za Jurjev načrt in je z vsem svojim velikim vplivom prigovarjal drugim konzulom in plemenitašem. Navzočen je bil tudi škof, ki je takoj ukazal, naj se prirede molitve za srečen izid važnega načrta.

»Bratje v Kristusu! Vaši mestni očetje so dogovorno s škofom in z zastopniki naše vladarice, grofice Marije, sklenili dogovor, ki zagotovi Čedadu znamenito prihodnjost. Zaupajte jim in Bog bo blagoslovil njihovo delo.«

Tako je oznanil star menih, in ko se je začelo mračiti, so ljudje trumoma hiteli v cerkev. Vsi so pred časom popustili delo, vsi so ugibali, kaj da pomeni to oznanilo in kaj da se pripravlja.

Ko je izvedel grof Majnhard za to oznanilo, se je veselo smejal, misleč, da je to zvijača, ki naj da prejšnji večer podpisani pogodbi poseben sijaj. Tudi Katarina je izvedela za oznanilo in postalo ji je tesno pri srcu, ker se je dala zlorabiti proti goriškemu grofu in ker je obljubila, da pride to noč na gradič h grofu Majnhardu. Imela je pa še drugo skrb. Njen stric, Mihael Galengano, se je dal prenesti k njej. Vsled silnih muk, ki jih je bil pretrpel, dokler je bil priklenjen na meniha Dominika, in vsled groznih doživljajev na razbojniškem gradu, je težko obolel. Na srečo je prišel Juri in je ukazal slugi, naj gre iskat zdravnika Natana.

»Ta je Žid,« je tožila Katarina. »Žid ne more v našo hišo, saj je to prepovedano. Kristjan, ki pusti Žida v svojo hišo, zapade izobčenju.«

»No, da le ne zapade smrti,« je menil Juri. »Sicer je pa tvoj stric Mihael Galengano izobčen. Pusti torej najprej Žida k njemu, da mu izleči telo, potem pa pokliči meniha, da mu izleči dušo.«

Zdravnik Natan je preiskal starega Galengana in se je dal rad pogovoriti, da ostane vsaj eno noč v hiši in pazi na bolnika.

Juri in Katarina pa sta se zedinila, da se dobita v cerkvi in da od tam neopazeno odideta na dogovorjeni sestanek z goriškim grofom.

X.

Cerkvena večerna molitev je bila že končana, ko sta se dobila Juri in Katarina. Verniki so se v dolgi procesiji pomikali iz cerkve po poti, ki je vodila proti gradiču, kjer je bil dogovorjen sestanek Katarine in goriškega grofa. Na čelu procesije so korakali duhovniki, za njimi menihi in potem različne redovnice.

Katarino je začelo skrbeti, kaj da to pomeni. Vprašala je Jurja, če ji more povedati, kaj išče ta procesija pri goriškem grofu, ali odgovora ni dobila. Juri se je ne-prestano oziral, kakor da koga pričakuje. Naenkrat se je ustavil in se s Katarino stisnil v senco, koj potem sta prišla na dotično mesto dva človeka z nosilnico, katero je spremljal konzul Ottobone.

»Kaj bo z menoj,« je vprašala Katarina in tresoč se po vsem životu, se boječe stisnila k Jurju.

»V to nosilnico sedi in potrpi, čez uro sem pri tebi,« je odgovoril Juri in pristopil k nosilnici, iz katere je zdaj stopila črno oblečena dama.

»Ali si ti, Juri,« je vprašala dama.

»Da, grofica,« je odgovoril Juri, »in to je Katarina.«

Molče sta si segli grofica in Katarina v roke in koj nato je Juri dvignil Katarino in jo posadil v nosilnico. Moža sta dvignila nosilnico in sta se z njo pridružila procesiji, ki je mirno nadaljevala svoj pot proti gradiču grofa Majnharda.

Katarina je medpotoma večkrat previdno odgrnila zastor pri okencu, a čim bolj se je bližala gradiču, toliko bolj jo je preletalava bojazen, da se ji zgodi nesreča. Začela se je bati, da Jurju ne bo mogoče priti do nje, vsaj ne pravočasno, in da bo na milost in nemilost izročena silovitemu in razuzdanemu grofu Majnhardu.

V tem je procesija dospela do gradiča. Vrata so bila na stežaj odprta in udeležniki so se začeli pomikati čez mostič na prostorno grajsko dvorišče.

Nosilnica se je ustavila in konzul Ottobone je odprl vrata. Katarini je šinila kri v obraz in začela se je tresti po vsem životu, kajti videla je zdaj, da jo vse zbrano ljudstvo pozna. Vse se ji je spoštljivo klanjalo, kakor še nikdar v življenju. Konzuli so jo obstopili in jo spremili v gradič. Prostorna dvorana je bila polna. Katarini so odkazali častni sedež. Okrog

nje je stalo več deklic, potem pa duhovniki in konzuli.

»Sedaj je treba počakati,« je oznanil konzul Ottobone, »mislim pa, da bo grof Majnhard kmalu tu.«

Grof Majnhard je z okna videl veliko procesijo, ko se je pomikala proti njegovemu gradu, in prešinilo ga je zadovoljstvo. Prepričan je bil, da je to zahvalna procesija, da je izraz hvaležnosti in spoštovanja čedadskega prebivalstva, ker se je po večletnih bojih vdal in sklenil s Čedadom pogodbo, ki jo je bil podpisal na večerji pri Katarini. Ukazal je odpreti velika vrata in prirediti v grajski dvorani in na dvorišču, kar treba, za pogoščenje gostov, ter naročil svojim ljudem, naj skrbе za zabavo gostov, češ, da pride sam šele čez nekaj časa med nje.

Potem se je grof Majnhard umaknil v svojo spalnico. Spomnil se je Katarini dane obljube in ugasnil luč, ki je razsvetljevala spalnico. Iz svoje sobe je imel skriven izhod na vrt, ki je ležal za gradom, in odkoder so vodila posebna vratica na prosto. Pri teh vratih je Juri, ki je bil preoblečen kot sluga, izročil grofu Majnhardu v črne tančice zavito bujno žensko. Z dvorišča se je čul šum tamkaj zbranega ljudstva in videl se je nejasni

sijaj bakelj, ko je grof tresočo in tiho ihtečo svojo spremljevalko hitro peljal čez vrt in šepetaje ji na uho sladke besede o svoji vroči ljubezni po tajnih stopnicah v svojo sobo. Ko je bil vrata za seboj zaklenil, je nameraval užgati luč, ali ni mu bilo mogoče. Njegova spremljevalka se ga je oklenila in se jokaje stisnila k njemu. Majnhard jo je poskusil potolažiti, ali ni mogel spraviti iz nje nobene besede, samo ihtela je tiho, sicer pa vdano dovoljevala, da jo je Majnhard objemal in poljubljal.

Naenkrat je Majnhard planil pokonci.

»Izdajstvo,« je siknil in grozničavo hitro iskal svoj meč in svoje bodalo. Pred vratmi se je čul šum moških trdih korakov in nekdo je s silo odpiral vrata. Ključavnica je odnehala in blesk plamenic je posvetil v sobo.

»Stoj,« je zaklical Majnhard in je z mečem v roki stopil proti vratom. Ali roka mu je omahnila. Pred njim je stala Katarina v spremstvu čedadskih konzulov. Majnhard ni razumel, kaj se je zgodilo. Še tega ni pojmil, da žensko bitje, čigar ljubezen je bil pravkar užival, ni bila Katarina.

Iz te okamenelosti ga je prebudila pobožna pesem, ki so jo začele s Katarino došle deklice peti, pesem, kakor se je v

onih časih običajno pela pri porokah. Zdaj šele se je grof Majnhard ozrl tja, kjer je pred nekaj trenotki užival ljubezensko srečo in zdaj je spoznal, da ni objemal in poljubljal Katarine, marveč svojo lastno ženo, grofico Marijo.

Skoro bi bil omahnil na stol, ali ni bilo mogoče, ker je Katarina s spremljevalkami in s spremljevalci stopila v sobo in se mu približala. Obkolile so ga in prepevaje ga korakoma spravile tja, kjer je bila grofica Marija. Ko je stal Majnhard ob strani svoje žene, se je Katarina grofici in njemu poklonila.

»V imenu vsega čedadskega prebivalstva prihajamo Vam, presvitli grof, in Vam, presvetla naša vladarica, izreči zahvalo, da ste milostno uslišali dolgoletne prošnje mesta Čedada. A kar naše veselje še povečava, je to, da vidimo presvetlega grofa v njegovi domači sreči ob strani ljubljene soproge.«

Majnhardu je kri šinila v glavo in je bil v toliki zadregi, da ni vedel, kaj bi rekel.

»Marija, pozdravi goste in zahvali se jim za njihovo pozornost,« je končno vendar spravil z jezika grof Majnhard, in kakor bi se bil vdal v svojo usodo, prijel

svojo ženo za roko in se postavil ob njeno stran.

Med tem, ko je grofica pozdravljala »goste«, je Majnhard zadobil zopet svoj notranji mir. Uvideval je pač, da je njegov položaj jako smešen. Jezilo ga je, ko je videl med navzočimi tistega slugo, ki mu je namesto Katarine pripeljal lastno ženo, ter spoznal, da je ta sluga — devinski gospodar, ali ker je menil, da razen Jurja in Katarine nihče ne ve, kaj se je pravzaprav zgodilo, si je pomagal s tem, da je čedadskim mestnim očetom za slovo rekel:

»Gospodje, sprejmite mojo in moje žene zahvalo za današnje počeščenje in naznanite prebivalstvu, da pridem jutri v Čedad. Ob moji desni bo jahala moja ljubljena žena Marija, ob moji levi pa moja draga hčerka Katarina, kateri podarim najlepšega belega konja, kar jih ima Goriška.«

Katarina se je peljala z Jurjem in s konzulom Ottobonom na grofovem vozičku. Njeno srce je bilo tako polno sreče, resničnega veselja in zadovoljstva, kakor še nikdar.

XI.

Na mestnem trgu v Čedadu je bila zbrana mnogoštevilna množica. Krik in

vik te množice je prebudil Katarino in Jurja iz ljubezenskih sanj, katerim sta se bila vdala, vozeč se z gradiča grofa Majnharda domov. Gnječa je bila tolika, da se je voz moral ustaviti. Juri se je prerinil skozi množico in poslušal na vse strani, kaj da pomeni ta razburjenost.

»Kdo bi si bil kaj takega mislil,« je vzdihoval tolst mestjan. »Katarina je sicer res preveč lepa in preveč bogata, ter vsled tega zelo ponosna, ali da skriva v svoji hiši krivoverce in Žide, tega bi vendar ne bil mislil. Oh, kaj je neki zapeljalo to dekle, da tako žali našega Zveličarja?«

»Galengano vendar ni več krivoverec,« se je oglasil drug mož. »Saj je vendar storil pokoro in še hudo pokoro.«

»Da, ali prelomil je svojo prisego in prelomil naloženo mu pokoro,« je opomnil zopet prejšnji govornik, in potem med občnim šumom na dolgo in na široko pripovedoval, kar se je bilo zgodilo na razbojniškem gradu, ko je Galengano kot jetnik Črnega Petra prelomil prisego in pokoro.

Juri je šel dalje in poslušal še na drugih mestih, kaj govore ljudje. Le malokdo je Katarino branil z besedami — nihče pa ni kazal, da bi imel voljo, jo braniti tudi z dejanji.

»Meni se smili Katarina,« je govoril star možiček. »Galengano je vendar stric njen. Ali naj bi ga bila pustila bolnega na cesti? Ko bi se ga ne bila usmilila — gotovo bi jo bilo zadelo nebeško prokletje.«

»Ne! Samo tistega zadene nebeško prokletje, kdor ni pokoren cerkvenim ukazom. S krivovercem ne sme imeti kristjan usmiljenja.«

Juri se je zganil, ko je slišal ta ostri glas in se je naglo obrnil. Nedaleč od njega je stal menih Dominik. Čim ga je Juri zagledal, ga je prešinila misel, da je menih že začel izpolnjevati tisto grožnjo, ki jo je izrekel pri odhodu z razbojniškega gradu, in ta misel mu je razgrela kri.

»Ali si morda ti, menih, izrekel prokletje nad to hišo in naščuval proti nji ljudstvo?«

»Da, jaz,« je ošabno odgovoril Dominik. »V tej hiši se skriva krivoverec in jaz sem na vrata obesil rdeči križ — znamenje, da je hiša prokleta.«

Juri ni mogel premagovati svoje jeze. Minila ga je vsa prevdarnost. Iztrgal je bodalo izza pasa in srdito zakričal na meniha:

»Kake pravice si ti lastiš v tem mestu? Ali je mar Čedad papežev?«

»Papežev ni, a tudi tvoj ni, Juri Devinski! Toda v tej hiši biva krivoverec, ki ga je njegov lastni vladar izročil sveti cerkvi in roka svete cerkve ga doseže, naj se skriva kjerkoli, in naj se skriva celo v starodavnem gradu v Devinu.«

»In kar je storil devinski vladar tu, storil bi tudi kjerkoli drugje,« je zaklical Juri in je planil k vratom, strgal rdeči križ in ga vrgel Dominiku pred noge.

Za trenotek je nastala grobna tišina, tak vtisk je napravilo Jurjevo dejanje na zbrano množico, koj na to pa se je šum začel iznova. Eni so zdaj imeli pogum, da so Jurju pritrjevali, drugi pa so se stisnili okrog meniha in dvigali pesti. Morda bi se bil vnel na mestnem trgu boj, da se ni naenkrat pojavilo med množico več bosonogih in razoglavih, v črne halje oblečenih mož, ki so se, držeč goreče sveče v rokah, prepevaje bližali hiši. Bili so to krivoverski mašniki, katerim je bil dal grof Majnhard vzlic ostrim ugovorom oglejskega patrijarha zavetišče v Čedadu, a vodil jih je krivoverski škof Angelik. »Jaz pokažem duši umirajočega Galengana pravo pot v nebeško kraljestvo,« je z veliko slovesnostjo zaklical krivoverski škof, ko je prišel do vrat in je tam zagledal

starega svojega sovražnika meniha Dominika.

Ta bi bil pač rad zabranil Angeliku vstop v hišo, ali videč Jurja pri vratih, se ni upal nastopiti s silo. Juri je hotel na vsak način prepričati le eno, da bi se začela Angelik in Dominik ob Galenganovi smrtni postelji prepirati in pravdati, kdo da oznanja pravo vero. Zato je stopil med krivoverskega škofa in med Dominika — a to priliko je porabil Angelik, da je s svojimi spremljevalci vstopil v hišo.

Zdaj je ukazal Juri vrata zakleniti in je po ovinkih spravil Katarino na vrt in odtod v hišo, potem pa šel hitro v sobo, kjer se je Galengano boril s smrtjo.

Naletel je na nenavaden prizor. Krivoverski menihi so bili položili Galengana na gola tla in ga do cela pokrili z rjuho. Stali so okrog njega in peli mrtvaške pesmi. Žid Natan je takoj priskočil.

»Bolnika zdaj ne smete trpinčiti; treba mu je zdravniške pomoči.«

Krivoverski škof Angelik je srdito zaklical:

»Kaj ni dovolj nesreč, ki sō zadele Galengana? Najprej so mu dušo premotili služabniki babilonske vlačuge, zdaj je pa padlo njegovo telo v kremplje nečistega

Žida. Odstrani se Žid iz te poštene hiše in spremlja naj te moje prokletje na vseh potih.«

Ko bi bil to prokletje izrekel kak mašnik rimske cerkve, bi se bil Žid gotovo molče odstranil, zakaj rimska cerkev je bila mogočna. Mašnika krivoverske sekte pa ni bilo treba poslušati. Sovraštvo med sinovi iste dežele ali istega veroizpovedanja je vedno hujše, kakor sovraštvo napram tujcem. Natan je vedel, da bi ga katoliški duhovniki še ščitili pred krivoverskim škofom in njegovimi pristaši in zato je kljuboval Angelikovemu ukazu in prekletju.

»Ta človek umira,« je zaklical Natan. »Vi ga umorite, če ga ne pustite v miru.«

Angelik in njegovi spremljevalci se niso več menili za Natana. Obstopili so Galengana. Angelik je razprostrl nad njim roke in začel moliti, drugi mašniki pa so se zdaj metali ob tla in bili z glavami ob tlak, da jim je kri tekla curkoma s čela, zdaj zopet skakali kvišku in skoro kričaje odgovarjali na škofovo molitev. Krivoverci so to ceremonijo imenovali klicanje sv. Duha na pomoč.

Ko je končal Angelik svojo molitev, je padel na kolena. Mašniki so zdaj str-

gali s sebe svoje halje in se z novim kričanjem začeli bičati, da jim je kri tekla po hrbtu.

»Mihael Galengano, ali hočeš biti deležen zadnje tolažbe naše vere,« je vprašal krivoverski škof.

Galengano je prikimal, njegov goreči pogled je pričal, da je na koncu svojih moči, da se mu bliža zadnja ura.

»Ali je tvoja duša pripravljena očiščena stopiti pred Gospoda?«

»Očisti jo ti,« je komaj slišno dihnil Galengano.

»Ali priznaš vse nauke naše vere, ki jo služabniki rimskega papeža imenujejo krivo.«

»Da.«

»Kdo je Bog?«

»Stvarnik vsega, kar je dobrega na svetu. Ustvaril je misel, ustvaril je ljubezen in vse, kar je nevidno in pomagal mu je njegov sin Jezus, čigar duh je v telesu Pavla živel triintrideset let med nami.«

»Ali preklinjaš satana?«

»Preklinjam satana, ker je stvarnik zemlje in mesa, oče mesenosti in vsega, kar zapeljuje človeka v greh.«

»Bodi blagoslovljen, Mihael Galengano,« so mrmrali krivoverski duhovniki,

ki so, držeč svoje pletene biče v rokah, stali okrog Angelika.

»In kaj bo po smrti?« je oprašal krivoverski škof.

»Duša pojde ali v nebesa ali pa v pekel; vice so človeška izmišljotina.«

»In sodni dan?«

»Gospod je nezmotljiv; če obsodi dušo na pekel ali na nebesa, ne bo svoje sodbe nikdar spremenil. Sveto pismo ne pozna sodnega dne.«

»Bodi blagoslovljen, Mihael Galengano,« so zopet mrmrali krivoverski mašniki.

Škof Angelik je zdaj pristopil tik Galengana; razprostrl je zopet roke in slovesno rekel:

»Mihael Galengano — vpričo Gospoda, ki čuje tvoj odgovor, te vprašam zadnjikrat: Ali hočeš, da si očistiš vest vseh grehov s trpljenjem telesa, ki ga je ustvaril satan, in deležen biti večnega izveličanja.«

Galengano je zatrepetal, kakor bi ga bila popadla mrzlica; zamižal je in prsi so se mu krčevito vzdigale in zopet upadale. Minil je trenotek, potem je Galengano dihnil:

»Hočem.«

Zdaj je škof Angelik odstopil od Galengana. Pokleknil je pri njegovih nogah in mrmraje odmolil kratko molitev, med katero so se njegovi spremljevalci razpostavili na obeh straneh Galengana, ki je z zaprtimi očmi ležal ves gol na tleh. Le dviganje in upadanje prsi je izdajalo, da še živi.

»Odprite duši Mihaela Galengana pot, da se more preseliti v naročje Gospodovo.

V tem trenutku so dvignili krivoverski mašniki svoje biče in kakor blazni začeli biti po Galenganu, da je bil v trenutku ves oblit s krvjo.

Juri, ki je doslej mirno sedel v kotu pri vratih, planil pokonci in se je zapodil med divjajoče krivoverske fanatike. Bil je okrog sebe in po njih, jih metal na stran, jih suval ob zid in treskal ob tla — ali pregnati jih ni mogel. Nihče se mu ni ustavljal in nihče se ni branil, a čim je enega izpustil, da podere drugega, se je prvi že zopet vrgel na Galengana. Ako je Juri komu iztrgal bič iz rok, je ta Galenganu z nohti in z zobmi trgal meso z života.

Galengano ni trpel nič. Koj pri prvem udarcu je bil mrtev.

Valdenze in druge tej sekti podobne krivoverce so občudovali njih najhujši sovražniki zaradi čudovite sile, s katero so prenašali najstrašnejša trpljenja. Njih fanatizem jim je dal moč, da so postali takorekoč neobčutni in so v smrtni uri sami klicali svoje mašnike, naj jih bičajo in trpinčijo do smrti.

Strašni prizor se je šele končal, ko so prihiteli v sobo ljudje, katere je bil poklical Žid Natan in ki so poblaznele krivoverske mašnike siloma odtrgali od razmesarjenega trupla. Nihče pa se ni ustavljal, ko so mašniki zavili truplo v rjuho in je glasno moleč odnesli iz hiše v temno noč.

V mestu je že vse spalo. Tudi pred Katarinino hišo prej zbrana množica se je bila že davno razšla. Krivoverski mašniki so nesli Galenganovo truplo iz mesta na veliko njivo, kjer so pokopavali svoje mrličke. Tam so v naglici izkopali jamo in vrgli vanjo zemske ostanke najbogatejšega trgovca vse Furlanije. Ob grobu niso molili, ker so zaničevali človeško telo kot delo satanovo in ker so smatrali molitev za umrle kot žaljenje neskončne božje pravičnosti in božje nezmotljivosti.

XII.

Na vse zgodaj so zapeli čedadski zvonovi in oznanili prebivalstvu, da je napočil veliki dan, ko se zbere furlansko in goriško plemstvo na svojo slavnost, združeno z junaškimi turnirji, in ko se začne z velikimi žrtvami pridobljeni svobodni semenj.

Kmalu je bilo vse na nogah. Plemstvo se je zbralo na gradu grofa Majnharda in je od tamkaj prišlo v sprevodu v mesto. Na čelu je jahal grof Majnhard; na svoji desni strani je imel grofico Marijo, na svoji levi pa Katarino. Sledili so jim najprej plemiči na konjih z gospemi potem pa služabniki.

Med veselo množico je jezdil grof Majnhard skozi mesto na široko prostor, kjer bi se imel vršiti »svobodni semenj« in kjer je bil za plemstvo in za viteški turnir pripravljen poseben prostor. Koj na to so začeli prihajati od grofa Majnharda in od oglejskega patrijarha neodvisni velikaši s sebi podložnimi plemiči. Prijezdil je Juri Devinski, prijezdil je Konrad Sežanski, prijezdil je mejni grof istrski in prijezdil tudi Oton Vipavski.

Zbrana množica je visoko gospodo pozdravljala z živahnimi klici. Posebno

burno je bil pozdravljen Oton Vipavski, kajti takega bogastva, kakor ta velikaš, ni razvijal nihče drugi.

Ko je Juri stopil pod baldahin in se ozrl po zbranih plemenitaših, se je njegov pogled stemnil. Ravno njemu nasproti je sedela v svoji lepoti gospa Juta in se z ljubeznjivimi očmi vedno in vedno ozirala na mladega Konrada Sežanskega, ki je kakor zamaknjen stal v njeni bližini.

Kdo ve, koliko časa bi bil Juri še opazoval gospo Juto, da ni na estradi zavladal nenavaden nemir, ki je prisilil tudi Jurja, da se je obrnil na drugo stran. Zagledal je čudovito lepo devojko, nedolžno in svežo kakor pomladansko jutro, ki sta jo grof Majnhard in grofica Marija pozdravljala s posebno presrčnostjo in jo silila, da sede med nju na stol, ki ga je primaknil Nikolaj Rogonja. Juri je zardel do las, ko je zagledal Rogonjo, kajti uganil je takoj, da ima pred seboj svojo lastno ženo, s katero se je poročil še ko sta bila oba otroka in je od tedaj ni hotel nikdar videti.

Pri viteških turnirjih je bila navada, da se je izvolil poseben »kralj«, ki je slavnost vodil, in sicer se je izbral vedno najradodarnější izmed tekmovalcev.

Kraljem je bil izvoljen Oton Vipavski, nakar se je vršila volitev »semanj-

skega poveljnika«. To dostojanstvo se je podeljevalo tistemu človeku, ki je ponudil na prodaj najlepšo ali najredkejšo stvar.

Naenkrat se je skozi gnječo preril mlád mož v dijaški obleki in je položil pred »kralja« pergament in košček trhle-nega lesa. Povedal je, da je prinesel iz svete dežele košček križa, na katerem je bil pribit Zveličar. Pristnost je potrjala papeževa bula. Mož je ponudil, da proda to dragocenost čedadskemu samostanu, ako postane »semanjski poveljnik«. Juri je na prvi pogled spoznal v pobožnem romarju svojega rešitelja, razbojnika Komoljo.

»Kralj« in navzočni pismouki so spoznali, da je papeževa bula pristna ali versko čuvstvo jim je branilo, da bi puščali prodajati les, na katerem je bil pribit Zveličar.

»Ako Vam les od Kristusovega križa ne zadostuje,« je dejal Komolja in pospravil svojo dragocenost, »potem Vam lahko ponudim še kaj redkejšega. Kdo hoče za dobo petih let kupiti razbojniško četo, ki broji devetdeset dobro obroženih, neustrašenih in boja vajenih mož? Jaz sem poglavar te čete; možje so se mi zapisali za primeren delež na plenu, ki sem ga napravil na gradu Gluho Vrhpolje, in za pri-

meren delež na denarju, ki ga nam je daroval Mihael Galengano.«

Ta neskončno predrzna in z izivajočim posmehom izrečena ponudba je obudila veliko nevoljo. Različni vitezi so se jezno in grozeče približali Komolji; bogati Bernand, lastnik graščine Gluho Vrhpolje, pa je zagnal nepopisen hrup, ko je slišal, da so razbojniki oplenili njegov grad. »Kralj« je vsled tega ukazal, naj hlapci primejo Komoljo, dasi je bila po postavi tudi razbojnikom zagotovljena svobodna udeležba na svobodnih semnjih.

Komolja se je branil kakor lev. Pahnil je hlapce od sebe in skočil na stran, kjer je stal Juri.

»Devinski gospodar — zdaj je prišel čas, da držiš svojo viteško besedo!«

Ta Komoljev poziv je prebudil Jurja iz njegovih misli. Planil je pokonci in položil svojo roko na Komoljevo glavo.

»Sklicujem se na privilegij svobodnega semnja,« je zaklical na ves glas. »Mesto je privilegij kupilo in grof Majnhard je prejel zahtevano plačilo; mesto in grof Majnhard morata držati dano obljubo vsem kupčevalcem brez izjeme.«

Majnharda je ta opomin močno razljutil.

»Niti sem jaz, niti je mesto dolžno čuvati človeka, ki nima drugega na prodaj, kakor razbojniško tolpo, torej stvar, ki je nihče ne kupi.«

»Motite se, grof Majnhard; ta tolpa razbojnikov se lahko proda; jaz, devinski vladar, sem kupec.«

Vzlic svoji razburjenosti je Juri zapazil nekaj, kar je ušlo vsem drugim, zapazil je namreč prepadlost Otona Vipavskega, in uganil je, da mora med njim in Komoljo vladati posebna tajnost.

Komoljo so hlapci izpustili in odstranil se je, ne da bi mu kdo branil. Toda slavnost je bila s tem motena. Sicer je bil že izvoljen »semanjski poveljnik« in je bila imenovana »opatinja« plesalk, katerih se je bilo privleklo vse polno, ali pravo veselje se ni moglo razviti. »Kralj« je proglasil, da je svobodni semenj otvorjen, a gospoda se ga ni udeležila, kakor je bila navada, nego je kmalu odšla v hišo.

Juri se obeda ni udeležil. Po kratkem pogovoru z Nikolajem Rogonjo je pohitel v samostan, kjer je bil prenočil s Hasanom. Rogonja je bil izpolnil dobljeno naročilo. Govoril je z Dominikom in drugimi menihi, ujel pač to in ono, a jasnega in določnega ni vedel ničesar povedati. Hasan je bil srečnejši. Iztaknil je toliko sumljivih

stvari, da Juri ni več dvomil, da ga hočejo njegovi sovražniki napasti vzlic dogovoru, da bo med njimi mir, dokler ne bo končana viteška slavnost.

Hasanu je Juri ukazal, naj obvesti devinske gospode, da se pripravijo, sam pa je šel v mestno hišo in poklical grofa Majnharda in Otona Vipavskega na nujen pogovor. Ko sta se Majnhard in Oton odstranila od obeda, je vladala med udeležniki že tako dobra volja, da ju nihče ni pogrešal.

»Kaj posebnega se je zgodilo, da nas tako nujno kličete?« je vprašal Majnhard.

»Zgodilo se ni še ničesar,« je odgovoril Juri, »ali gotovo je, da so naše dežele izgubljene in da sta vidva izdajalca.«

Majnhard in Oton sta se pri Jurjevih besedah zganila. Oton je povetil oči, pa tudi Majnhard ni mogel vzdržati plamtečih pogledov Jurjevih.

»Za te besede boste nama dali kot plemenitaš zadoščenje in dolžni ste, da jih pojasnite.«

»Zadoščenje Vama dam, kadar hočeta, pojasnilo pa vpričo furlanskih in goriških velikašev, ki ste jih sklicali v Čedad. Ali sta zadovoljna s tem?«

»Ne,« je odgovoril Oton Vipavski. »Sploh pa od Vas ne potrebujem pojasnila,

marveč samo zahtevam ali zadoščenja ali da prosite odpuščanja!«

»In tudi odloga ne daste toliko dni, da se zbero velikaši?« je vprašal Juri.

»Shod velikašev je pojutrišnjem. Doglej počakava in tedaj, Juri Devinski, boš moral dati zadoščenje.«

Razgovor med Jurjem, Majnhardom in Otonom je bil še jako buren, a obveljalo je vendar, da mora Juri na zboru velikašev pojasniti svoje obdolžitve in potem šele dati zadoščenja. Potem so se vsi trije razšli.

Oton Vipavski je prišedši domov, dal poklicati meniha Dominika. Sprejel ga je z največjim spoštovanjem kakor takega škofa in sam osebno zaklenil vrata.

»Častiti oče,« je dejal Oton Vipavski, »velike moje žrtve v blagor sv. cerkve ne bodo ničesar koristile; kar sem storil v korist cerkve, se vse obrača proti meni.«

»Da,« je dejal menih, »polovičarske žrtve ne koristijo nikdar dosti in kar kdo iz osebnih namenov stori, a le navidezno za cerkev, v resnici pa samo zase, to se vsled nebeške nevolje navadno izjalovi.«

»Mislim, da bi bil oglejski patrijarh z menoj lahko zadovoljen. Kar je zahteval, sem vse storil; vedno in povsod sem pospeševal njegove politične namene. Kaj

sem moral slišati samo radi tega, ker sem mu izročil Mihaela Galengana, četudi sem se pri tem skril za njegovega vladarja.«

»Ali ni to bila Vaša dolžnost? Sicer pa cerkev ni zahtevala, da ji izročite Mihaela Galengana, nego da ji daste zadoščenja, ker je eden Vaših vitezov umoril Antona Kastelana.«

»Ali nisem ponudil oglejskemu patrijarhu, da mu izročim morilca? Sem li jaz kriv, da je morilec pobegnil?«

»Niste krivi — če mu niste omogočili bega.«

»Pri večnem Bogu Vam prisegam, da mu nisem pomagal pobegniti,« je zaklical Oton Vipavski, »in vsi moji ljudje lahko potrde, da sem napel vse sile, da ga zopet ujamem.«

»In vi ne veste, kaj da se je ž njim zgodilo in kje da je?«

»Vem zdaj vse — ali šele nekaj ur. Ta mož je moj najhujši sovražnik. Ta človek je onemogočil vse moje načrte.«

»Recite rajši, da ste jih vi sami onemogočili, ker se niste ravnali po patrijarhovih ukazih.«

Oton Vipavski je jezo udaril ob mizo.

»Kaj pa hočete še več? Kar je le mogoče, vse storim. Že tri mesece nazna-

nja patrijarh boj proti krivovercem, ali razen mene se ne gane ne en plemenitaš. Kar sem obljubil, sem skoro vse dosegel, a goriškega grofa Majnharda nisem še mogel pregovoriti. Njegovi načrti so smeli in dalekosežni. Zato sem moral premeniti svoje postopanje.«

»Ali hočete v ta namen doseči, da bi se Majnhard ločil od grofice Marije in da bi se vi poročili z Marijo?«

Dominikovo vprašanje je Otona močno presenetilo, kajti ni mislil, da ve menih za njegovo tajnost.

»To spada le deloma sem. A če bi bil jaz vladar v Čedadu, bi bilo to za cerkev samo dobro, kajti potem bi lahko z več strani pritiskali na zaščitnike krivoverstva, na Tržič, na Červinjan in na Devin.«

In Oton je obširno pojasnil svoj načrt ter razložil posamičnosti tako natančno, da je menih s tihim občudovanjem sledil njegovim izvajanjem.

»A sedaj,« je končal Oton, »je ves moj načrt v nevarnosti. Juri Devinski ve za našo tajnost. Natančno mu ni znana, kajti obdolžil je tudi grofa Majnharda, da je z nami v zvezi.«

»A kaj Vam more?«

»Kaj mi more! Juri Devinski je obljubil, da spravi to pred zbor velikašev.

Če jim vse razkrije, je tudi vse izgubljeno. Velikašem, ki so na moji strani, sem obljubil, da si razdelimo posestva premagancev; naj Juri kaj takega obljubi patrijarhovim sovražnikom, pa stopijo vsi na njegovo stran in gredo takoj v boj proti meni in ostalim patrijarhovim zaveznikom.«

»In tisti, ki so Vam najslovesneje obljubili svojo pomoč, Vas bodo prvi zapustili,« je pripomnil menih. »Saj Vas poznam vse in lahko rečem, da ste si precej podobni.«

Otonu je pri tej žalitvi zavrela kri in gledal je Dominika nekaj časa s srditimi pogledi; a končno je tudi zdaj premagal samega sebe in kolikor mogoče mirno dejal:

»Sicer Vam pa moram svetovati: ne podcenjujte Jurja Devinskega. Majhna je pač njegova deželica in tudi bogastvo njegovega rodu je že precej skopnelo, ali Juri je neustrašen. Juri stori za svoje ljudi vse, kar more, Juri ve, da steza patrijarh svojo roko po Devinu in zato ga sovraži.«

Menih je vstal. Svojo krepko belo roko je položil Otonu Vipavskemu na ramo in rekel z velikim ponosom in vprav vladarsko oblastnostjo:

»Oton Vipavski — slušaj mojo zadnjo besedo. Razvil si mi prav lep načrt; ta načrt je tako spretno sestavljen, da bi znal marsikoga premotiti, alí kaj, ko se je razbil ob prvi oviri. Načrtom, ki jih je narekoval sv. Duh, se to ne zgodi. Prisezi mi na sveto vero in zastavi mi svojo viteško besedo, da storiš to, kar ti bom rekel, in jaz ti prisežem na svojo vero, da se ti ni treba bati razkritij Jurja Devinskega.«

Oton se je prestrašil fanatizma, ki je žarel v temnih očeh meniha Dominika in komaj slišno je z grozo dihnil:

»Če zahtevate, naj storim kako hudodelstvo — jaz ga ne storim.«

»Kako morete misliti, da bo sv. cerkev zahtevala od svojega sina, naj stori hudodelstvo,« je hladno vprašal Dominik. »Vaše besede so hudo žaljenje sv. cerkve, vitez Oton Vipavski.«

»Oprostite,« je rekel Oton. »Kaj torej želite?«

»To izveste kmalu. Pred vsem pa prisezite, da mi izročite morilca Antona Kastelana, ali da se na njegovem mestu podvržete cerkveni kazni, storite javno pokoro in plačate sv. cerkvi primerno globo.«

»Kako morete kaj takega zahtevati? Morilec ni v mojih rokah in jaz vendar ne

morem delati pokore za zločine drugih ljudi.«

»Prej ste pa rekli, da veste, kje da se morilec zdaj mudi. Tudi če bi mi samo prikrivali, kje da je, bi to bilo ravno tako veliko hudodelstvo, kakor če bi dali morilcu zavetišče na svojem gradu.«

»In če Vam povem ime in skrivališče morilčevo, ali me bodete varovali pred devinskim vladarjem?«

»Juri bo uničen po smislu napovedi; kdor se ponižuje, bo povišan, kdor se povišuje, bo ponižan.« Menih je to izrekel s tako globokim prepričanjem, kakor da je Jurju že zagotovljena smrtna sodba.

»In kaj bo z Devinom in z Jurjevimi graščinami?«

»Vse dobite Vi, Oton Vipavski.«

Izraz zmagonosnega zadovoljstva se je pojavil na bledem obrazu Otona Vipavskega. Nastal je kratek molk, potem je Oton podal menihu roko, kakor bi hotel s tem potrditi, da sprejme njegovo ponudbo in je rekel:

»Vedite torej — morilec Antona Kastelana je razbojniški poglavar Komolja.«

»To ni mogoče,« je zakričal menih. »Komolja je navaden ropar, morilec pa je bil plemskega stanu. Komolja je morda

umoril že mnogo ljudi, ali morilec Antona Kastelana se ne zove Komolja.«

»Saj se mož tudi tako ne zove.«

»Kako pa?«

»Čemu Vam je treba to vedeti,« je z nekako žalostjo rekel Oton Vipavski. »Saj je dovolj, če Vam morilca pokažem in Vam pomorem, da ga primete. Mladi mož je živel precej daleč od mojega gradu; le enkrat je prišel v Vipavo in tedaj je ubil Antona Kastelana. Potegnil je k razbojniški četi črnega Petra, dobro vedoč, da za človeka, ki je duhovnika ubil, ni več mesta med poštenimi ljudmi. Ah, da sem ga tedaj vzel pod svojo zaščito, ko me je prosil, bi danes ne bil v tem obupnem položaju, zakaj Komolja je tisti mož, ki je prišel mojim pripravam na sled in on edini je mogel Jurju izdati mojo tajnost.«

»Kako naj bi bil on prišel našim dogovorom na sled.«

»Saj ste bili navzočni, ko je Komolja umoril črnega Petra! Ta je bil moj pismo-noša. Gospa Jutta mi je bila po črnem Petru poslala važno pismo tisti dan, ko je Komolja razbojniškega poglavarja ubil in rešil Jurja Devinskega. Tega pisma nisem dobil; gotovo je v Komoljevih rokah in gotovo ve tudi že našo tajnost.«

Oton Vipavski je, kakor bi ga bila čuvstva premagala, padel na stol in opiraje glavo ob roko, vzdihnil: »Ah, Matilda, kako slabo sem pač izpolnil svojo obljubo.«

Oton Vipavski bi bil menihu Dominiku lahko povedal še marsikaj o Komoljevi preteklosti, toda Dominiku se pri vsi njegovi lokavosti ni posrečilo, spraviti še kaj iz njega. Oton se je delal, kakor bi niti ne slišal menihovih vprašanj, tako da je Dominik končno odnehal. Dolgo časa je vladal v sobi molk. Oton je zatopljen v svoje misli sedel pri mizi, menih pa je stal pri oknu in gledal na živahno vrvenje na ulici.

Naenkrat se je menih obrnil in s svojim mogočnim glasom rekel:

»Oton Vipavski, odposlanec oglejskega patrijarha je ravnokar došel v Čedad. Ali mu smem reči, da ste pripravljeni se pokoriti njegovim ukazom? Ali mi na svojo vero in na svojo čast obljublimate storiti vse to, kar sem zahteval, kakor Vam jaz obljubljam, da izpolnim svoje obete? Oton Vipavski, pomisli še to, da ti je pričakovati izobčenja in prekletja svete cerkve. Samo po milosti patrijarhovi še nisi preklet. Če se upreš sveti cerkvi, za-

padeš božji kazni po smrti, v življenju pa cerkvene kazni.«

Oton se ni zbal menihovih groženj, a je vendar rekel: »Naj se zgodi božja volja.«

Na menihovem licu se je za trenotek pojavil izraz zadovoljstva, a je hipoma zopet izginil.

»Naj se zgodi božja volja danes in vekomaj,« je odgovoril menih in po spoštljivem slovesu odšel.

Po njegovem odhodu je dal Oton poklicati moža, čigar sveta si je najiskrenejše želel. Čakal je le malo časa in v sobo je stopil patrijarhov zastopnik v Devinu, prekanjeni Rajmondo. Prvo Otonovo vprašanje je bilo jako skrivnostno.

»Kaj dela?« je vprašal Oton Vipavski.

»Obtožbo pripravlja,« je odgovoril Rajmondo.

»Ah, ta Komolja, ta je moja nesreča.« Oton je globoko zavzdihnil, kakor da je v Komoljevih rokah njegova usoda. »Komolja nas je spravil v nesrečo; Juri ve vse.«

»Ne, Juri ne ve vsega.« Rajmondo je pristopil bliže in šepetaje dejal: »Kaj mislite, da bi bil jaz še na svobodi, ko bi bil črni Peter povedal Komolji, da sem ga

jaz obvestil, kje in kdaj lahko zajame devinskega vladarja.«

»Vi ste razbojnike poslali nad Jurja,« se je čudil Oton. »In gospa Juta?«

»Ta je le slučajno naletela na Jurja in na razbojnike.«

Oton se je zganil. Ozrl se je po sobi, kakor bi se hotel prepričati, če res ni nihče navzočen, potem pa se je nagnil k Rajmondu in mu rekel na uho: »Ali je oglejski patrijarh ukazal, spraviti Jurja v roke razbojnikov, da ga umore?«

»Ne,« je mirno odgovoril Rajmondo, »čeprav ga sovraži skoro tako, kakor jaz. Ali veste, kaj mi je storil? Imel sem sužnjo, Zulejko; ljubil sem jo bolj, ko ves svet. Juri mi jo je ugrabil; ne zase, nego za svojega psa, za svojega sužnja Hasana. In to mi krvavo poplača. Živ mi mora priti v roke, da ga bom trpinčil do smrti in če bo mrtev, poteptam še njegovo poštenje v blato.«

Spričo tega divjega izbruha neskončnega sovraštva je Oton umolknil in z nekim strahom zrl na Rajmonda. Ali svest si je bil, da Rajmonda nujno potrebuje in se je hitro odločil, da se ž njim združi.

»Odkritost za odkritost,« je dejal Oton. »Tudi meni je na tem, da se Jurja

uniči. Delajva torej skupaj. Ali me hočete zagovarjati na zborovanju plemenitašev?»

»Na Vaši strani sem in na strani vsakega, kdor sovraži Jurja Devinskega. Sicer pa se Vam ni treba bati tega zborovanja. Juri je odpodil od sebe edinega človeka, ki bi mu mogel resnično koristiti, svojega nekdanjega varuha Tomaža Retinskega. Prepričan sem, da zmagate.«

»A Konrad Sežanski? Ali ste nanj pozabili?»

»Konrad Sežanski je še otrok,« je smeje se odgovoril Rajmondo. »Mehak je in lahko je ž njim ravnati. Tudi Jurjev ključar Grimo je na naši strani. Na prvi migljaj odnese Jurjev denar, kar ga je dobil za pravice, ki jih je prodal patrijarhu. Potem pa naj si Juri pomaga.«

Moža sta se zlohотно in škodoželjno zasmejala. Oton je naročil vina, in pri rujni kapljici sta potem še pozno v noč kovala temne naklepe.

XIII.

Gospa Jutta Marchland je bila zavezница Otona Vipavskega, in tiste skrbi, kakor njega, so trle tudi njo. Nemirno je begala po svoji sobi v samostanskem zavetišču in zaman je poskušala umiriti svoja čuvstva.

Stari menih, ki se je toliko časa obotavljal, ko je Juri trkal na samostanska vrata, je prinesel gospe Juti zapečateno pismo. Izročil ji ga je z besedami:

»To vam pošilja patrijarhov odposlanec, škof Kukanja.«

Gospa Juta je najprej ravnodušno čitala pismo, ali komaj je prečitala nekaj vrstic, je prebledela in se razburila ter potem naročila menihu:

»Recite milostljivemu škofu, da sem pripravljena priseči. Ne enkrat, nego stokrat prisežem, če treba.«

Menih ni vprašal, kaj da pomeni to naročilo, nego je molče odšel. Komaj pa je bil za seboj zaprl vrata, je Juta vsa iz sebe planila pokonci. Zdaj ni mogla več premagovati svojih čuvstev in njena jeza je udarila z vso silo na dan.

»Prisežem, da, prisežem, če treba stokrat,« je vpila na ves glas. »Mene je pahnil od sebe, mojo ljubezen zaničuje in prednost je dal nizki sužnji, bitju, ki si ga lahko kupi na živinjskem semnju.«

Njeno vpitje je privabilo v sobo staro ženo, ki jo je v mladosti pestovala in je bila zdaj voditeljica njenega gospodinjstva ter njena edina zaupnica. Stara Liza je bila lokava in izvedena žena in je znala gospo Juto vselej utolažiti in pripraviti na

druge misli. Tudi zdaj je poskusila tako, ali to pot se ji ni posrečilo.

»Ali veš, Liza, kje je hiša Marjete Bisaldi,« je vprašala gospa Juta, in ko je Liza to potrdila, je nadaljevala: »Idi tja in naroči, naj mi da Marjeta za nocojšnjo noč v najem svojo najlepšo sobo. Naj velja, kar hoče. Idi koj, vse drugo ti povem pozneje. Le to pazi, da ne izdaš mojega imena.«

Marjeta Bisaldi je imela koncem mesta na samotnem prostoru precej veliko hišo. Dasi je vladal v tej hiši vedno uprav mrtvaški mir, je bila vendar na slabem glasu. Čedadski lahkoživci so imeli tu svoje ljubavne sestanke, in kdor ni imel ljubice, jo je lahko tu našel.

Ko je noč že objemala Čedad, je potrkal na vrata te hiše mlad mož, ki ga je spremljala črno oblečena žena. Pri svitu luči, ki je gorela v veži, si je mladi mož ogledal svojo spremljevalko in je videl, da je stara ženska. Prišla ga je bila klicat iz družbe prijateljev, s katerimi je sedel v krčmi. Začetskoma ni hotel iti ž njo v hišo Marjete Bisaldi, a končno ga je radovednost premagala in je šel.

Hiša je bila v notranjih prostorih razkošno opremljena. Gospodinja je tujca in njegovo spremljevalko peljala v pro-

storno sobo v prvem nadstropju in ga prosila, naj tu malo počaka, potem pa se odpravila s starko vred, ki je tujca pripeljala v hišo.

Mladi mož je moral čakati precej časa, ogledoval si je sobo in občudoval krasne podobe, ki so visele na stenah. V tem so se odprla skrivna vrata in med vratmi se je približala vitka, belo oblečena dama, kateri je dolga bela tančica zakrivala obraz.

Mladi mož se je priklonil in je belidami sledil v drugo, le medlo razsvetljeno a še krasnejše opremljeno sobo.

»Milostiva gospa — neka žena me je prišla klicat. Rekla mi je, da ima neka odlična dama posebno prošnjo do mene. Imam li čast, govoriti s to damo?«

»Da, gospod,« je odgovorila dama.

Ko je mladi mož slišal ta glas, se je stresel — dama pa je odstranila belo tančico in z ljubeznjivim usmevom vprašala:

»Ali ste me spoznali po glasu, Konrad Sežanski?«

»Da, gospa Juta, spoznal sem vas po glasu,« je odgovoril Konrad in je poljubil lepo roko gospe Jute pl. Marchland.

»Ne zamerite, Konrad, da sem vas klicala semkaj; tu v tem tujem mestu ne poznam drugega kraja, kjer bi mogla z

vami nekaj ur varno prebiti in se z vami pogovoriti. In jaz sem srčno koprnela po trenutku, ko bi mogla biti sama z vami.«

»Ah, gospa Juta, kako sem srečen,« je dihnil Konrad in padel na kolena pred ženo, ki jo je ljubil z vso vnemo svoje mlade, nepokvarjene duše. Gospe Juti se je tako zasmilil, da je položila roko okrog njegovega vratu in ga stisnila k sebi. Ljubila ga ni; njena ljubezen do Jurja Devinskega in njeno sovraštvo do tega ljubljenca ni pustilo za druga nežna čuvstva nič prostora v njenem srcu.

Gospa Juta je v prvem trenutku mislila, da z lahkoto zaprede Konrada Sežanskega v svoje mreže in ga odvrne od Jurja, toda koj prve besede, ki jih je Konrad izpregovoril, so jo prepričale, da stvar ne pojde tako gladko in tudi ne lahko. Domnevala je, da postane Konrad suženj njenih želja, čim se le njene ustnice dotaknejo njegovega čela, ker je bila prepričana, da ima vsaka žena vsakega moža v oblasti, dokler mu ničesar ne dovoli — toda spoznala je, da se je pri Konradu zmotila.

Juta pa ni bila žena, ki bi se znala odpovedati kaki želji in opustiti kak namen. V dobi velike ženske razuzdanosti, ko je bila nравnost na Furlanskem in na

Goriškem malo v čislih, se ženske v ljubezenskih stvareh niso plašile nobenega koraka, najmanj pa še gospa Juta.

Govorila je le malo s Konradom, ali spoznala je, da ga mora prepričati o svoji ljubezni, če ga hoče pridobiti za svoje namene.

»Kaj želite, milostiva gospa, da storim za vas? Za en vaš pogled storim vse, kar hočete!«

Gospa Juta je zdaj morala na dan z barvo. Še enkrat si je ogledala Konrada. Izraz njegovega obraza je bil tako plemenit in čist, da se ni upala govoriti, da z eno samo besedo vse pokvari. Zavzdihnila je in potem tiho rekla:

»Oprostite mi, Konrad, da nisem bila popolnoma odkritosrčna. Jaz ne želim ničesar od vas.« In kakor bi govorila sama s seboj, je dostavila: »Ah, kako sem se varala!«

Gospa Juta je upala, da bo Konrad razumel njen vzdih; upala je, da se je oklenejo njegove roke. Ali Konrad je bil šele osemnajst let star in se ni upal tolmačiti njenega vzdiha sebi v prid. Molče je sedel na njeni strani in jo molče občudoval.

Nekaj časa je gospa Juta ugibala, kaj naj stori, potem je pozvonila in dve služkinji sta prinesli v sobo bogato obloženo

mizo. Juta je povabila Konrada, naj z njo večerja, in sedla sta za mizo.

Po končani večerji sta Juta in Konrad zopet sedla drug poleg drugega. Močno vino je bilo razgrela Konradovo kri, goreči pogledi gospe Jute so razvneli njegova čuvstva. Prijel je Juto za roko in jo z drhtečimi ustmi poljubljal, in ker mu ni branila, se je končno ojunčil in začel šepetati o svoji ljubezni. Juta je naslonila svojo glavo ob njegovo ramo, mirno je pustila, da jo je privlekel k sebi in jo poljubil na ustne. V svoji razburjenosti ni Konrad zapazil, da je Juta z desno roko skrivaj pritisnila na gumb ob strani sedeža in ni slišal, da je zapel majhen zvonček. Koj na to je ugasnila luč, ki je razsvetljevala sobo, dvojne mehke rok je objelo Konrada in čutil je na svojih ustnih vroče poljube...

Že se je začelo zunaj daniti, ko sta se Juta in Konrad prebudila iz svojih ljubezenskih sanj. Konrad je vžgal svetilko, ki je stala na stranski mizi in je strahoma zapazil solze v Jutinih očeh. Pokleknil je pred njo in vprašal:

»Kaj ti je, ljubljena moja Juta? Ali ti je mar žal, da si me uslišala?«

»Ne, Konrad! Kako naj mi bo žal, da sem bila nekaj ur neskončno srečna. Zdaj

veš in ne dvomiš več, da te ljubim, iz vse duše. A vedela sem, da bom prvi trenotek ljubezenske sreče, ki ga preživim s tabo, plačala s tem, da bom morala jokati vse svoje življenje.«

»Zakaj bi morala jokati Juta? Kaj nisem jaz tu, da te branim proti vsem sovražnikom?«

»Ah, dečko moj, kaj mi to pomaga? Rekla sem si, da ne maram živeti, če si ne pridobim tvoje ljubezni; zdaj, ko vem, da me ljubiš, pa me je strah, da te izgubim, da bom morda zapustila ta svet, ne da bi doživela še kdaj kako uro ljubezni s teboj.«

»Povej mi vendar, Juta, kaka nevarnost ti preti?«

»Čemu naj ti to pripovedujem, čemu naj si kvarim srečo nekaterih ur? Ne vprašuj me ničesar, kajti ne bom ti povedala ničesar. Raje bom za svet vprašalaakega prijatelja.«

»Ali ti nisem jaz več, ko vsi prijatelji skupaj? Ali nisem jaz edini, od katerega smeš in moraš zahtevati ne le ljubezni, nego tudi vdanosti in brambe v vseh slučajih življenja?«

»Ne, moj lepi gospod,« je smeje se med solzami odgovorila Juta. »Ti nisi moj prijatelj. Samo resni, strogi ljudje, ki ne znajo poljubovati, so prijatelji. Jaz potre-

bujem prijatelja, ki mi bo dal resnih in strogih svetov — ti pa si moj ljubec, kateremu sem iz ljubezni darovala vse, kar je mogoče darovati.«

»Torej nisem dosti izkušen in moder, da bi ti mogel kaj svetovati?«

»Tega nisem hotela reči, saj sem te pravzaprav poklicala sem, da te prosim sveta.«

»Torej vendar! Prej pa si govorila drugače?«

»Ker nisem hotela, da bi resne skrbi motile mojo ljubezenisko srečo.«

Objela in poljubila sta se vnovič in vnovič se topila ljubezenske sreče.

»Slušaj, Konrad,« je rekla Juta, ko je zopet sedela na svileni blazini poleg mladeniča, »zaupam ti, kar bi smel izvedeti šele čez več časa. Iz ljubezni ti zaupam tajnost, ki bi znala uničiti mnogo nadej, če bi se razvedela. Lej, Konrad, jaz te ljubim že davno, a ker se mi nisi približal, sem morala molčati in skrivati svojo ljubezen na dnu srca. Svojo ljubezen sem nosila v svoji duši in ti bi morda ne bil nikdar zanj izvedel, da me niso zunanje okoliščine prisilile, iskati moža, ki bi hotel posredovati med menoj in med Jurjem Devinskim. Obrnila sem se do grofa Majnharda in

Otona Vipavskega za to posredovanje, ali nobeden mi ni mogel ugoditi. Pač pa sta mi oba svetovala: Obrnite se do Konrada Sežanskega; ta je pri devinskem vladarju skoro vsegamogočen.«

»Ali je bil to povod, da si me poklicala semkaj?«

»Da, lepi gospod,« je s koketnim smehljajem odgovorila Juta. V tem, ko so se njeni beli prsti igrali z dolgimi Konradovimi kodri, je nekako sanjavo nadaljevala: »Ko sem se odločila, da te pokličem, sem si rekla, naj si Konrad že misli kar koli, tega ne ve in si tudi misliti ne more, da umiram ljubezni do njega. In dalje sem si rekla: Ker me Konrad ne ljubi, me bo resno in važno izpraševal in kot vitez mi ne bo odrekel svoje pomoči, jaz pa pone-sem svojo ljubezensko skrivnost zopet seboj v svoj samotni grad. Ali če se človek pripravi na hlinjenje, se mu najlaglje zgodi, da ga premagajo njegova čuvstva. Tako se je meni zgodilo. Ko sem te klicala, sem bila prepričana, da bom lahko prikri-vala svoja vroča čuvstva, a ko si pokleknil pred menoj, ko sem pila slaj tvojih poljubov, tedaj sem pozabila na vse svoje sklepe in namene, na vse, kar sem mislila in računala, tedaj sem se omamljena sreče vdala ljubezenskemu blaženstvu — in

zato, Konrad, ne moreš ti več postati posredovalec med menoj in Jurjem Devinskim.«

Končujé to pojasnilo se je gospa Juta obrnila zopet h Konradu in ga pogledala z milim očitanjem v očeh. In Konrad jo je gledal, zaljubljeno, kakor more biti zaljubljen samo osemnajstletni mladenič in ni slutil, da je postal orodje brez lastne volje v rokah lokave žene.

»Lepa gospa,« je dejal šaljivo, »ljubezen nalaga tudi dolžnosti. Če sem bil kot plemenitaš vreden, da postanem tvoj zaupnik, imam zdaj dvojno pravico do tega.«

»Kako naj mirno govorim s teboj, ko me vsak tvoj pogled razburja.« — »Gledal bom v tla, gospa Juta, poslušal bom resno in mirno in resno odgovarjal.« — »Ah, ne, to ni več mogoče.« — »Če te prosim, Juta.« — »Nikar!« — »Ali jaz to zahtevam; zdaj je to moja pravica.«

Gospa Juta je naslonila svojo glavo na Konradovo ramo. »Govoriva raje o čem drugem; govoriva o najini ljubezni.« — »Ne, jaz hočem vse vedeti.«

»Kaj hočeš vedeti?« je zakričala Juta in solze so ji zalile oči. »Ali hočeš vedeti, da sem izgubljena žena? Saj je resnica, saj sem se ti vdala; in vdala sem

se ti prostovoljno. Zakaj tudi ne? Saj je na svetu mož, ki se je predrznil trditi, da me je pijano ljubezenskega koprnjenja peljal iz slavnostne dvorane in užil mojo ljubezen? Ali mar ni tega rekel, ali mu mar ljudje niso verjeli? In ker je to trdil in so ljudje to verjeli, velja to za golo resnico — ali ne? Res je, jaz sem zakon prelomila in imam ljubimca. A ta ljubimec si ti, Konrad, ti edini. Ti lahko to poveš vsemu svetu in jaz bom to sama povedala vsakemu, kdor me bo hotel poslušati. Povedala bom, da te ljubim, da hočem biti tvoja sužnja in da ti bom sledila kamor hočeš. Ali kar se govori o meni in Jurju Devinskem — ah«.

Udarila je z nogo ob tla in srdito dvigala stisnjene pesti, da je Konrad trepetaje planil po koncu.

»Torej je laž in obrekovanje, kar se govori o tebi in o devinskem vladarju.« — »Ti vprašuješ — torej dvomiš! Ah, Konrad, da tudi ti tako slabo sodiš o meni —«

»Ne, Juta, jaz ne sodim slabo o tebi in tudi ne dvomim. Moje srce plamti sovraštva do Jurja in kriči po maščevanju.«

Kakor bi bila vsa prestrašena, tako se je Juta oklenila Konrada.

»Moj Bog, Konrad, kaj misliš storiti?«

»Pred devinskega vladarja stopim in mu povem, da je lažnik.«

»Ah, Konrad — ljudje bodo rekli, da si nastopil kot moj ljubimec in imeli bodo prav. In potem bodo še raje verjeli, da Juri ni lagal.«

»Kaj naj torej storim?«

»Ničesar! Ali pač — lahko mi pomagaš, da spravim svoj grad izpod oblasti devinskih vladarjev. Tako pretrgam edino vez, ki me veže na Jurja. Poskusiti sem to hotela izlepa in za ta poskus sem hotela tebe za posredovalca; zdaj storim to s silo in če me bo veljalo grad in življenje.

»Jaz bom na tvoji strani, Juta; moja sulica te bo branila.«

»Ljubljeni deček — pomisli, da si tudi ti podložen devinskemu vladarju.«

»Ako mu ti odpoveš podložništvo, zakaj bi tega ne mogel jaz.« — »Juri je tvoj prijatelj.« — »Juri je lažnik in obrekovalec.« — »Ne, Konrad tudi tega ne smeš storiti — rekli bodo, da sem te jaz zapeljala.«

In ko se Konrad le ni hotel vdati, ga je gospa Juta začela novič objemati in poljubljati.

»Ne, Konrad — vsaj do jutri zvečer molči. Potem se pomeniva dalje. Zdaj pa

pojdiva, moj ljubi dečko — dani se že in
treba se je ločiti.«

XIV.

V samostanu, združenem z zavetiščem za bogataše in siromake, so imeli nekaj posebno bogato opremljenih sob, ki so bile namenjene za visoke cerkvene dostojanstvenike.

Tedaj, ko je Konrad Sežanski klečal pred gospo Juto in ji poljubljal roko, so v eni teh bogatih samostanskih sob sedeli patrijarhov odposlanec škof Kukanja, samostanski predstojnik Gilo in menih Dominik v živahnem razgovoru.

»Ne in še enkrat ne,« je zatrjeval Gilo. »Kar nameravate, je nemogoče in gorostasnost vaših obdolžitev sama bo uničila vaše načrte. Devinski Juri ni kriv. Res, da je kršil postavo našega zavetišča, ker je vpeljal dve krivoverski duši pod našo streho, ali da bi se bil pod to streho pečal s krivoversko sužnjo, to gotovo ni res.«

»Stvar se lahko dokaže,« je hladno pripomnil Dominik.

»Kako hočete dokazati tako obdolžitev,« se je razburjal Gilo. »Devinskemu gospodarju ni treba drugega reči, kakor da

ni resnično, česar ga dolže, in ves svet mu bo verjel.«

»Moja beseda velja ravno toliko, kakor beseda Jurja Devinskega,« je dejal Dominik »in če bo treba, podpre mojo besedo odlična priča.«

»In kdo je ta priča?«

»Gospa Jutta pl. Marchland. Ta je bila v našem zavetišču tisti večer, ko je iskal Juri tu prenočišča. Videla je na svoje oči, da je Hasan zapustil sobo in da sta Juri in sužnja ostala sama; gledala je skozi ključavnico in videla toliko, da bo njeno pričevanje zadostovalo.«

Možje so se posvetovali dalje. Pri vsaki točki je Gilo ugovarjal Dominiku, a se naposled vedno vdal, čim je škof Kukanja izrekel svoje mnenje. Škof je vedno pazno poslušal. Zmajeval je z glavo, pa se vedno pridružil Dominiku. Tudi Gilo se je končno pri vsaki točki vdal. Ali ko je po končanem posvetovanju prečital vso obtožbo naenkrat in zdržema, zdela se mu je tako strahovita, da je kratkomalo ni hotel podpreti s svojim podpisom. Nastopil je tako odločno, da je začel omahovati še škof Kukanja in je naposled tudi odrekel svoj podpis.

Tedaj pa se je dvignil s svojega sedeža menih Dominik, zložil je pergament,

na katerem je bila spisana obtožnica in ga spravil, rekši z ostrim poudarkom:

»Vidim, da je kuga naše dobe postala še nevarnejša, kakor sem mislil; okuženi so že najodličnejši stebri kristjanstva; eni postanejo krivoverci iz častilakomnosti, drugi iz usmiljenja.«

Gilo, ki je bil v svojih mladih letih hraber in bojevit vojskovodja, je pri tem očitaniu jezno planil pokonci.

»Da, kuga se razširja, med kristjani, a to je kuga sumničenja. Oči se navadijo, da vidijo povsod grešnike in krivoverce, tudi tam, kjer jih ni. Ali kakor vidim, igra tudi zlohotnost veliko vlogo. Devinskega Jurja dolžite krivoverstva ker je dal v svojih krajih zavetja nekaterim krivovercem, goriškemu grofu, ki ima veliko čast, da je pokrovitelj oglejske cerkve, pa prizanašate, dasi daje tudi zavetja krivovercem. Razloček je le ta, da ščiti Juri krivoverce zastonj, Majnhard pa samo za dobro plačilo. Volja sv. očeta pa ni, naj se kaznuje ene in sicer poštenejše, drugim, slabejšim pa prizanaša.«

Gilo je govoril s plemenito vnemo, a njegove besede so vzbudile le hladen usmev na neizprosнем licu meniha Dominika.

»Volja sv. Očeta je ista, kakor volja patrijarhova,« je dejal Dominik. »Zdaj je potreba, da se kaznuje Juri Devinski. Pravična kazen pa zadene vsakega grešnika, in kdor tej kazni ne zapade danes, bo morda jutri trikrat hujše kaznovan.«

Nastala je tihota. Menih je vzel zopet pergament iz svoje halje in dejal:

»Morda Vam ni znano, kaka nevarnost preti sveti cerkvi, če Jurju Devinske-mu prizanesemo. Krivoverstvu je treba samo mogočnega zaščitnika in njegova zmaga je zagotovljena. Vsi plemenitaši bi se zbrali okrog devinskega vladarja, če bi mu dali časa, da razvije zastavo krivoverstva, in s plemenitaši bi šli mestjani in kmetje.«

Škof Kukanja se še ni mogel odločiti.

»Pomislite, brat Dominik,« je dejal, »da prevelika vnema lahko mnogo škoduje. Gilo pozna mišljenje goriškega in furlanskega plemstva dosti bolje, kakor midva, saj je domačin, in nikar ne pozabite, da sem jaz odgovoren za vse, kar se danes sklene.«

Trdo in brezobzirno s hripavim glasom je zakričal Dominik:

»Kaj ste prišli semkaj iskat priznanja sveta ali branit sv. vero? Ali mislite,

da sem Vam jaz sledil, da Vam pomagam pri pridobivanju posvetnih časti in priznanj? Ali za zaslužna dela v korist vere in cerkve ni drugega pripoznanja, nego le pripoznanje malovrednega sveta?»

»Pomislite, brat Dominik.«

»Jaz sem že davno vse premislil, škof Kukanja, opominjam pa Vas, spomnite se svoje prisege, ki ste jo storili v oglejski cerkvi pred glavnim altarjem. Tam ste prisegli, da boste vedno slušali moje svete in proti krivovercem ukazali in storili vse to, kar bom jaz spoznal, da je dobro.«

Pri teh besedah je vzel Dominik iz svoje halje drug pergament — naročilo patrijarhovo, v katerem je bilo zaukazano mašnikom, da se morajo ravnati pri svojem postopanju zoper krivoverce po navodilih brata Dominika, ki pozna najtajnejše misli, želje in namene patrijarha v Ogleju.

Spričo tega dokumenta sta se Kukanja in Gilo molče vdala in molče podpisala obtožnico proti devinskemu vladarju. Ko je Gilo odložil pero, je trdo vprašal:

»In kaj želite zdaj od mene, brat Dominik?»

»Bodite pripravljeni, da mi boste mogli pojutrišnjem slediti tja, kamor bo

treba nesti obtožnico, ki ste jo slišali, ki ste jo prečitali in lastnoročno podpisali.«

»Pripravljen bom,« je dejal Gilo tiho in žalostno. Podprl je glavo ob svojo desno roko in z vidno grozo ogledoval meniha Dominika, prav kakor da ne pojmi tega strahotnega značaja.

»Ali mi imate še kaj povedati, brat Dominik,« je po kratkem molku z nepri- merno ponižnostjo vprašal škof Kukanja.

»Le še malo!« Menih je položil pred škofa pergament, na katerem je bila spisa- na proti devinskemu vladarju naperjena obtožnica.

»Tu Vam izročam obtožnico, odgo- vorni ste mi zanj in da Vam je kdo ne ukrade, ali da se Vam ne izgubi, pošljem brata Evzebija semkaj, da bo nanjo pazil. Prosim Vas, proučite jo natančno, točko za točko, vglobite se v vsak stavek, pre- udarite vsako besedo, zapomnite si vsako misel. Treba je, da jo znate na pamet.«

»Ali ta obtožnica je strašno dolga,« je vzdihoval škof Kukanja in preobračal ozko popisane pergamentne liste. Poznalo se mu je na obrazu, da ga to delo čisto nič ne veseli in da bi rad Bog ve kaj dal, če bi se ga mogel odkrižati.

Menih Dominik se ni potrudil prikri- vati svojega preziranja do starega škofa,

a se je zadovoljil s tem, da je vnovič naročil škofu, naj se dobro nauči obtožnice in je potem šel.

V samostanu je že davno vse spalo. Dominik je šel tiho po prostornem hodniku, ko začuje za nekimi vratmi rahlo šušljanje. Zdelo se mu je, da sliši pritajene ženske glaso ve in zato se je po prstih približal vratom. Pri ključavnici je videl, da gori v sobi luč in prisluškuje je hitro spoznal, da se pogovarjata Jurjeva soproga Hema in sužnja Zulejka.

»Moj mož je dober in plemenit z vsemi ljudmi, samo ne z menoj,« je tožila Hema.

»Z Vami ni dober? Saj ste vendar njegova soproga in njegovega stanu.«

»Soproga sem njegova, a pravzaprav le po imenu in vedno sem v strahu, da me odpodi od sebe, saj me ne ljubi.«

»Saj me ne ljubi?« Počasi je Zulejka ponovila te besede. »Ah, devinski vladar Vas ne ljubi?«

»Ne.« Solze so zalile Hemi oči in ihte je dostavila: »Moj mož ljubi drugo žensko — lepo in bogato meščanko, Katarino Zoranovo, netjakinjo prvéga čedadskega mestnega očeta. »Videla sem jo danes prvič. Lepa je v resnici in ponosno je sedela poleg goriškega grofa in vse se ji je kla-

njalo, medtem ko sem jaz le po milosti grofa Majnharda dobila skromen sedež pri slavnosti.«

Z žarečimi pogledi je Zulejka poslušala Hemo. V njenem srcu pa se je razvila strastna ljubosumnost. Obšlo jo je divje sovraštvo do Jurjeve ljubice in iskreno usmiljenje do Jurjeve soproge. Sama je spoznala, da bi se tiho in ponižno vdala v svojo usodo, ako bi Juri ljubil svojo ženo in priznala si je, da bi se nikdar ne drznila, povzdigniti svojih pogledov do devinskega vladarja. Ali ljubico Jurjevo je smatrala za sebi ravno, ne oziraje se na njen stan. Ni si sicer domišljala, da si pridobi Jurjevo ljubezen, ali vsaj izpodriniti in odstraniti je hotela svojo tekmovalko in pridobiti Hemi njenega soproga.

»Zakaj, milostiva gospa, se skrivate pred svojim soprogom? Rekli ste mi, da Vas je danes prvič videl.«

»Ker vem, da me sovraži in da me neče poznati.«

»Tako si ne pridobite nikdar njegove ljubezni,« je zatrjevala Zulejka. »Skrbite, da Vas bo mnogokrat videl, bodite vedno veseli in ljubeznivi; glejte, da bodete vedno lepi in zapeljivi. Ako hočete, Vas naučim, česar tukajšne dame ne vedo; jaz vem, kako se dobe sijajne oči in cvetoče

obličje, ko biseri lepi zobje in ko rože bujne ustne.«

Dominik se je, čuvši te besede, nasmešnil. Tak pogovor ga ni mogel zanimati in zato je odšel.

Zulejka pa je ostala še dolgo pri Hemi in jo je učila, kako se mora lepoticiti in kako se mora vesti, da vzbudi v srcu svojega moža ljubezen. Vročekrvna Arabka seveda ni pojmla, da bi Hema morda po njenih navodilih mogla v Jurju vzbuditi hipno ljubezensko poželjenje, ne pa trajne in resnične ljubezni.

XV.

Zaupni razgovor devinske vladarice Heme s sužnjo Zulejko je prekinila služkinja z naznanilom, ki je razburilo Hemo, kakor še nikdar nobena stvar. Služkinja je namreč naznanila obisk in koj za njo je vstopil v sobo Juri Devinski.

Hema se je spomnila v tem trenutku Zulejkinih nasvetov in kakor omamljena veselja je padla na Jurjeve prsi in mu ovila roke okrog vratu.

»Ah, gospod, kako sem srečna, da me obiščete.«

Juri je bil tako presenečen, da se ni čisto nič branil ljubeznivostim svoje žene. Nekaj trenutkov je kar nepremično stal na

svojem mestu, kakor bi ne pojml, kaj se godi ž njim. Potem pa je če tudi z lahko roko vendar odločno potisnil Hemo od sebe.

»Pustite take otročarije, gospa,« je rekel s poudarkom. »Čas za to ni primeren. Ne jokajte, nego poslušajte me. Moj namen je bil že včeraj, da Vas tu predstavim kot svojo soprogo. S tem sem hotel javno izraziti svoje spoštovanje do Vas in pokazati, da imam boljše pojme o zakonu, kakor drugi velikaši, ki menjavajo svoje soproge, kadar se jim zljubi. Ali zgodile so se stvari, vsled katerih mi ni mogoče, storiti to, kar sem nameraval.«

»Razumem,« se je oglasil Nikolaj Rogonja, ki je bil z Jurjem stopil v sobo in je mirno slonel pri vratih, »zdaj Vam tega pač ni več treba za Vaše namene.«

Jurja ta zbadljiva pripomnja ni spravila iz ravnovesja.

»Nikolaj Rogonja — Bog naj vas varuje, da bi imeli kdaj takega prijatelja, kakršen ste vi.«

Potem se je Juri zopet obrnil k svoji ženi.

»Čujte me, Hema. Morda bo že jutri tisti dan, ko mi napove velik del goriških, istrskih in furlanskih velikašev vojno na življenje in na smrt. Morda bom že v

kratkem siromak, ki ne bo imel zavetja, kjer bi mogel mirno spati; morda kmalu ne bom imel ničesar drugega več, kakor svoj meč. Kdo bi pač mogel povedati, kaj prinese ta vojna. Vi ste sicer moja žena, Hema, ali veže naju samo cerkveni blagoslov in ničesar drugega, in zato se ta vez lahko pretrga. Vi ste mlada in lepa cvetka in popolnoma nedotaknjena — lahko dobite moža izmed najodličnejših velikašev, ki Vas bo znal po vrednosti ceniti. In da me ne bodeite napačno sodili, Vam ponudim vse, kar imam, vse svoje gradove in vse svoje vasi, samo Devin mi pustite, ker tam sem rojen in tam hočem umreti.«

Hema je gledala Jurju v oči ali razumela ga ni. Le to ji je bilo jasno, da ji je ponudil vse svoje gradove, izvzemši Devin.

»Jaz nisem imela nič dote, gospod,« je rekla tiho, »in zato nimam nobene pravice do Vaših gradov in vasi.« — »Kaj mislite storiti, gospa?« — »Kar mi bodete svetovali.«

»Pri meni ne morete ostati. Ničesar Vam več ne morem ponuditi, ne bogastva, ne varnosti, ne miru, ne ljubezni. Jaz tudi nečem, da bi ljudje rekli: Hema je zapustila svojega moža v trenutku največje ne-

varnosti. Naj pade rajši name sramota, da sem Vas nezvesto zapustil.«

Juri se je obrnil od svoje žene in je naročil Nikolaju Rogonji:

»Spremite mojo ženo k grofu Majnhardu in recite mu, da sem jo jaz zapustil, recite, da sem grdo in nepošteno ravnal, recite, kar hočete. Vez, ki me veže s Hemmo, se lahko pozneje pretrga.«

Po teh besedah se je Juri spoštljivo priklonil svoji ženi in je naglo odšel.

Zavit v svoj plašč je hodil Juri nekaj časa po mestnih ulicah, ki so bile vse polne ljudstva. Prisluškoval je tod in tam in povsod je čul svoje ime, povsod je slišal, da ga kolnejo kot krivoverca in mu žele, kar se more komu najslabšega želeti. Zazeblo ga je v srce, ko se je tako prepričal, da mu je skoro vse mesto sovražno, da je že prebivalstvo proti njemu nahujskano. Duša njegova je zahrepenela po prijazni tolažilni in vzpodbudni besdi. Nehote jo je zavil na stransko pot in prišel na vrt Katarine Zoranove. Tiho se je približal hiši. Razsvetljeno okno mu je razodevalo, da je Katarina doma. Vsaj govoriti je hotel ž njo. Postal je pred oknom, a skoro omagal, ko je čul rahle akorde harpe in spoznal, da svira Katarina nanjo mrtvaški napev.

Juri je našel Katarino v njeni sobi. Bila je napol opravljena in sramežljivo je skrila svoje gole roke, ko je naenkrat vstopil njen ljubimec v sobo.

»Prestrašil si me, Juri. Pripravljam se za nocojšnji ples pri grofu Mainhardu.«

Katarina je zagledala solzo v Jurjevih očeh, videla je neizmerno žalost, ki je ležala na njegovem obrazu in skočila je k njemu, ne meneč se za to, da je padel z njenih ramen prt, s katerim je bila zagrnila roke in vrat.

»Juri, kaj ti je? Ali se ti je zgodila kaka nesreča?«

»Ne vprašuj me, dete! Pojdi na ples in glej, da boš najlepša med vsemi plesalkami.«

»Če želiš, Juri, da grem, potem pojdem. In ko bom plesala s teboj, bom tako srečna in ponosna, da bom gotovo tudi najlepša.«

»Mene ne bo na ples,« je tiho odgovoril Juri in poljubil Katarino na čelo.

Katarina zdaj ni več dvomila, da se je zgodilo nekaj posebnega. Stisnila se je bližje k Jurju, ga objela in silila vanj, naj ji razodene, kaj da mu je, kaj se mu je zgodilo, ali kaj mu preti.

»In kaj je potem, če mi preti velika nesreča?« je vprašal Juri, hoteč se izogniti jasnemu odgovoru.

»Potem bi to bila nesreča za naju oba.«

»Kaj bi pa ti storila, ljuba moja deklica?«

»Vse, kar bi ti zahteval, in če bi ti ničesar ne zahteval, pa vse to, kar bi mogla storiti.«

»Pogumna si, Katarina.«

»Nesreča še ni smrt, in dokler je človek živ, lahko vedno upa.«

Juri je sedel na zložene blazine in je potegnil Katarino k sebi.

»Odgovori mi na eno vprašanje, Katarina,« ji je rekel polglasno. »Ko bi ti v Čedadu ne bila več varna, ko bi ti pretilo sovraštvo grofa Majnharda, s katerim bom že v nekaj dneh imel vojno, ko bi jaz ne mogel več skrbeti za tvojo varnost v Čedadu — ali bi se ti zaupala mojemu meču?«

»Ne bojim se grofa Majnharda,« je pogumno odgovorila Katarina. »Čedad ni velik, ali bogat in vpliven je in jaz sem varovanka celega mesta. Kaj naj mi Majnhard stori? Ali naj mi vzame moja posestva? Juri devinski ljubi mene, ne mojih

posestev. Naj sem tudi bogata, v primeri s teboj, moj Juri, sem ubožica.«

»Majnhard ni edini tvoj sovražnik, Katarina. Patrijarhov odposlanec, škof Kukanja, je tu, ker je ubogi krivoverec Galengano dobil zavetišče v tvoji hiši.«

»Ali je to zločin?«

»Zločin šele naredi iz tega in naredi ga gotovo. Slušaj me, ljubo dekle. Ne vem, ali je moja žalost posledica zlih slutenj za usodo Devina ali bojazni, da tebe izgubim, vem le to, da me je strah. Pojutrišnjem se zgode stvari, ki razvnamejo vojno na Krasu, na Goriškem in na Furlanskem. Vsak bo skušal svojega sovražnika zadeti, z mečem, z izdajstvom in z obupom in jaz se bojim, da bo patrijarh skušal mene zadeti s tem, da uniči tebe.«

»Mene, mene?« je vpraševala Katarina z usmevom, ki je razodeval, da ne razume Jurjeve bojazni. »Mene bi hotel uničiti, ko me niti ne pozna?«

»Patrijarh te ne pozna, ali pozna te človek, čigar silnega vpliva si ne morem raztolmačiti, o katerem sem prepričan, da stori meni še veliko zla in gotovo tudi tebi.«

Katarina ni razumela, kaj da hoče Juri, in zlasti ni razumela, kako da je sicer tako hrabri in neustrašeni devinski vladar

postal tako malodušen. Ali ženska rahlo-
čutnost ji je velevala, naj ne zahteva v
tem oziru razjasnil. Naslonila je svojo
glavo na Jurjeve prsi in vdano vprašala:

»Kaj naj storim?«

»Obljubi mi, Katarina, da zapustiš
Čedad in da prideš v Devin ali v Komen,
kjer te lahko ščiti moj meč. Ne boj se,
dete, upam celo, da se moje temne slutnje
vendarle ne uresničijo. Če ti pojutrišnjem
pošljem vest, da stoji zame slabo, potem,
Katarina, bodi takoj pripravljena, da za-
pustiš Čedad. Zaupaj mi, Katarina, zaupaj
moji zvesti in čisti ljubezni. Tvoja ljubezen
mi bo dajala pogum in moč. Združi svojo
usodo z mojo usodo, Katarina, za življenje
in če treba za smrt.«

»Kar želiš, storim vse. Ljudje bodo
rekli, da sem izgubljena ženska.«

Jokaje se je Katarina znova naslo-
nila na Jurjeve prsi. V tem trenutku se je
razgrnila vrata zakrivajoča zavesa in me-
stni mož Ottobone je z ogorčenjem za-
klical:

»Katarina — brezstidnica — zdaj
umejem, zakaj si pozabila priti na ples h
grofu Majnhardu.«

Prestrašena je planila Katarina po-
konci. Šele zdaj se je zopet zavedla, da
je le napol opravljena, da so gole njene

roke in njen vrat, in kričaje je zbežala iz sobe.

»Gospod mestni oče — ne sodite prenaglo,« je dejal Juri. »Katarina je čista in nedotaknjena kakor angel v nebesih.«

»Napol gola ženska, ki se ziblje v svoji spalnici na kolenih lahkoživega devinskega vladarja, pač ne more pričakovati, da bo še kdo verjel v njeno čistost in nedotaknjenost. Ker ste pa vi tako prepričani o njeni čistosti in nedotaknjenosti — vzemite jo v svoje varstvo. Mesto Čedad se lepo zahvaljuje, da bi še dalje smatralo tako izgubljeno dekle za svojo varovanko.«

Juri je segel po svojem meču, da bi na mestu maščeval te žaljive besede. Zamahnil je in udaril bi bil, da ni Katarina čula v sosedno sobo žvenketa in prihitela nazaj. Zgrabila je Jurja za roko in Ottonbone je utegnil pobegniti.

Zdaj pa so Katarino zapustile moči in jokaje se je zgrudila na tla, mrmraje: »Izgubljena ženska sem, izgubljena ženska.«

XV.

V spremstvu štirih vojščakov, ki so držali v rokah banderca v barvah goriškega grofa, je jezdil mlad glasnik po če-

dadskih ulicah. Ustavil se je vsak čas, zatrobil in oznanil, da bo na zahtevanje devinskega vladarja v veliki cerkvi čedadski shod vseh velikašev in plemenitašev z Goriškega, s Furlanskiga in s Krasa, kar jih je že navzočih v mestu in kar jih še pride.

Cerkveni uslužbenci so medtem pridno pripravljali cerkev za to zborovanje. Zagrnili so altarje z dolgimi zavesami, odnesli relikvije in bogoslužne posode v posebno shrambo ter pripravili sedeže. Za grofa Majnharda je bil pripravljen prestol, ki je bil sicer namenjen za oglejskega patrijarha.

Mestni oče Ottobone je sam nadzoroval te priprave. Čudil se je pač, da si nihče ni prišel ogledat njegovih priprav, ali slutil ni, da ni nihče utegnil priti. Menih Dominik je bil sklical v samostan vse duhovnike, ki so imeli pravico, udeležiti se plemiškega shoda in se je dolgo in živahno ž njimi posvetoval. Oton Vipavski je bil ves dan na ulicah in je z ljubeznivimi pogovori z meščani, s pokloni meščankam in z darili revežem skušal množico pridobiti na svojo stran. Goriški grof Majnhard se ni prikazal iz svojega gradiča. Vedel je, da v najslabšem slučaju pride do vojne z Jurjem Devinskim in vojne se ni bal, ker mu je bila za ta slučaj zagotovljena veli-

kanska podpora in s tem tudi končna zmaga. Jurja ni bilo na izpregled. Ves dopoldne se je bavil s tem, da je sestavljal naročila za oskrbnike svojih graščin in upravitelje podložnih mu krajev na Krasu, v Istri in na Kranjskem. Vsled tega važnega opravila ni Juri ničesar vedel o tem, kaj se godi v mestu in niti zapazil ni, da je izostalo nekaj njegovih vitezov, nekateri drugi pa da so prav malo veseli njegovih priprav in namenov.

Naslednjega dne, 8. septembra, v letu Gospodovem 1213, so se furlanski, goriški in kraški plemenitaši sešli v glavni cerkvi čedadski. Mnogo jih je prišlo že davno pred določeno uro.

Že so bili zbrani skoro vsi plemenitaši in tudi grof Majnhard je že sedel na patrijarhovem prestolu, ko je vstopil v cerkev Juri Devinski. Oblečen je bil skromno in preprosto kakor na dan otvoritve svobodnega semnja. Ponosno je pozdravljal zbrane viteze, med katerimi je bila pri njegovem prihodu zavladala tihota, in se spoštljivo priklonil navzočim damam, ki so kot imeteljice fevdov imele pravico, govoriti in glasovati v plemskem zboru.

Juri se je usedel na sedež, ki mu je bil najbližji in kmalu so se zbrali okrog njega različni velikaši, med njimi tudi grof

Majnhard in Oton Vipavski in hitro se je vnel med njimi precej oster razgovor.

»Ako bo v tem, kar imam povedati, kaka ost proti Vam, grof Majnhard, ali proti Vam, Oton Vipavski, ni to moja krivda. Kar preti meni, to isto preti tudi raznim drugim velikašem. Kadar se gre za moje osebne pravice, tedaj se zanašam samo na svoj meč. To veste menda vsi in lahko si mislite, da bi zaradi svojih osebnih pravic ne bil sklicati dal zborovanja plemenitašev.«

Te Jurjeve besede, izrečene s posebnim poudarkom, so vzbudile pozornost. Goriški grof se je bal, da bi prišlo še pred zborovanjem do prepira, saj je Oton Vipavski že začel stegovati svoje roke, kakor vselej, kadar je bil razburjen in ni mogel priti do besede.

»Dovolj, gospodje,« je dejal grof Majnhard, ko je končal Juri, »čemu bi zdaj še tratali čas. Začnimo z zborovanjem.«

Stopil je k svojemu sedežu, pozdravil zbrane velikaše in plemenitaše in potem oznanil glasno:

»Juri Devinski, plemiški shod je pripravljen, Vas poslušati.«

Počasi se je vzdignil Juri in se je oziral po možeh, čijih beseda je bila danes odločilna za vso njegovo prihodnjost. Za-

pazil je, da je navzočih več velikašev, ki jih pri otvoritvi svobodnjega semnja ni bilo. Zagledal je ravno nasproti sebi na drugem koncu sedežev visokega moža, pravega velikana, ki je slonel ob zidu, opiraje se na svoj meč in s srditimi pogledi motril zborovalce. Poleg njega je stal bled in prepadel Konrad Sežanski.

Ko je nastala latihota, je stopil Juri iz vrste in zdaj so se obrnili vsi pogledi nanj.

»Velikaši in vitezi — prosim, posvetite svojo pozornost mojim besedam. Javno obdolžujem oglejskega patrijarha Wolfgerja, da hoče podjarmiti vse Furlansko in Goriško, Kras, Istro in Kranjsko ter nam ugrabiti naše pravice.«

Spričo teh besed je med zborovalci zavladalo ne le presenečenje, marveč polastil se jih je pravi strah in vsa družba je z največjo pozornostjo sledila daljnim besedam devinskega vladarja.

»Nikar ne mislite, da svojih besed nisem preudaril. Že dve leti opazujem, kako skuša patrijarh korak za korakom pridobivati vedno večjih pravic in zmanjšati naše pravice in našo posest. Dve leti sem upal, da se svobodni velikaši, ki mene daleč prekašajo po izkušnjah in po modrosti, temu upro, a ker se nihče ni ganil, sem si štel v dolžnost, da to jaz storim.

Nisem zahteval, naj se skliče splošen shod goriškega, furlanskega, kraškega in istrskega plemstva, kajti dobro sem vedel, da ga patrijarh gotovo prepreči ali pa prepove. Slučajni sestanek velikašev in vitezov v tem mestu mi je podal priliko, da stopim pred Vas, ter Vas pokličem na obrambo naših sedanjih in na boj za zopetno pridobitev nam že odvzetih pravic. Moja obdolžitev ni neutemeljena, zakaj bog je hotel, da je prišel v moje roke pisani dokaz, da patrijarh res zasleduje tiste namene, ki sem Vam jih povedal.«

Pri teh besedah je Juri uprl plamteče svoje poglede v Otona Vipavskega tako, da so jim sledile oči vseh zborovalcev, kar je spravilo Otona Vipavskega v največjo stisko in čeprav se je močno trudil, da jo prikrije, se mu to vendar ni posrečilo.

Grof Majnhard je priskočil Otonu Vipavskemu na pomoč. Naglo je zaklical Jurju: »Nadaljujte, gospod, nadaljujte.«

Juri je stopil bližje k svojemu sedežu, da bi mogel nanj upreti roke in je potem nadaljeval svoj govor. Popisal je nekdanje pravice plemstva in pojasnil, kako je patrijarh odvzel plemstvu velik del njegovih pravic, ne le tistih, ki so se tikale cerkve same, marveč tudi velik del posvetnih pravic. Cerkev se trudi, da zadobi gospod-

stvo nad vsemi ljudmi in da spravi vse pod svoje gospodstvo.

»V tem, ko smo nosili svojo kožo na semenj za cerkev,« je nadaljeval Juri, »v tem, ko smo se v prid cerkve vojskovali v sveti deželi, ko smo prelivali pogansko kri, se borili za obrambo cerkvenih privilegijev, v tem je cerkev spletla strahovito vrv, ki jo je vrgla nam vsem okrog vratu. Prej je bil vsakdo podložen svojemu vladarju, in vladarji so bili podložni cesarju. Cerkev pa si je izmislila novo hudodelstvo in prilastila si je pravico, da sama in ne oziraje se na nas in na cesarja sodi vse. Cerkev nam ni mogla vzeti sodstva v posvetnih stvareh — zato je izumila sodstvo o nebeških stvareh. Če je človek pošten, zvest in pravičen, zdaj ni več dovolj. Vsak duhovnik se izdaja za božjega pooblaščenca in cerkev si lasti pravico, da sodi vse ljudi po svojih zakonih in jih kaznuje po svojih biričih, kadar gre za takoimenovane grehe proti Bogu. Versko prepričanje vsakega posameznega človeka se preiskuje in cerkev dela iz tega prepričanja hudodelstvo in si lasti pravico, da sodi življenje in smrt dotičnikov. Krivoverstvo je sredstvo, s katerim hoče cerkev povečati in razširiti svojo posvetno moč in s katerim hoče podjarmiti ves svet. V

naših deželah jih je le malo, ki so odrekli cerkvi to pravico. Med njimi sem tudi jaz. Strašno je, kaj se lahko zgodi, če dobi cerkev to oblast. Cerkev bo obtoževala ljudi in jih bo sama sodila. Krivoverstvo je hudodelstvo, ki nima ne začetka ne konca. Če postane krivoverstvo res hudodelstvo, pridejo lahko naznedolžnejši ljudje v največjo nesrečo. Kdo na svetu more reči, da nikdar ne greši ne z besedo ne z dejanjem proti kakemu cerkvenemu nauku? Vsakdo greši in vsakega bodo spravili lahko v nesrečo. Prej je cerkev odpuščala grehe in trgovci so ji to morali plačevati z zlatom, posestniki z zemljišči; zdaj ima rablje in zaplenja imetje krivoverstva obdolženih nesrečnikov, kar ji nese še več dobička kakor odpuščanje grehov za denar.«

Skoro trepetaje so zborovalci poslušali devinskega vladarja. Še nikdar niso zbrani velikaši in vitezi slišali tako pogumnega govora, še nikdar tako resničnega pojasnila o stremljenjih rimske cerkve. Ta in oni, ki se je bil že cerkvi vdal, je kakor osramočen povесil glavo in gledal v tla. Drugi so si namigovali in se zadovoljno, skoro veselo spogledovali. Vse zasebne koristi so stopile v ozadje in skoro vsi zbo-

rovalci so bili enih misli v tej vsem skupni stvari.

»To pa še ni vse, velikaši in vitezi,« je s povzdignjenim glasom nadaljeval Juri. »Odkar ima patrijarh pravico, da sam sodi o dejanjih zoper vero in ne več dotične dežele vladar, od tedaj se v njegovih rokah spremeni v krivoverstvo vse, kar mu ni všeč. Če je kdo v boju koga ubil, hitro ga proglase za krivoverca, seveda le če je premožen, da mu vzamejo imetje. Če se mestjani branijo davkov, ki jim jih nalaga cerkev, so takoj krivoverci. Če graščak ne dovoli duhovniku, da bi izkoriščal tlačane, je tudi krivoverec. Tako nam jemlje cerkev vedno več naših pravic. Cerkev ima v rokah pravice, življenje in imetje nas samih in naših podložnikov. A še to ji ne zadostuje. Pripravlja se nov udarec zoper nas. Patrijarh oglejski je sklical svoje škofe in prelate na shod, kjer se store novi sklepi, ki naj povečajo in razširijo cerkveno oblast in utesne in zmanjšajo našo oblast. In zdi se mi, da se kmalu podere mogočni jez, ki naše dežele še varuje pred rimsko poplavo. Ali nečete vstati, velikaši in vitezi, v obrambo svojih pravic?«

Mogočno se je razlegal Jurjev poziv po prostorni cerkvi. Zbrane plemenitaše

je pretresel tako, da so kričaje planili pokonci. Nekateri so kar pozabili, da so v cerkvi, potegnili so svoje meče iz nožnic in jih začeli grozeče dvigati.

»Pazite, velikaši in vitezi, da ne zakasnite prave ure. Vrata so že napol odprta sovražniku,« je nadaljeval. »Med nami so možje, ki so prodali ključ do vrat sovražniku. Oton Vipavski je eden tistih, ki se je prodal oglejskemu patrijarhu in pripelje sovražne čete nad nas. Njegovo izdajstvo se mu poplača s tem, da se odvzamejo meni moja dežela in moji gradovi in se izroče njemu. Slepec ne uvideva, da morda že kmalu ne bo v teh pokrajinah nobenega velikaša več, nego da postanejo vsi podložniki oglejskega patrijarha. Tudi Oton Vipavski ne bo nič drugega, kakor ovenčan tlačan rimske cerkve. In ista usoda čaka Vas vse, kar Vas je tu zbranih. Mene smatrajo morda za najslabotnejšega, ker me hočejo prvega uničiti. Ali povem Vam, tudi Vi, o velikaši in vitezi, bodete drug za drugim popadali, kakor popade velo listje z drevja; veter iz Ogleja bo tako močan, da mu ne bo mogel nihče klubovati. Da pa ne bodete dvomili o mojih besedah, evo Vam dokaza, da nas je Oton Vipavski izdal in prodal oglejskemu patrijarhu.«

Juri je segel v žep in vzel iz njega zložen pergament.

Vse je kazalo, da je Juri zmagal, da je vse plemstvo potegnil na svojo stran. Oton Vipavski je sedel bled in prepadel na svojem mestu in poslušal srdite klice, ki so došli z raznih strani na njegovo uho. Juri je poskušal pomiriti nastali vihar. Sodil je, da njegova zmaga ni popolna in stanovitna, če ne prečita pisma, ki potrjuje njegove dolžitve. A trudil se je zaman, da pomiri razburjeno plemstvo.

Naenkrat so zapeli cerkveni zvonovi, zavesa, ki je zagrinjala veliki altar, se je razdelila in pred altarcem se je pokazal v sijajnem ornatu patrijarhov odposlanec škof Kukanja. Na njegovi desni strani je stal menih Dominik, na njegovi levi strani samostanski predstojnik, za njim pa so bili zbrani skrivaj v Čedad poklicani opatje različnih furlanskih in goriških samostanov ter čedadski duhovniki.

Med zbranim plemstvom je zavladalo strmenje. Nastala je tišina. Čim je bil razkrit veliki altar, so se tudi najglasnejši plemenitaši zavedli, da se nahajajo v cerkvi.

Mirno je stopil škof Kukanja izpred altarja na vzvišeni prostor, ki je bil

prvotno namenjen za Jurja. Pozdravil je zborovalce samo s tem, da je hitro a jako ponosno nagnil glavo; blagoslova jim ni dal, dasi bi bil to zahteval običaj. Potem se je obrnil tja, kjer je sedel Oton Vipavski, pogledal ga ostro in potem začel govoriti s slovesnim glasom.

»Oton Vipavski — slušaj glas papeževega notarja in patrijarhovega odposlanca. — Prisego, da izženeš vse krivoverce iz svojih krajev, si prelomil; v svoji službi si imel razbojnike in si jih ščitil, namesto da bi jih obsodil; ob postnih dneh si jedel mesno in na veliki petek si dajal slabe zglede v jedi in pijači; vdrl si trikrat v cerkev, da se polastiš ubeglih sovražnikov, dasi so cerkve zavetišča in postane nedotakljiv vsak, kdor prestopi cerveni prag; vzel si v varstvo morilca pravovernega Antona Kastelana, vrgel si že dvanajst duhovnikov v ječo in jih imel zaprte po več tednov. Za vsa ta hudodelstva te je sveta cerkev preklela in izobčila. Preklet in izobčen si še danes, a prosil si milosti. To milost zamoreš doseči, ako se brezpogojno pokoriš poveljem, ki jih prinašam v imenu patrijarha oglejskega, v nasprotnem slučaju pa te novič prekolnem in boš za vse življenje izobčen ter ne boš mogel nikdar več se

povrniti v naročje svete matere edino zveličevalne cerkve.«

Oton Vipavski se je trepetaje zgrudil na kolena in skoro ihté zaklical:

»Pokoravam se, pokoravam se vsakemu povelju.«

Razkačeni so planili velikaši pokonci. Le malo jih je bilo, ki so s svojimi nazori stali na strani patrijarhovega odposlanca. Tudi nekatere cerkvi brezmejno vdane zborovalce je škofa Kukanje ogorčil razljutil. S ponižanjem Otona Vipavskega so se čutili sami ponižane. Tudi goriški grof Manjhard ni mogel premagati čuvstev, ki jih je v njegovem srcu vzbudil Kukanjev govor in je z močnim glasom zaklical:

»Vstani, Oton Vipavski, vstani takoj. Na svojo čast in na svojo grofovsko krono ti presegam, da pozabimo vse, kar si storil in da ti pridemo vsi na pomoč. Tvoj odpad ti povrnemo s podporo, tvoje izdajstvo ti poplačamo z zvestobo — samo ne ponižaj se.«

Ko bi bil v tem trenutku vstal Oton Vipavski, ko bi bil pokazal voljo, bojevat se za svoje pravice in kljubovati nasilstvu oglejskega patrijarha, ko bi bil poklical na pomoč zbrano plemstvo — bi bil skoro

vsakdo zgrabil svoj meč in prisegel, da se bo ž njim vred bojeval do smrti.

Toda Oton Vipavski je obležal na kolenih. Zakrival si je obraz z rokama, kakor bi se bal, da bi videl med zbranim plemstvom nastalo razburjenje. Z začudenjem so zborovalci gledali nanj. Eni so začeli mrmrati, drugi posmehovati se. Devinskega vladarja pa je premagala jeza, da je srdito udaril z ного ob tla in kričaje dejal:

»Velikaši in vitezi — nikar ne motite Otona Vipavskega. Kaj ne vidite, da hoče s tem kronati svoje izdajstvo?«

Škof Kukanja se je razdražen obrnil proti Jurju.

»Tudi tebi, devinski gospodar, imam nekaj oznaniti, kar bo zlomilo tvoj napuh in ponižalo tvojo ošabnost.«

»Meni?«

»Da, tebi, Juri Devinski, gospodar v Senožečah in na Belaju. V imenu patrijarha ti naznanjam: Dokazano je, da si krivovercem dajal jedi in pijače ter obleke, da si jih ščutil in jih odtegoval sodbi sv. cerkve; morilca Antona Kastelana si napravil za svojega zaveznika in mu obljubil svoje varstvo; dokazano je, da imaš tajno zvezo z razbojniki in da jih ščitiš; dokazano je, da si zapeljal in one-

častil nedolžno dekle, obljubljačo ji sveti zakon; dokazano je, da si odvzel s silo krivoversko sužnjo njenemu gospodarju in da je zdaj tvoja priležnica; dokazano je, da si svoji mesenosti zadostoval s to sužnjo na posvečenem mestu, v samostanu, in dokazano je, da se hočeš zakonomno ločiti od svoje prave žene. Zato izrekam v imenu boga očeta, boga sina in sv. duha ter v imenu sv. cerkve nad teboj prokletje. Zate ni ne milosti ne pokore, ti moraš biti pogubljen tu na svetu in tudi po smrti na veke vekov; pogubljen in preklet ves tvoj rod. V imenu svete cerkve odvezujem vse tvoje podanike od dolžne pokorščine in zvestobe; nihče te ne sme več slušati, nihče izpolnjevati tvojih ukazov, kdor ti da zavetišča, kruha ali vode, bodi s teboj vred pogubljen in preklet.«

Spričo tega strašnega prekletja je nastala za nekaj trenutkov v cerkvi smrtna tišina, kateri je hitro sledil silen hrup.

»To so laži in zvijače,« je zakričal Juri in udaril s pestjo po klopi.

»Resnice in hudodelstva,« je odgovoril menih Dominik in se postavil na stopnice pred velikim altarjem. »Resnice

in hudodelstva je naštel patrijarhov namestnik, vsaka beseda je istinita.«

Trepetaje jeze je Juri zgrabil svoj meč, da bi Dominika pred altarjem pobil, ali plemenitaši, ki so stali v njegovi bližini, so ga zadržali.

»Pustite ga,« je zakričal Dominik. »Naj me ubije pred altarjem Gospodovim. Tu se opravlja vsak dan nekrvava daritev; naj se enkrat opravi krvava daritev. Juri Devinski naj postane sam morilec — da je zaveznik morilcev, to je že dokazal pred zbranim plemstvom.«

»Lopov,« je vpil Juri in se obupno trudil, da bi se iztrgal iz rok vitezov, ki so ga držali.

»Psuj me, kolikor hočeš! Na dan otvoritve svobodnega semnja si pred vsem plemstvom in narodom obljubil svojo pomoč in zaščito razbojniku Komolji, ki ni nihče drugi, kakor morilec Antona Kastelana in se ne kliče Komolja, marveč Hartvik plemeniti Tožun, ki je gospodar na Štjaku in padanik Otona Vipavskega.«

»Kaj, Komolja je Hartvik plem. Tožun?« je Juri vprašal in kri mu je začela zastajati, kajti tega razkritja pač ni pričakoval.

Dominik mu ni odgovoril naravnost, nego se je obrnil proti Otonu Vipavskemu.

»Govori ti, Oton Vipavski. Je-li resnica, kar sem povedal?«

»Resnica.«

Bridek usmev je legel na Jurjeve ustne. Naslonil se je na klop in vprašal:

»In pošteno dekle sem zakonolomno zapeljal?«

»Da! Zapeljal si varovanko čedadskega mesta, Katarino Zoranovo. Konzul Ottobone jo je ponoči napol golo dobil v tvojem naročju!«

Krepki, neustrašni Juri je zaihtel in solza se je pojavila v njegovih očeh.

»In svet kraj sem oskrunil?«

»Da, samostan si oskrunil, ker si se zakonolomno pečal z oropano sužnjo Zulejko.«

»In jaz sem priča,« se je oglasila gospa Jutta pl. Marchland, in je stopila iz klopi, kjer je sedela.

»In krivoverec sem tudi?«

»Da, kajti prisostvoval si in omogočil, da so krivoverski škof in njegovi mašniki po svojem obredu usmrtili krivoverca Galengana.«

Juri ni več vprašal. Bled in prepadel je slonel ob svoji klopi in se tresel po

vsem životu. Poskusil je govoriti, toda ni mogel.

Dominik pa je dvignil roko in z divjim fanatizmom zakričal:

»Ponavljam prokletje Jurja Devinskega in pozivljam njemu podložne graščake, da mu odpovedo pokornost in zvestobo, sicer zapadejo sami izobčenju in prekletju.«

In zdaj so vstali devinskemu vladarju podložni graščaki in drug za drugim je oddal zahtevano izjavo.

»Zaradi zveličanja svoje duše in zaradi časti svojega imena odpovedujem Jurju Devinskemu pokornost in zvestobo.« Tako so govorili drug za drugim, tako je izjavila tudi gospa Jutta plem. Marchland.

»Dobro, dobro,« je šepetal Juri pri vsaki taki izjavi. Ko pa je stopil iz klopi tudi Konrad Sežanski in storil enako izjavo, tedaj je Juri zakričal tako boleстно in obupno, kakor da je ranjen v srce.

Ko je zopet čez dolgo časa dvignil glavo, je bila cerkev prazna. Poleg Jurja je stal en sam človek, stari orjak s srditim pogledom, ki je prej slonel ob zidu.

»Ti — edini? Peter Strah —«

»Pojdi sinko,« je rekel starec in je Jurja peljal iz cerkve.

V mali sobi viteza Petra Straha je ležal devinski gospodar na postelji in nemo zrl na strop, na katerem je bilo naslikano kamenanje sv. Štefana. Juri je ležal nepremično, misli njegove pa so begale po mračni cerkvi, kjer je ta dan doživel slovesno prekletje in kjer je na lastne oči moral videti in na lastna ušesa moral slišati, kako so ga zapuščali najboljši prijatelji, najzvestejši zavezniki in celo po-bratimi.

Ni ga bilo strah cerkvenega pro-kletja. Imel je toliko mirne preudarnosti, da je bil v stanu občudovati hudobijo in zvijačnost patrijarhovitih pooblaščenцев, škofa Kukanje in meniha Dominika. Iz nič sta znala napraviti strahovito obtožbo proti njemu. Zaradi tega pa se ni jezil. Čisto mirno je uvaževal pomen današnjih dogodkov. Bolelo ga je le izdajstvo pri-jateljev, bolela brezmejna krivica, ki se mu je zgodila in zlasti ga je pekel odpad Konrada Sežanskega, in kadar se je tega spomnil, sta ga jeza in žalost stresli tako, da se je mrki vitez Peter Strah sklonil nadenj in mu položil roko na čelo, rekši: »Bodi miren, sinko moj, bodi miren!«

Ko ga je Peter Strah pripeljal na svoj dom, je Juri najprej ukazal poklicati

razbojnika Komolja in mu je naročil, da odpelje Katarino Zoranovo iz Čedadada.

»Vzemi dvajset najzvestejših svojih mož in spremi Katarino na moj dom. Na devinski skali najde varno zavetišče. Reci ji, da je prišla tista ura nevarnosti, ki sem jo napovedal, da je prišel trenotek, ko mora izpolniti svojo obljubo. In reci ji, da umrjem žalosti in bolesi, če ne izpolni moje prošnje in ne gre s teboj v Devin.«

Po Komoljevem odhodu je Juri precej časa mirno ležal na postelji in sanjaril. Že se je začelo mračiti, ko je stopil v sobo Nikolaj Rogonja, spremljevalec in čuvaj Jurjeve soproge. Ustavil se je pri postelji in nekaj časa molče ogledoval Jurja, potem se je priklonil in rekel:

»Milostivi gospod, prišel sem Vas prosit, da me odpustite iz svoje službe.«

»Tudi ti me hočeš zapustiti, Nikolaj Rogonja?« je tiho vprašal Juri.

»Mislil sem to storiti že včeraj — saj veste.«

»In moja nesreča ni premenila tvojega sklepa? Oh, ti si junaška duša, Nikolaj Rogonja!« In kažoč na vrata, je Juri dostavil: »Idi!«

»Milostivi gospod — sporočiti Vam imam še željo, tudi nekdo drugi Vas želi zapustiti.«

»Kdo je to? Govori hitro, ker se meni mudi izvedeti, kdo je še moj prijatelj in kdo je moj sovražnik.«

»Ne gre se za sovražnika, milostivi gospod; gre se za Vašo ženo, ki ste jo odpodili od sebe in ki želi zdaj oditi.«

»Za Hemo se gre?«

»Da, milostivi gospod. Rekli ste, da jo hočete Vi zapustiti, ker nečete, da bi jo ljudje slabo sodili, češ, zapustila je svojega moža v nesreči. Takrat seveda ni slutila, da ji bo njena časna sreča in njeno večno zveličanje naložilo dolžnost, se ločiti od Vas. Hema je pokorna hči svete cerkve in stori to, kar sveta cerkev ukaže. To stori tem lažje, ker ste pokazali, da jo prezirate. Dočim ste Katarino Zorano dali spraviti v Devin, dočim ste arabsko sužnjo rešili iz krempljev njenega gospodarja in to poganko peljali celo v samostan, niste storili za svojo ženo ničesar.«

Juri je vstal s svojega ležišča in dejal Nikolaju Rogonji:

»Idi k moji ženi in reci ji, da želim pred njenim odhodom ž njo govoriti.«

»S Hemo?« Nikolaj Rogonja je strmel, kakor da se je zgodil kak čudež.

»Da! Reci ji, da jo prosim za ta razgovor in zapomni si, da ga zahtevam. Spravi se!«

Po Rogonjevem odhodu se je Juri domenil z vitezom Petrom Strahom, kaj da zdaj najpoprej storita. Juri je bil ves premenjen. Navdajala ga je zopet stara eneržija. Dogovoril se je glede vseh posamičnosti in potem je vitez Strah odšel, da ukrene, kar je bilo določeno. Koj po Strahovem odhodu je stopil Hasan v sobo. Ko ga je Juri zagledal, mu je ukazal, naj poišče zakladnika in ključarja Grima in mu sporoči, da prinese ves denar, kar ga je patrijarhov pooblaščenec izplačal za prodane pravice devinskega vladarja.

Juri je bil tako zatopljen, da več trenutkov niti zapazil ni, da se Hasan ni premaknil z mesta. Ko je novič zagledal sužnja, ga je prešinila jeza.

»Kaj misli že vsak suženj, da se bom pred njim opravičeval in mu dokazoval, kaka krivica se mi je zgodila? Spravi se, Hasan! Kaj ne vidiš, da te ubijem, če me vprašaš le eno samo stvar?«

»Torej ste me izdali, ker me hočete ubiti,« je dejal suženj in glas se mu je tresel razburjenosti. »Ubijte me, gospod, sicer moram jaz ubiti Vas.«

Hasan je pokleknil in je nagnil glavo kakor pred rabljem.

Juri se je zasmelaj prisiljeno in nervozno.

»Tvoja kri ni vredna, da bi omadeževala moj meč. Zate imam pasji bič.«

»Vaš pasji bič je slab, milostivi gospod, temna koža pa je trdna.«

»To naj poskusijo moji hlapci.«

»Poskusili so to že, a so omagali.«

»Kaj praviš?«

»Da, omagali so. Bičali so Zulejko, bičali jo tako, da je kri curkoma od nje tekla, ali niso je mogli pripraviti do tega, da bi bila le enkrat zaklicala.«

»Kdo je to ukazal?« je kričaje vprašal Juri in zgrabil svoj meč.

»Vitez Tomaž Retinski je to ukazal, dejal je, da ste Vi, milostivi gospod, naročili, Zulejko izbičati in jo potem izročiti Rajmondu.«

Juri ni več poslušal. Gologlav je hitel iz sobe in na cesto, da osvobodi Zulejko, a prišedši na trg, je naletel na Tomaža Retinskega.

Tomaža Retinskega so spremljali širje kraški svobodni kmetje. A Juri je bil tako razburjen, da jih še videl ni. Z mečem v roki se je postavil pred svojega

nekdanjega varuha in ga meril od nog do glave.

»Ah Tomaž! Torej si vendar zapustil svoje gnezdo pri kraški Kostanjevici. In na pravo mesto si se postavil, ko si prevzel poveljstvo mojih hlapcev in postal birič, ki biča ženske. Kaj misliš, da se ne bom upal kaznovati takega hudodelsiva?«

Tomaž ni hotel razumeti Jurjeve grožnje.

»Slušaj me, Juri,« je dejal. »Govoriti moram s teboj.«

. »Govori — a hitro.«

»Juri — jaz vem vse. Zvesti tvoj prijatelj, Peter Strah, mi je vse popisal. Verjemi, Juri, meni je le na tem, da te rešim. Pozabljeno bodi vse, kar je bilo; svoje življenje sem posvetil tvoji rešitvi. Poslušaj me, Juri, in pri spominu na tvojo mater te prosim, veruj vsaj enkrat v pravo prijateljstvo in uživaj nasvete izkušenih ljudi.«

Vsa družba je šla z Jurjem nazaj na stanovanje Petra Straha. Nihče ni med potom izpregovoril besede. Šele, ko so bili v mali in tesni Strahovi sobici, se je Juri obrnil k Tomažu.

»Torej — razloži zdaj svoje modre nasvete.«

Resno in z izrazom pravega prijateljstva je Tomaž položil svojo roko na Jurjevo ramo.

»Poslušaj me in nikar se ne razburjaj. Med vsemi obtožbami patrijarhovega odposlanca so samo tri resnično nevarne. Prva se tiče tvojega razmerja s sužnjo Zulejko. Ker so tvoji hlapci Zulejko izbičali in jo potem izročili njenemu gospodarju Rajmond, bo lahko prepričati ves svet, da se ti je zgodila krivica.«

Juri ni odgovoril, nego se je nasmehnil.

»Druga nevarna obtožba se tiče morilca Komolje. Ti boš gotovo lahko dokazal, da Komolje niti poznal nisi, niti vedel, da je umoril pobožnega Antona Kastelana, ko si mu obljubil svojo podporo in svojo zaščito. Primi Komoljo, izroči ga cerkveni oblasti in tudi ta obtožba razpade v nič.«

Juri se je zopet nasmehnil. Njegov nasmeh je izražal neomejeno preziranje in Tomažu se je zdelo, kakor bi se Jurju smilil s svojimi nasveti.

»Ali me nečeš poslušati, Juri?«

»O da,« je rekel Juri, »prav rad te poslušam, kar nadaljuj.«

»Tretja nevarna obtožba je, da si krivoverec. Edini dokaz za to, ki ga je navedel škof Kukanja, je ta, da si bil navzo-

čen, ko je storil Galengano krivoversko smrt. Ako priznaš, da imaš ljubavno zvezo s Katarino, da si bil slučajno v njeni hiši, ko je Gealngano umrl kot žrtev krivoverskega fanatizma, ti tudi s to obtožbo ne pridejo do živega.«

»Ti si blazen, Tomaž, popolnoma blazen, če misliš, da se bom ravnal po tvojih nasvetih. Vsi ste blazni, ki kaj takega mislite.« Juri je to rekel čisto mirno, samo bled je bil in stari Tomaž je živo čutil, da bi bil Juri vsakemu drugemu človeku na take nasvete odgovoril z mečem.

Juri je na kratko pojasnil svoje razmerje do Galengana, do Zulejke in do Komolje ter izjavil, da ne stori ničesar tega, kar mu je nasvetoval bivši varuh.

»Na srečo sem že jaz nekaj storil,« je dejal Tomaž. »Zulejko sem dal bičati in jo izročiti Rajmondu in tudi Komolja bo kmalu v rokah cerkvene oblasti.«

»Komolje ni več v Čedadu,« je opomnil Juri.

»Komolja je še tu. Videli so ga iti v hišo Katarine Zoranove in ko jo zapusti, ga primejo in ga vržejo v ječo.«

»Na tvoj ukaz?«

»Na moj ukaz.«

»Tomaž,« je dejal Juri in se napravil za odhod. »Pred Bogom boš dajal odgo-

vor za to dejanje in gorje ti, če je Katarina zame izgubljena.«

Govoril je to pri napol odprtih vratih v trenutku, ko je hotel stopiti čez prag, in v tem trenutku se je na pragu pojavil Komolja in je z grobnim glasom zaklical:

»Katarina je že izgubljena.«

Čim je Juri spoznal Komoljo, je planil k njemu in ga je potegnil v sobo.

»Kaj praviš? Katarina je zame izgubljena?« Juri je stresal Komoljo za ramena in ker ni takoj dobil odgovora, je s hreščečim glasom kričal: »Govori, Komolja, govori vendar.«

Komolja je vzel iz jopiča zgrnjen kos pergamenta in ga izročil Jurju.

»Čitajte — potem Vam bom odgovarjal.«

V sobi je vladala že tema. Juri je ukazal prinesti plamenico in med tem, da se je vrnil sluga, izpraševal Komoljo.

»Kaj je Katarina odgovorila na moj poziv, naj gre s teboj v Devin?«

»Ničesar.«

»Ali si jo videl in sam ž njo govoril?«

Sem.«

»Si li vse prav tako povedal, kakor sem ti jaz naročil?«

»Vse.«

»In kaj ti je odgovorila?«

»Ničesar.«

»Kako? Ničesar ni odgovorila?«

»Ničesar.«

»Potem moram sam ž njo govoriti — na vsak način.«

»To ni več mogoče.«

»Je li odpotovala? Komolja, lepo te prosim, ne bodi tako malobeseden, saj vidiš, kako trpim. Kaj se je zgodilo s Katarino?«

»Katarina mi je izročila to pisanje. V tistem trenutku je prišel konzul Ottobone v sobo z osmimi vojaki. Pozval je Katarino, naj gre ž njim. Sesti je morala v pripravljeno nosilnico in vojaki so jo odnesli.«

»To je nasilstvo,« je besen zakričal Juri. »To nasilstvo bom jaz maščeval; pri moji . . . časti — —«

»Ne prenažite se, gospod,« je Jurju segel v besedo Komolja. »Ko je vstopil Ottobone, mu je Katarina rekla: Pričakovala sem Vas.«

V tem je prišel sluga s plamenico in jo pričvrstil na zidu. Juri je hitro razgrnil pergament, ki ga je doslej držal v roki.

Plamenica je prasketaje razširjala rdečkasto svetlobo po sobi. Komolja je stal v senci. Gledal je Jurja, kakor bi hotel

z njegovega obraza uganiti vsebino Katarininega pisma in ni zapazil, da je Tomaž nekaj šepetaje naročil možem, ki so stali v sobi.

Naenkrat so zazveneli meči, ki so jih možje iztrgali iz nožnic in Komolja se je ves prepadel umaknil nekaj korakov, ko je Tomaž s svojim grmečim glasom zavpil:

»Razbojnik Komolja je morilec Antona Kastelana — primite ga.«

Dva moža sta stala pri vratih, dva pri oknu, trije pa so se vrgli na Komoljo. V tem trenutku pa je že med nje planil Juri Devinski in jim zastavil pot. »Nazaj« je ukazal in pahnil napadalce v stran, potem pa prijel Tomaža za roko in ga potegnil h Komolji.

»Poglej vendar, stari nesrečnik, koga si hotel prijeti in pobiti, poglej vendar.«

Plamenica je razlivala svojo svetlobo po lepem bledem obrazu Komoljevem. Ko je Tomaž zagledal to lice, se je stresel po vsem životu. Meč mu je zdrsnil iz roke in je žvenketaje padel na tla in potem je razprostrl roki, kakor bi hotel Komoljo objeti.

»Bodi previden,« mu je zašepetal Juri in Tomaž se je premagal. Ali ostal je nepremično pred Komoljo in ga gledal z

resnimi očmi, ne meneč se za začudenje ostalih mož.

Zdaj je Juri zopet pobral Katarinino pismo in je novič čital, kakor bi ne mogel verjeti, da je Katarina res to pisala. Bridkosti, ki so mu razjedale srce, so ga zdaj premagale in ihte se je vrgel na ležišče ter ječal: »Tudi ona, torej tudi Katarina me je zapustila.«

Mrki Peter Strah je skrivaj vzel pismo in čital:

»Juri! Rekla sem ti, da me bodo imenovali izgubljeno žensko, dasi nisem grešila. Ni me bilo strah tega očitanja. Tvoja ljubezen bi mi bila nadomestovala čast in ugled in srečna bi bila. Zdaj me res imenujejo izgubljeno žensko, a ti si svoje srce in svojo ljubezen daroval sužnji Zulejki in s to sužnjo onečastil blagoslovljene prostore samostanske. Zato bodi vsemu konec med nama. Zdravstvuj in bodi srečen!

Katarina.«

Zbrani prijatelji so poskušali potolažiti Jurja, samo Komolja se ni ganil, nego molče slonel ob zidu. Tomaž ga je zdajinzdaj pogledal od strani in pojmil, da v trenutku take nesreče in bolesti ne more preganjani razbojnik Komolja nobene tolažilne besede reči devinskemu vladarju,

ker bi vsaka beseda izdala, da sta Juri Devinski in razbojnik Komolja — brata.

XVII.

Nastala je noč. Čedadske ulice so bile zapuščene in tema je bila tako gosta, da niti par korakov daleč ni bilo mogoče ničesar spoznati.

Ko sta Peter Strah in Tomaž Retinski spoznala, da je Juri nedostopen vsaki tolažilni besedi in da ju niti ne poslušša, sta se domenila, da ukreneta na svojo roko, kar se jima je zdelo potrebno v tej težki uri.

Juri je ostal sam. Zagrizel se je v svojo boleost. Zdelo se mu je, da ga ne more zadeti večja nesreča, in zato mu niso misli uhajale v bodočnost. Kdo naj bi ga bil še zapustil, ko ga je zapustil najljubši in najzvestejši prijatelj, Konrad Sežanski? Kaj bi bil mogel še izgubiti, ko je izgubil najboljšo tovariše? Kaj bi mu moglo še raniti srce huje, kakor ga je ranila Katarina?

In vendar mera Jurjeve nesreče še ni bila polna.

Tiho so se odprla vrata in tihotapski se je priplazil v sobo Nikolaj Rogonja. Juri ga je šele zapazil, ko je Rogonja z globokim poklonom rekel:

»Milostni gospod, — po naročilu Vaše soproge, gospe Heme, vprašam vdan, kdaj da želite ž njo govoriti?«

»Moja žena — torej se je vendar udala?« Juri je vstal, a predno je mogel še kaj reči, je vstopil Komolja in pripeljal s seboj Hemo.

»Komolja, idi in poišči ključarja Grima ter mu naroči, naj takoj prinese ves moj denar.«

Nikolaj Rogonja je umeval, da želita Juri in Hema sama ostati in zato se je pridružil Komolji ter ž njim odšel.

Tiho je sedla Hema na stol, ki ji ga je ponudil Juri. Ta je stal pred svojo ženo. Nekaj trenutkov ji je molče zrl v cvetoči obraz in občudoval bujne lase, ki so obdajali lepo glavico, prav kakor bi ne vedel, kako naj začne.

»Želeli ste z menoj govoriti,« se je končno oglasila Hema, tako ponižno, kakor bi prosila odpuščanja, da je prišla in izpolnila Jurjevo željo.

»Znano mi je, Hema, da me hočete zapustiti,« je zdaj povzel Juri. »Ali jaz nečem, da bi bili Vi kdaj prisiljeni, sprejemati kakih dobrot od svojih sorodnikov. Že zavest, da bi Vam mogel kdo le s kakim pogledom očitati, da uživате gostoljubnost ali dobroto svojih sorodnikov, mi

je mučna. Danes v tem, meni tako sovražnem mestu ne morem storiti za Vas vsega tega, kar želim storiti. Izobčen sem in preklet in nihče ne sme kot priča podpisati darilne listine, s katero bi Vas mogel preskrbeti, kakor je moja častna dolžnost. Upam, da pride dan, ko bom mogel tudi to storiti. Kar bom zdaj za Vas storil, je le neznaten del tega, kar želim in nameravam storiti. Prosim Vas, izkažite mi milost — —«

»Gospod — jaz ne smem in ne morem ničesar sprejeti,« je komaj slišno dihnila Hema.

»Prosim Vas, Hema, nikar mi ne odbite te prošnje. Kar Vam mislim dati, to komaj zadostuje, da boste mogli živeti svojemu dostojanstvu primerno. Če mi vzamejo sovražniki mojo deželo in moja posestva, mi ostane še vedno dovolj, da bom mogel živeti, ostane mi namreč moj meč.«

Juri ni mogel nadaljevati. Zaslišal je bil nagle korake po lesenih stopnicah in koj nato je Komolja hrupno odprl vrata in ves zbežan in preplašen planil v sobo.

»Ključar Grimo je pobegnil in odnesel ves denar,« je zasopljeno Komolja s težavo bruhtnil. »Niti vinarja ni pustil in tudi plačal ni ničesar.«

Ta vest je Jurja tako potrla, da se ni mogel vzdržati na nogah. Z obema rokama se je oprijel stola in kakor iz uma gledal Komoljo.

»Kaj — praviš? — Grimo — je pobegnil?«

»Gospod,« je rekla Hema in pristopila bliže ter svoje drobne prste položila na krepko Jurjevo roko. »Ne delajte si skrbi; jaz ne potrebujem ničesar —«

»Hvala Vam, Hema, za Vaše usmilenje,« je dejal Juri. »Zdaj vidite, kako sem nesrečen.«

Neustrašni mož, ki je tolikrat pogumno zrl smrti v oči, ni zdaj več mogel krotiti svojih čuvstev in se je zgrudil na posteljo, kakor da ga je minil ves pogum in vsa moč.

Hema je stala nekaj časa kraj postelje in ni vedela, kaj bi storila. Tudi njo je bila minila vsaka volja in še zavedla se ni, ko je pristopil Nikolaj Rogonja in prijemši jo za roko, z njo zapustil sobo.

XVIII.

V hiši, kjer je stanoval Peter Strah, je bila starodavna gostilna, kjer so se zbirali samo plemenitaši, dočim so se je kmetje in mestjani ogibali. Ko je Juri ležal

v Strahovi sobici, so sedeli njegovi prijatelji v gostilniški sobi in se prepirali, kaj da je storiti. Eni so bili za to, naj se Juri podvrže, drugi, da naj počaka, kaka dejanja bodo sledila besedam patrijarhovega odposlanca, najmanj pa jih je bilo, ki so rekli, naj Juri brez odlašanja začne boj.

Komolja je sedel poleg Tomaža Retinskega in je molče poslušal. Samo enkrat je dvignil glavo, ko je Strah omenil patrijarha v Gradežu, starega sovražnika oglejskega patrijarha. Prešinila ga je misel, da bi Juri najlaglje zmagal, če bi gradeškega patrijarha potegnil na svojo stran in provzročil nov boj med Oglejem in Gradežem. Zagrizel se je v to misel in ugibal, kako bi se jo dalo uresničiti, toda ni se mu posrečilo, dobiti rešilne misli. Ko bi Juri ne bil preklet in izobčen, si je priznal Komolja, potem bi se dal ta načrt kaj lahko izvršiti, tako pa se mu je to zdelo nemogočo.

Toda Komolja ni bil mož, ki je kako misel opustil samo zato, ker se mu je zdela neizvedljiva. Obupal ni Komolja nikdar. Spomnil se je, da sta med njegovimi razbojniki tudi dva moža iz Ogleja in s tema dvema je hotel na svojo roko poskusiti, da zaplete patrijarha v Gradežu v boj s patrijarhom v Ogleju. Skrivaj se je

splazil iz sobe in sporočil svoji četi, naj se omenjena razbojnika nemudoma odpravita v Oglej. Tam naj pridobita, kolikor mogoče razbojnikov, dobe naj obleke, kakor jih nosijo vojščaki oglejskega patrijarha in tako preoblečena naj ta četa na morju in na kopnem napada gradeške podložnike, a tako, da bo krivda padala na oglejskega patrijarha.

Potem se je vrnil Komolja zopet v sobo in je zopet molče poslušal prepire zbranih mož, ki so se naposled vendar zedinili, da naj vsak pove še enkrat svoje mnenje in potem naj se glasuje.

»Najstarejši naj govori prvi,« je dejal Tomaž in obrnivši se k Petru Strahu dostavil: »Ti si najstarejši, torej imaš ti prvo besedo.«

V tem trenutku je vstopil Juri. Bil je še vedno bled in prepadel, a držal se je ponosno. Odpasal je svoj meč in sedel za mizo.

»Dovolite mi, da najprej jaz povem svoje mnenje,« je rekel. »Naj se enkrat najprej sliši glas najmlajšega. Treba je, da se nemudoma pripravimo za vse slučaje. Po mojem prepričanju sta meč in sulica zadnji sredstvi, ki jih smemo rabiti. Jaz sem za boj, ali vzlic temu ne nasprotujem tistim, ki so v skrbah za svoje

imetje in se nečejo prenageliti. Neprevidno bi bilo, če bi danes vzeli meče v roke in takoj začeli boj, a blazno in pogubno bi bilo, če bi roke križem držali in čakali, kaj da se zgodi. Nabrusiti je treba meče in obleči železne rokavice, šele potem smemo sovražniku ponuditi roko v spravo, odprto ali oboroženo roko. Slišal sem, da je pred davnimi stoletji neki mož učil: »Če hočeš imeti mir, pripravi se na vojno.« Ime tega moža sem pozabil, zapomnil pa sem si njegov nauk. Pripravimo se torej za obrambo in kadar bo to storjeno, bomo ponudili spravo. Ljudstvo spozna iz tega, da nismo iskali boja za vsako ceno in bo vsled tega na naši strani.«

Šele pozno ponoči je bilo posvetovanje končano in možje so si segli v roke, da potrde sklenjene dogovore, ki jih je bil Komolja po Tomaževem naročilu natančno zapisal.

»Torej, — čim se zdani, zapustimo Čedad. Obvestite vsak svoje ljudi, naj bodo pripravljeni. In zdaj, prijatelji, ki ste mi ostali zvesti, sprejmite mojo zahvalo. Bil sem še otrok, ko ste mi obljubili zvestobo in pomoč v vseh slučajih. Danes sem mož. V tem slučaju, ko mi preti največja nevarnost, Vam prisegam, da Vam

ostanem zvest do smrti in da Vam bom v vsakem slučaju v pomoč. Na svojo dušo in pri našem Zveličarju Vam prisegam, da se nobenemu izmed Vas ne zgodi ne na življenju, ne na imetju najmanjša škoda, dokler bom jaz živel. Prisegam Vam: dokler mi ostane košček zemlje, ali le vinar denarja; dokler bom mogel držati meč in dokler bo le ena kaplja krvi v mojih žilah — dotlej Vam je vse to v vsakem trenutku na razpolaganje. In sedaj povejte, če me hočete priznati ne le za svojega voditelja, marveč tudi za svojega prijatelja?»

»Priznavamo Vas,« so oduševljeno odgovorili Jurju zbrani možje in mahaje s klobuki in rožljaje s sabljami klicali: »Zvestobo za zvestobo do smrti.«

Po odhodu teh mož sta ostala v hiši samo Peter Strah in Tomaž Retinski. Ta dva sta prej le malo posegala v pogovor.

Ko je bil Juri zdaj sam s Tomažem in s Petrom, je priznal, da je med dolгим pogovorom le težko krotil in zaduševal svoja čuvstva.

»Ne moreta si misliti, kako hudo mi je bilo večkrat med tem razgovorom,« je dejal Juri. »Včasih bi se bil najraje razjokal. Kaj morem pač za to, da mi v gotovih tre-

notkih postane srce tako mehko, kakor kakemu petnajstletnemu dekletu. Preveč hudega sem doživel na en dan.«

»V boju in bitkah še nisi nikdar pokazal, da imaš mehko srce,« je pripomnil Tomaž.

»V boju in v bitki ve človek, pri čem da je; vsakdo je pripravljen, da bo premagan ali da obleži na bojišču. S to mislijo se sprijazni še predno vzame meč v roke. Življenje pa nanese toliko iznenađenj in presenečenj, na katera ni nihče pripravljen, da dostikrat ne more ukrotiti svojega srca.«

Peter Strah je izpraznil svoj vrč in prijel za svoj meč, ki je stal ob zidu.

»Zdaj Juri, je vse končano in spravljeno v red; zdaj ni več časa, slušati na glasove srca; zdaj smo vsi vojščaki. Meč v roke in pogumno naprej, naj nam prinese boj že zmago ali smrt.«

»Ko bi bilo samo od boja odvisno vse, bi lahko veselega srca opasal svoj meč.« Nekako tiho in sanjavo, kakor bi mu dušo obhajale zle slutnje, je dostavil Juri: »Ne bojim se ne boja, ne smrti, bojim se le izdajstva. Strup in bodala sta premagala že marsikoga, ki je srečno kljuboval neštetim sovražnikom.«

Pogovor je pretrgal Komolja, ki je prišel naznanit, da je došel zdravnik Natan.«

»Pokliči ga,« je velel Juri, in videč, kako je Tomaž sledil Komolji z očmi, je šepetaje dejal: »Komolja je hraber kakor lev in vztrajen kakor mravlja; ko bi danes ležal na smrtni postelji in bi moral komu kot svojo poslednjo voljo poveriti maščevanje, nikomur drugemu bi ga ne poveril, kakor Komolji.«

Tomož je samo nagnil glavo, a Juri je spoznal, da je tudi bivši njegov varuh njegovih misli.

Žida Natana je Juri povabil, naj zapusti Čedad in naj gre ž njim. Opozoril ga je, kaka nevarnost mu preti v Čedadu vsled tega, ker je prisostvoval v Katari-nini hiši groznemu usmrčenju krivoverca Galengana. Žid se je nekaj časa prav prekanjeno branil, hoteč tako povišati plačilo, katero mu je Juri ponujal, naposled pa je dosegel svoj namen.

Potem je Komolja pripeljal v sobo drugega Žida, kateremu je Juri zastavil različna posestva na Furlanskem, ker si vsled ubega ključarja Grima, ki je bil odnesel ves Jurjev denar, in ni mogel na drug način preskrbeti denarja.

Ko je bila tudi ta kupčija sklenjena in je Žid odštél denar, je dobil Komolja naročilo, da za ta denar nakupi orožja in konj, da opremi svoje razbojnike in jih pripelje v Devin.

»A pazi mi, da te prekanjeni židovski trgovce ne prevari,« je zaklical Juri za odhajajočim Komoljo.

»Ne bojte se; saj nisem bil zastonj toliko časa razbojnik,« je smeje se odgovoril Komolja in z Židoma odšel.

Komaj se je začelo daniti, je Juri na čelu svojih prijateljev odjezdil iz Čedad. Obraz njegov je bil jasen in jasen je bil njegov pogled. Le enkrat se je stemnil, ko je prijezdil mimo hiše Katarine Zoranove. Vsa okna so bila zaprta, kakor da v hiši nihče ne prebiva. Vihra se je instinktivno ustavila pred hišo, kamor je bila tolikrat prinesla svojega gospodarja, a Juri jo je ježno vzpodbodel z ostrogami, da je zdirjala na vso moč iz mesta. Vsa narava se je prebujala iz sna — Juri pa je snel svoj klobuk in iz polnega grla zapel zahvalno pesem stvarniku.

XIX.

Že dva meseca se je mudil Juri v Devinu. V slavnem gradu na devinski skali je bilo središče vseh priprav za nezogibno vojno. Juri je ta čas dobro izko-

ristil; zlasti je skrbel, da se utrde njegovi gradovi v Devinu, v Senožečah in na Premu. Vedel je, da bo vojna proti njemu kakor vihar, a ta vihar da bo trajal samo malo časa. Vsem, ki se udeleže vojne proti devinskemu gospodarju, je oglejski patrijarh svečano obljubil popoln odpustek; s štirinajstdnevnim vojevanjem je bil ta odpustek pridobljen in Juri je s tem računal. Če se mu posreči, da se teh štirinajst dni uspešno brani, potem je ali zmaga njegova ali so vsaj zagotovljeni ugodni mirovni pogoji. Vedel je namreč, da se navadno v takih slučajih razide največji del sovražne vojske, čim je pridobljen zagotovljeni odpustek, ker potem skrbi vsakdo, da spravi svoj plen v varnost. Poziv oglejskega patrijarha na vojno proti devinskemu gospodarju je našel dosti večji odmev, kakor se je v pričetku sodilo. Pod zastavo patrijarhovega vojskovodje so se zbrali tudi grajščaki, o katerih je Juri pričakoval, da ostanejo doma.

Koncem drugega meseca po dogodkih v Čedadu se je začela vojska približevati devinski meji. S treh strani so prihajale sovražne čete iz furlanskega Tržiča, iz Dornberga in iz Vipave.

Juri je sam zapovedoval svojim četam in bil zdaj tu, zdaj tam, povsod, kjer

ga je bilo treba. Čuvši o krutem početju Otona Vipavskega v okolici Komna, je pohitel tja in na svoje veliko začudenje našel tam pismo, s katerim ga vabi Oton Vipavski na skriven pogovor v samotni hiši, ležeči med Komnom in Gorjanskim.

To povabilo se je Jurju pač zdelo sumljivo, ali odločil se je vendar, da se mu odzove. Vstopivši v hišo, kjer je bil dogovorjen sestanek, je Juri z začudenjem obstal pri vratih. Spoznal je pač, da stoji pred njim Oton Vipavski, toda premenjen je bil tako, da Juri ni hotel verovati svojim očem. Oton je bil ves upadel, bled in bolehen. Iz krepkega zdravega moža je bil Oton postal v dveh mesecih oslabel starček.

»Ti si me hotel obvarovati belih las in globokih gub, a nisi mogel; jaz sem hotel, da bi se v tvoje srce vgnezdile moreče skrbi in ti vzele mladost in sem to tudi dosegel. Kaka je pač večna pravičnost, da dobri nameni tolikrat nimajo uspeha, slabi pa jih imajo.« Tako je Oton Vipavski ogovoril Jurja Devinskega in ga povabil, naj sede.

»Motiš se,« je hladno odgovoril Juri. »Velik je razloček med bledostjo in upa-
lostjo, ki prihaja od prevelikega napora,

in med ono, ki jo ustvarjata kes in strah. Velika je tudi skrb, da se to, kar je pošteno, dobro izvrši, a strašna je skrb, če človek ve, da se peha za krivico.«

Juri je bil pripravljen na oster ugovor, ali Oton Vipavski je samo zmajal z glavo in vzkliknil:

»Gorje meni in Bog me varuj, da bi moral kdaj tudi reči: Gorje tebi, Juri Devinski. Naša domovina je izgubljena, patrijarh nas vse izpodrine.«

»Kaj to končno vendarle uvidevate?« je skoro veselo vprašal Juri in obšlo ga je čuvstvo zadoščenja, da je sedaj tudi Oton Vipavski pritrdil sodbi, ki jo je bil s toliko iz globokega prepričanja izvirajočo vnemo zastopal na plemskem shodu v Čedadu.

»Uvidevam, Juri, uvidevam da si imel prav.«

»Veruj mi, Oton,« je nadaljeval Juri, »da nisem kar nič ponosen na svojo bistroumnost. Morda je bil samo slučaj, da sem spoznal nevarnost, ki preti našim deželam in nam od cerkvene strani. Ali kakor me je v Čedadu osupnila tvoja kratkovidnost, kakor sem se takrat čudil, da nisi uvideval, kar sem povedal, tako me je danes osupnila tvoja velika žalost zaradi te nevarnosti.«

»Žalosten sem, Juri, da šele zdaj spoznavam pretečo nevarnost, ko se je odločitev tako zelo približala. Žalosten sem, ali ne obupavam, kajti zanašam se — nate.«

»Name? Doslej sem bil po vašem postopanju prisiljen misliti, da me sovražite iz vse duše.«

»Res je tako, ali veruj mi, Juri, le okolščine so tega krive in nesrečne okolščine so me primorale, postopati sovražno proti tebi.«

Žalost Otona Vipavskega je bila tako globoka, da se Juri ni mogel odločiti za primeren odgovor. Lahko bi mu bil dokazal, da ni govoril popolne resnice, tudi bi mu bil lahko dokazal nad vse sovražne naklepe, ki jih je Oton gojil proti njemu iz dobičkaželjnosti, ali premagoval se je, kajti dozdevalo se mu je, da bi bili neplemenito, če bi sedaj nasprotniku kaj očital, ko priznava svoje napake in svoje grehe.

»Modro in preudarno se pripravljaj na odločilno borbo,« je po kratkem molku povzel Oton Vipavski. »Skrbno si utrdil najvažnejše postojanke na Devinskem in tudi svoje gradove; dobro si jih preskrbel z živili in z orožjem in lahko se bodo

krepko zoperstavljali sovražnikovim navalom; toda ... nekaj ...»

»Kaj misliš reči?« je zvedavo vprašal Juri, ki nikakor ni umel, kaj da pravzaprav namerava Oton.

»Ne zameri, Juri...,« je odgovoril Oton, »ali znano mi je, da ti primanjkuje denarja. Kar si imel, si vse porabil za vojne priprave in zdaj je tvoja blagajna prazna.«

Juri se je ponosno vzravнал in je z ostrim poudarkom rekel:

»Denarja imam, kolikor ga rabim, več kakor ti, Oton Vipavski, in, kar je važno, pridobljen je poštenim potom.«

Oton se je nasmehnil in se ni zmenil za žaljivo opazko devinskega gospodarja.

»Ne, Juri, denarja nimaš dovolj; primanjkuje ti ga. Komoljeva četa že celih osem dni ni dobila obljubljenega plačila; ljudje so že nevoljni in Komolja, ki ti je po obrazu in po značaju tako čudovito podoben, jih kroti le z največjo težavo. Vsi ti pobegnejo, če jih ne boš točno plačeval, kakor je domenjeno.«

»Če mi je zmanjkalo denarja, si ga preskrbim,« je kratko odgovoril Juri.

»Ne bodi jezen, Juri; glej, le malo dni še imaš in začne se boj na življenje in na smrt. V teh dneh moraš imeti denarja,

dovolj denarja, sicer je največja nesreča neizogibna.«

»To je v božjih rokah; svoje zlato sem razdal in porabil, zdaj, če ne bo dobiti denarja, bom moral pač preliti svojo kri.«

»To je blaznost, Juri. Kaj nimaš nobenega prijatelja, ki bi ti pomagal z denarjem.«

»Moji prijatelji imajo ostre meče in zvesta srca, denarja pa nimajo,« je rekel Juri.

»Dvatisoč srebrnikov ti je nujno treba, da bi se mogel vzdržati vsaj dva meseca. V dveh mesecih se razgubi velik del sovražnikov, ker bodo obljubljeni odpustki pridobljeni in bo poropano, kar se bo dalo dobiti. V dveh mesecih bi si ti potem že kako pomagal, ali dotlej ..., dotlej moraš sam voditi boj, kajti — jaz —«

Oton Vipavski je umolknil, tako ga je preplašil srep pogled devinskega vladarja. Juri je pogledal Otona, kakor bi hotel videti na dno njegove duše in uganiti njegove najskrivnejše namene. Spoznal je, da mu hoče Oton pomagati, ali tako, da bi tega nihče ne vedel in ne mogel sumiti, tako, da bi niti Juri sam tega ne mogel trditi.

»Dvatisoč srebrnikov — to bi bila zame jako lepa pomoč,« je po kratkem molku menil Juri. »Ali kdo naj mi jih posodi, kdo ima še toliko zaupanja v mojo prihodnost?«

»Zaupaj sam v sebe, Juri,« je vzkliknil Oton Vipavski. Potem je prijel Jurja za roko in ga peljal v temni kraj ognjišča, kjer je stala srednje velika skrinja. »Tu v tej skrinji je dvatisoč srebrnikov. Ali imaš človeka, ki je toliko zanesljiv, da bi ga poslal po to skrinjo.«

»Da! Komoljo imam.«

»Prav! Naj pride Komolja ob 11. uri ponoči. Vse preskrbim, da ga nihče ne bo mogel videti. Tu imaš ključ do vrat. V hiši ne bo nikogar in lahko bo odnesel skrinjo.«

»Ali — to bi bila nekaka tatvina; vsaj izgledalo bi tako.«

»Saj vendar ne boš zahteval, naj ti moji služabniki pri belem dnevu prineso ta denar in ti ga slovesno izroče.« Oton Vipavski je bil razburjen in je začel nemirno hoditi po sobi.

»Tega ne zahtevam. Toda, če imaš res dober namen, naj prineso tvoji služabniki skrinjo v Komen.«

»To ni mogoče, Juri, zaradi moje varnosti to ni mogoče.«

»Meni pa zaradi moje časti ni mogoče poslati Komolja po ta denar.«

»Juri — bodi pameten. Lej, jaz nimam nikogar, ki bi mu mogel zaupati. Moji služabniki so vsi vohuni mojih takoimenovanih zaveznikov in moji prijatelji nimajo drugega namena, kakor da me spravijo ob gospodstvo in ob imetje. Zato te prosim, Juri, stori tako, kakor sem rekel, zaradi sebe in zaradi mene in zaradi domovine.«

»Čudim se, da svojim zaveznikom in služabnikom ne moreš zaupati.« Juri je izrazil to, kar je čutil. Ni dvomil, da je govoril Oton Vipavski resnico in ta ga je bila zelo presenetila.

»Obžalujem te . . .«

»Ah, saj ne veš še vsega. Šest graščin sem imel na Furlanskem; moral sem jih zastaviti patrijarhu za jamstvo, da storim naloženo mi pokoro; štiri graščine sem moral odstopiti patrijarhu v last in v vseh mojih vaseh so zdaj nastanjeni tuji menihi. Veruj mi, Juri, sam se čudim, da nisem obupal.«

»Obupati ni treba. Poznam tvoje gradove. Zdaj jih lahko dobiš vse nazaj. Samo nekaj poguma je treba. Zberi svoje vojaštvo, pomnoži je kar moreš, in pojdi v boj z menoj. Z združenimi močmi pobi-

jeva patrijarha in zaveznike, po prvi zmagi se nama pridruži še več plemenitašev in tudi gradeški patrijarh; lahko zavzamejo Oglej in potem boš ti patrijarhu dal vrv okrog vratu, ga gnal okrog oglejske cerkve in tvoji hlapci mu bodo pljuvali v obraz. Bodi pogumen, Oton, bodi pogumen.«

Oton je žalostno odkimal z glavo. Na njegovo lice so legle sence in so izražale ves obup, katerega je bila polna njegova duša in Jurju se je dozdevalo, da se Oton ne upa povedati tega, kar misli.

»Počakati je treba, Juri; zdaj ne morem ničesar storiti.«

»Do kdaj pa hočeš še čakati? Ali mar dotlej, da te preženo še iz vipavske graščine. Ohrabri se vendar, Oton!«

»Ne morem!« je zaplakal stari plemenitaš tako bridko, da se je Juri prestrašil. »Ne morem, Juri. Vzeli so mi sina. Edini moj sin je v rokah patrijarhovich. Edini moj sin je moral iti za talnika; patrijarh drži nad njegovim srcem svoje bodalo, da bi imel mene v oblasti in če kaj storim proti patrijarhu, mi umori otroka.«

»In koliko časa mora tvoj sin ostati v patrijarhovich rokah?«

To vprašanje je Otona spravilo v

veliko zadrego in ves prepaden se je zgrudil na svoj sedež.

»Koliko časa mora tvoj sin ostati v patrijarhovih rokah?« je novič vprašal Juri.

Oton je s strahom pogledal Jurja in dihnil:

»Dokler ne boš ti — — «

»Premagan?«

»Ne — Juri, ne zameri mi, jaz nisem kriv, jaz tega pogoja nisem sprejel, meni so ga narekovali.«

»Kaj si hotel reči, Oton Vipavski,« je trdo vprašal Juri in v njegovih očeh je zažarel strašen plamen.« Govori brez ovinkov. Koliko časa ostane tvoj sin jetnik oglejskega patrijarha?«

»Dokler — dokler — nisi ti Juri mrtev.«

»Dokler nisem jaz mrtev,« je strahoma ponavljal Juri, kakor bi govoril sam s seboj in se nekako krčevito prijel za stol, ob katerem je stal, koj potem pa srdito vzkliknil in s strašno jezo v očeh zaklical: »Torej je patrijarh sklenil, da moram umreti, in sicer na vsak način umreti?«

»Juri!« Več ni mogel reči prestrašeni Oton. »Juri, poslušaj me,« je začel po kratkem molku. »Prav to je vzrok, da sem rekel: treba je počakati; čas izpre-

meni ne samo človeške nakane, nego tudi razmere same. Za zdaj je treba na vsak način, da zamoreš ti sam nekaj časa uspešno kljubovati armadi oglejskega patrijarha in njegovih privrženecv.«

»Poznam to armado,« je z neizprosno odločnostjo dejal Juri. »Komolja se je utihotapil v sovražnikove tabore in me natančno obvestil o armadi. Prisegam ti Oton: kakor buta večno morje že tisočletja zaman ob devinsko skalo, tako si bo tudi patrijarhova armada ob tej skali razbila glavo.«

»Tega se boje tudi duhovniki, ki spremljajo armado in to je menda vzrok, da so ti tako radi dovolili razgovor s patrijarhovim odposlancem. Komaj je tvoj poslanec sporočil tvojo željo, že je bilo sklenjeno, da se ti dovoli zahtevani razgovor.«

»Vem, a ravno to je sumljivo, da so mi tako hitro in s tako radostjo dovolili ta razgovor. Že včeraj sem se hotel odpraviti, a vedno se mi vsiljuje sumnja, da je vse le past.«

»Prav lahko je mogoče, da bi ti patrijarhovi zastopniki radi nastavili past in dvoma ni, da so zmožni vsake zavratičnosti. Toda v tem slučaju se ti jih ni treba bati. V vojnem svetu so patrijarhovi zastopniki v manjšini; večino imajo posvetni pleme-

nitaši in naj so ti tudi tvoji sovražniki, spoštujejo te vendar vsi in se ne bodo dali zlorabiti. Menih Dominik je seveda sposoben . . .«

»Kaj je šel menih Dominik tudi v vojno proti meni?« se je čudil Juri.

»Da, tudi Dominik je šel v vojno. Zdaj je pri tej četi, zdaj pri oni.«

»Kjer odločuje Dominik, tam nimam jaz ničesar iskati. Želel sem govoriti s patrijarhovimi pooblaščenci, ali z ljudmi, ki so orodje meniha Dominika, ne maram imeti opravka.«

»Nikar se ne prenagli, Juri,« je prosil Oton. »Saj ne boš imel opraviti ne z Dominikom, niti samo s patrijarhovimi pooblaščenci, marveč le s celim vojnim svetom, v katerem imajo posvetni plemenitaši večino. Ti si ne moreš misliti, kolikega pomena je, da te posvetni plemenitaši vidijo. Tebi bo le na korist, in sicer na veliko korist, da te plemenitaši spoznajo; naj vidijo in se prepričajo, da si ne samo najmlajši, nego tudi najhrabrejši in najrazumnejši vseh velikašev, kar jih vlada ob Adrijskem morju. Reklo se jim je, da si grd in brezznačajen človek, ki dela sramoto vsemu plemstvu. Predstavljali so te kot nekakega razbojnika. Stopi prednje, pokaži se takega, kakršen si v resnici in

prepričan sem, da si pridobiš njih naklonjenost. Seveda ne bodo prelomili prisege, ki so jo storili; vojskovali se bodo proti tebi, ali samo toliko dni, toliko časa, kakor so vezani. Potem se bo vsaj večina vrnila domu. Tedaj pa se tudi moji ljudje pridružijo Kraševcem in Kranjcem, in potem poteptaš patrijarhovo armado v zemljo in osvobodiš domovino.«

Juri ni ničesar odgovoril. Ali v njegovih očeh je gorel tak ogenj, da Oton Vipavski ni dvomil, da se Juri z njim strinja.

»Pojdeš-li zdaj v tabor patrijarhove armade, Juri?«

»Pojdem.«

»Ali pošlješ po to skrinjo z denarjem?«

»Pošljem.«

»Potem sva zdaj pri kraju.«

Oton je vstal in podal Jurju roko.

»Zdravstvuj, devinski orel. Vem, da se boš junaško držal — svarim te pred Rajmondom. Ta je izdajalec.«

Potem sta se Juri in Oton ločila.

XIX.

Juri se je odločil, da stopi pred vojni svet svojih sovražnikov. Povabili so ga v Furlanski Tržič in kar je Oton prorokoval, se je izpolnilo. Vsi člani vojnega sveta so

bili radovedni, kakšen je mož, ki ga je patrijarh preklel in na katerega je patrijarh nagnal vse vdane mu velikaše iz Furlanske. In vsi so bili ugodno presenečeni, videč pred seboj lepega mladeniča, kateremu je kraljevski ponos tako dobro pristojal.

Razgovor je bil le kratek in ni imel uspeha. Juri je vprašal za pogoje miru in patrijarhov odposlanec mu jih je povedal. Zahteval je, da se Juri brezpogojno podvrže sodbi patrijarha in da na milost in nemilost izroči vse tiste ljudi, ki so na sumu zaradi krivoverstva. Juri je odklonil te pogoje z dostavkom, da se o takih pogojih niti razgovarjati ne mara.

Juri je imel med tem kratkim pogovorom vendar toliko časa, da si je vsaj v naglici ogledal voditelje sovražne armade. Z jezo je zapazil, da so ti njegovi sovražniki največ Furlani in obšla ga je nejasna slutnja, da ima boj patrijarhov in na njegovi strani stoječih furlanskih plemenitšev proti devinskemu gospodarju ne le verski nego tudi plemenski značaj, da je to boj furlanskega plemena proti slovenskemu plemenu.

Poznal je osebno samo enega navzočih velikašev, grofa Fontanskega. Poleg tega je sedel mlad, vesel plemen-

taš, gospodar v Terencanu, ki se je zvesto držal svojega prijatelja grofa Latinsanskega. Najbolj je Jurja zanimal krepak, velik mož, ki ni med pogajanji zinil nobene besede, a je bil po imenu znan daleč na okoli po vseh deželah ob Adrijanskem morju. Bil je to hrabri in modri, a skromni in čednostni vitez Simon, gospodar na gradu Virko. Ta je s posebnim zanimanjem opazoval Jurja in z vidno radostjo slišal, da je devinski grajščak odklonil vse pogoje patrijarhovega odposlanca.

Juri je zapustil dvorano, kjer se je sešel s svojimi sovražniki, lahkinih korakov in mirnega srca. V naglici je odposlal še iz Tržiča zaupnika, da poroča goriškemu grofu Majnhardu, kako je iztekel ta zadnji poskus, zagotoviti mir. Opozoril je grofa Majnharda še enkrat na veliko nevarnost, ki preti vsem, patrijarhu še ne podvrženim velikašem, in je potem odjezdil v Devin.

Ko je Juri zapustil dvorano, kjer je bil zbran vojni svet patrijarhove armade, so se začeli navzočni velikaši razgovarjati o vtisku, ki ga je nanje napravil Juri. Tudi menih Dominik je prišel zdaj v dvorano in je najpoprej ogovoril Simona Virka.

»Torej ste ga videli, Simon, tega ošabnega mladeniča, ki sanjari, da ustanovi na Krasu krivoversko kraljestvo!

Ali mislite, da je Juri mož, ki ga bo lahko ugnati v kozji rog?»

»Ako ima meče tako v oblasti, kakor jezik, potem se ni ž njim igrati. Zdi se mi, da je hraber in moder plemenitaš.«

»Ali ste zapazili, da je enkrat spravil patrijarhovega odposlanca v tako stisko, da je moral umolkniti?» je vprašal poredni grof Latisanski.

»Videl sem to,« je dejal grof Fontanski. »Škof je bil v taki stiski, da si ni znal drugače pomagati, kakor da je v imenu svete cerkve ukazal Jurju naj molči.«

»Kar pa meni in še marsikomu ni ugajalo,« je pripomnil gospodar Terencanski.

»Dovolj je, da slušate zapoved svete cerkve,« je z nekakim prezirom rekel Dominik, ki se je čudil, da se tako mlad mož, kakor Terencanski gospodar, vtika v resne pogovore.

»Gotovo bomo slušali, dokler smo s prisego vezani slušati; koncem prihodnjega meseca poteče čas, za kateri smo s prisego vezani —«

»In ta čas zadostuje, da se devinske-mu orlu pristrižejo perutnice.«

»Morda — ali gotovo to ni. Utrdil je svoje gradove in jih preskrbel dobro z vsem, kar je treba. Devina ne bo lahko

zavzeti, niti Senožech.« Simon Virko je malo umolknil, potem pa vprašal polglasno: »Ali se je res v vsakem slučaju zanašati na moža, o katerem ste mi pripovedovali?«

»Da,« je istotako polglasno odgovoril menih Dominik. »Ta mož je naš in ta nam pomore, da zavzamemo tudi zadnjo trdnjavo devinskega gospodstva.«

»Ali pa bo to zmaga?« je vprašal Simon in srepo uprl svoje poglede v Dominika.

»Poraz božjih sovražnikov je vedno zmaga,« je dejal menih.

»Tudi če se pridobi z izdajstvom? Ali torej namen blagoslavlja tudi zavrženo sredstvo?«

»Da; tudi Judita je bila v milosti pri Bogu, dasi je s prostitucijo osvobodila svoj narod.«

Menih je zastopal svoje načelo s tako izzivajočo drznostjo, da je Simon Virko umolknil. Umolknil je tudi zategadelj, ker je bil sam tega mnenja. Simon je bil častilakomen in zato se je delal skromnega, bil je brezvesten, in prikrival je to. Dostikrat je Simon že mislil, da se razkrije Dominiku, ali nikdar se ni mogel odločiti. Ta dan se je Simonu zdelo, da je prišel pravi trenotek za porazumljenje z Dominikom,

ali ko je hotel meniha poklicati na stran, je v sobo vstopil Rajmondo, lastnik sužnje Zulejke in bivši patrijarhov zastopnik na devinskem gradu.

»Rajmondo — vi?« je skrajno prese-nečen vzkliknil Dominik in Simon je vprašal naglo: »Kaj Juri Devinski ni odpotoval?«

»Juri je odpotoval,« je odgovoril Rajmondo, »jaz pa sem ostal, ker vam moram naznaniti važno stvar. Eden izmed vas je izdajalec.«

Vsi so se strme spogledali in nihče ni vedel kaj naj reče.

»Juri Devinski pozna vse moje namene,« je nadaljeval Rajmondo. »Ni mi sicer povedal vsega, ali iz njegovih besedi sklepam, da ve, kaj da hočem. Juri ve, da ga hočem izdati — in nekdo mu je moral to povedati.«

Rajmondo je jezo vrgel klobuk na mizo in začel razburjen hoditi po sobi sem in tja.

Simon Virko se je smehljaj in si je mislil: »Ta je moj mož, s tem se bo dalo govoriti,« dočim je menih Dominik miril Rajmonda.

»Danes zjutraj,« je pripovedoval Rajmondo, »me je poklical Juri k sebi in mi je suhoparno rekel, da ve vse in da sem

jaz izdajalec. Ni me pustil govoriti. Vzel je bič in me napodil ter mi zagrozil, da me da obesiti, če mu pridem še kdaj pred oči.«

»Torej ni mogoče priti z zvijačo v Devin?« je srdito vprašal menih Dominik in stiskal pesti.

»Ne!«

»Potem nam preostane samo boj,« je menil Simon.

Rajmondo se je pri teh besedah nasmehnul.

»Devinski grad stoji na skali, ob kateri si lahko vsi razbijete glave.«

»Ah, da je patrijarhov odposlanec mene slušal,« se je togotil Dominik. »Zdaj bi bil devinski gospodar lahko v naših rokah. Tu v tej dvorani je bil in pustili smo ga oditi.«

»Da, to ni bilo pametno; čemu je treba takemu človeku držati dano besedo,« je pritrdjeval Rajmondo.

»Kaj hočemo, lepa prilika je zamujena.«

»A se zopet lahko dobi.«

»Kako hočete to priliko zopet dobiti,« je vprašal Simon.

»Dobim jo,« je dejal Rajmondo. »V rokah imam tisto ženo in tistega moža, ki moreta to doseči. Ta žena sovraži Jurja,

kakor ga sovražim jaz, in ta mož se bo slepo pokoril njenim željam.«

»Ali bi ne kazalo, da pošljemo hitro kakega človeka za Jurjem s primernim obvestilom?« je vprašal menih Dominik.

»Ne, ne,« je ugovarjal Rajmondo. »Treba je še počakati; prava ura še ni prišla.«

»Odlašati pa ne kaže; škoda vsake ure, ki se zamudi.« Dominik je bil tako razburjen, da ni mogel krotiti svojih strasti. »Čim preje zadene Jurja zaslužena kazen, toliko večjo zaslugo ima pri Bogu tisti, ki to kaznovanje omogoči.«

Čez Rajmondov temni obraz je šinil prezirljiv nasmeh.

»Potem je treba, da začne armada z bojem. Oblegati mora tisti grad, kamor se zateče Juri; jaz Vam ga spravim v roke. Če pade Juri, izgubi njegova dežela vladarja, njegova posestva svojega gospodarja. Naj postane dežela podložna patrijarhu, gradove pa naj patrijarh podeli modri glavi in krepki roki...«

Simon Virko je ostro gledal Rajmonda in začela ga je stresati jeza, da hrepeni ta blede razuzdanec po oni kroni, po kateri je Simon strezal smeje svoje roke.

»Kdo more želeti in kdo res postati gospodar devinski, dokler je Juri živ?«

»Kaj vam nisem rekel, da vam ga spravim v roke? Če dobite v roke grad, v katerem bo skrit ali morda mislite, da vam to storim zaradi denarja, ki se ga v gradu dobi ali zaradi zasluge, ki si jo pridobim za sveto cerkev? Kaj še! Storim to, ker hočem videti Jurja Devinskega mrtvega. Pomagam vam v njegov grad, da leva ubijete; če ga ne usmrtite, vam bo nevaren sovražnik, dokler bo mogel s prstom geniti.«

Rajmondo je v razburjenosti več izdal, nego je hotel. Nihče ni bil s tem tako zadovoljen, kakor Simon Virko, ki je zdaj vedel, da ima v svoji bližini one može, katere potrebuje za svoje namene.

»In kdo je tista žena, ki vam pomore uničiti mogočnega devinskega vladarja?«

»Navadna sužnja; Zulejka ji je ime, in jaz sem njen lastnik. Prišla je z mano semkaj.«

»Najbolje bo,« je dejal Simon, »če govorite s patrijarhovim zastopnikom. Ta edini vam zamore dati zagotovilo, da postanete grajščak devinski.«

S temi besedami se je Simon poslovil in je hitro odšel. Vedel je vse, česar mu je bilo treba vedeti, in zavedal se je, da je treba delati, če hoče doseči svoje namene.

X.

Zadnji oddelki patrijarhovih čet so bili zapustili Čedad in odkorakali na Kras. Vse je bilo zbrano na ulicah in zato se ni nihče menil za žensko, ki se je priplazila okrog vogalov in je smuknila v mestno hišo. Milo je žena prosila vratarja, naj jo pelje k Hemi Devinski, kateri je bil grof Majnhard odkazal tu prebivališče, ali vse njene prošnje so bile zaman. V tem je prišla z vrta mlada dama in tuja žena se je obrnila s svojo prošnjo do nje.

»Če hočete storiti dobro delo, stopite do Heme Devinske, gospodična, in recite ji . . .«

»Gospodična Katarina, dovolite, da vržem to ciganko iz hiše,« se je oglasil vratar in prijel tujo žensko za ramo.

»Katarina ste vi, Katarina Zoranova,« je vzkliknila tujka. »Potem me skrite hitro, sicer je Juri izgubljen.«

Katarina je zatrepetala, ali prijele je tujko za roko in jo peljala seboj v hišo. Šla je naravnost v kapelico in odprla vrata. Hema, ki je klečala pred oltarjem, je vstala in se obrnila, da vidi, kdo da jo moti, a je odskočila, spoznavši, da stoji pred njo sužnja Zulejka.

»Kdo se je predrznil te semkaj pripeljati,« je vzkliknila Hema z ogorčenjem, a to ogorčenje se je izpremenilo v ljuto jezo in boleost, ko je spoznala Katarino, ki jo je videla samo enkrat v življenju, ki ji je pa povzročila največ gorja.

Hema se je zaničljivo obrnila in je hotela oditi iz kapele, ali Katarina je padla pred njo na kolena in s povzdignjenimi rokami prosila: »Milostiva gospa — poslušajte Zulejko.«

Zulejka se ni ganila s svojega mesta, nego le z neizprosnim glasom zaklicala:

»Devinska grajščakinja — tvojega soproga ti hočejo zavratno umoriti.«

»Kaj praviš?« je vzkliknila prestrašeno Hema in ni več mislila na odhod. »Kdo hoče mojega moža umoriti?«

»Njegovi sovražniki, ker se boje, da ga drugače ne premagajo. Lahko pa ga je rešiti, če se mu razkrije naklep teh sovražnikov.«

»Potem je treba takoj poslati kakega človeka do njega, da mu ta naklep razkrije.«

Zulejka se je zaničljivo zasmejala.

»Takemu človeku je lastno življenje ljubše, kakor gospodarjevo; strah ga je in podkupljiv je.«

»Kdo pa naj gre?« je vprašala Hema.

»Ali je to vajina ljubezen,« je s plamečimi očmi zaklicala Zulejka. »Obe pravita, da ga ljubita, pa vaju je strah. Ah, ko bi smela upati, da utečem svojemu gospodarju, ko bi smela upati, da bi mi Juri verjel, dasi me je dal bičati, da je meso v cunjah od mene viselo, kako rada bi sama šla. Ali jaz ne morem iti.«

Zulejka je naglo razkrila, kar je vedela o Rajmondovem nameravanem izdajstvu in o sredstvih, kako ugonobiti Jurja, a prav ko je hotela oditi, se je čulo na hodniku lajanje in v kapelo je stopil Rajmondo. Pes mu je pokazal Zulejkin sled.

»Gospod Rajmondo,« je ostro rekla Hema, »kako se upate stopiti v mojo kapelo?«

»Iščem svojo sužnjo, gospa. Sicer se Vam pa ni treba jeziti, da Vas oprostim te ženske, saj menda vendar veste, da je Vaš soprog prav s to sužnjo v samostanu užival ljubezen —«

»Lažeš, lažeš,« je srdito zakričala Zulejka. »Juri se me ni nikdar dotaknil. Res pa je, da ga ljubim in da bi dala zanj življenje.«

Rajmondo je zgrabil Zulejko in jo hotel udariti z bičem, ali Nikolaj Rogonja mu je iztrgal bič iz rok ter ga naposled

odpravil iz kapele. Ž njim vred je odšla tudi Zulejka, čisto mirno in vdano in zdaj sta bili sami med sabo Hema Devinska in Katarina Zoranova.

Molče sta se ogledovali, a obe sta pri tem mislili samo na Jurja. In pri tem je Katarina pozabila, kako jo je bilo sram, stopiti pred Hemo, in je Hema pozabila, da ima pred sabo srečno tekmovalko. V njiju dušah je bilo prostora samo za bojazen, kaj da se zgodi z Jurjem, njiju srci je navdajal samo strah, da ga izgubita. Ugasnilo je med njima vsako nasprotje, čutili sta, da ju dela ljubezen do Jurja enaki.

»In kaj sedaj?« je prva izpregovorila Hema.

»Rešiti ga morava,« je odgovorila Katarina.

Za katero izmed obeh tekmovalk je treba rešiti Jurja, na to ni mislila nobena.

»Ali bi se vi upali iti v kraj, ki ga oblega patrijarhova armada?«

»Če treba, bi šla bosa,« je dejala Katarina skromno ali odločno in rdečica ji je zalila lici.

»Potem pojdeva skupaj,« je odločila Hema.

Ta sklep je bil lahko storjen, ali njega izvršitev je bila težka.

»Prosila bom goriškega grofa Majnharda, da naju oddelek njegovih vojščakov spremi v Devin ali v Komen, kjer bo Juri.«

»Tako ne pojde, milostiva gospa,« je menila Katarina. »Patrijarhovi vojščaki naju zalote in potem je vse izgubljeno.«

»Kako pa naj si pomagava?«

»Zadostoval bi vodnik, ki pozna skrivna pota.«

»Dobro,« je dejala Hema. »Vzemiva vodnika in vsaka dva vojščaka za varstvo. Pot ni dolga in lahko bodeva jezdili.«

Katarina se je lahno nasmehnila.

»Patrijarhova armada bo oblegani kraj tako obkolila, da ji dve ženski na konjih in s petimi moškimi gotovo ne uideata.«

»Ali kaj je vendar storiti?« je vprašala Hema, vsa zbegana, da nobeden njenih predlogov ni izvedljiv.

Katarina je dolgo premišljevala, kaj bi bilo storiti, a ni je našla dobre misli.

»Veste kaj, milostiva gospa,« je končno rekla, »dovolite, da grem sama do . . . Jurja . . .«

»Sama,« je vzkliknila Hema. »In mene nečete seboj?«

»Milostiva gospa, prisegam Vam pri spominu na svojo mater, da ostanem pri Vašem soprogu samo toliko časa, kolikor

je treba, da ga svarim — potem me ne bo videl nikdar več.«

»Ah, Katarina,« je ihté rekla Hema, »moja je dolžnost, da to storim, saj sem njegova žena. Katarina, povejte mi, kaj bi storili Vi, če bi bila žena Jurjeva?«

»Treba bi bilo obleči razdrapano kmetško obleko in hoditi peš čez kamenje in gorovje, čez drn in strn . . .«

»A če bi naju zalotili vojaki, kaj bi vse lahko storili z nama,« je rekla Hema plaho.

»Treba bi bilo hoditi samo ponoči.«

»Ponoči! V kmetški obleki! Po stranskih potih, čez polja in gore. Ah, Katarina, jaz se tega ne upam.«

»Jaz pa se upam in tudi pojdem.«

To je bilo vse, kar je odgovorila Katarina, ali njen glas je razodeval vso neskončno njeno ljubezen do Jurja.

Tedaj pa se je Hema jokaje oklenila Katarine, naslonila svojo glavo ob njeno lice in komaj slišno dihnila:

»Ah, Katarina, saj ga jaz tudi ljubim.«

Sloneli sta dolgo časa druga ob drugi, v tesnem objemu in si s solzami lajšali boleost.

»Katarina — jaz pojdem s teboj,« je končno izpregovorila Hema. »Kdaj odideva?«

»Še nocoj.«

»A kje dobim, kar treba za tako pot,« je zopet vprašala Hema.

»Ne bojte se, milostiva gospa. Vse preskrbim jaz in tudi denarja imam dovolj pripravljenega.«

»Potem je samo še treba, da obvestim Nikolaja Rogonjo.«

»Nikar mu ničesar ne povejte,« je Hemi segla Katarina v besedo. »Rogonja Vam je vdan, a skušal bo, Vas pregovoriti, da ostanete doma. Rekel bo, da najde kako drugo pot, a verujte mi, gospa, druge poti ni.«

»Kje pa hočete dobiti vodnika za tako nevarno potovanje?«

To vprašanje je Katarino opozorilo na največjo težavo v njenem načrtu.

»To bo težko,« je menila; »ali saj se za denar dobi vse.«

Kakor je Katarina tudi premišljevala in si belila glavo, vendar ni mogla dobiti načina, kako preskrbei vodnika.

Kar je začula petje. Tenak moški glas je v bližini pel italijansko ljubavno pesem. Komaj so se zaslišali prvi glasovi, se je Katarina zganila in je vzkliknila:

»Imam ga, imam ga. Siromak je blazen in ne bo vpraševal za najin namen; siromak je slaboten, tako da ga bodo voj-

ščaki pustili v miru, in siromak je Jurju hvaležen tako, da bi zanj žrtvoval tudi življenje.

Stekla je iz sobe in srečno na vrtu našla pevca ljubavne pesmi — Petra Vidala.

XXI.

Oblečeni v dolgi črni halji in prepa-sani z dolgimi vrvmi sta Hema in Katarina sledili pevcu Vidalu. V rokah so imeli vsi trije palice s križi na koncu in mestni stražarji so jih smatrali za romarje ter jih pustili toliko raje oditi, ker je bil ves Čedad že do grla sit patrijarhovih vojakov.

Vidali je prepevaje svetne in pobožne pesmi korakal med Katarino in med Hemo, ne vedoč, kaj je pravi namen njegovih spremljevalk, Heme niti poznal ni. Govoril je samo s Katarino in tudi s to le jako milostno. Katarina je blaznega pevca vedno imenovala »kralja«. Hemi se je to zdelo tako čudno, da je vprašala, kaj da to pomeni.

»Vidal si domišlja, da je kralj,« je tiho povedala Katarina. »Najprej si je nesrečnik domišljal, da je jarec in je nekaj časa zaužival samo zelenjavo, zdaj pa živi v veri, da je kralj. Imenujte ga tako, in lahko bodele ž njim izhajali.«

Hemo je to razkritje kaj neugodno presenetilo. Plašno je gledala blaznega pevca, ki je gologlav korakal pred njo in opeval mesec, ki je razlival svojo medlo svetlobo po širnih planjavah.

»In ta blazni človek naj naju varno pripelje do mojega moža?« je vprašala Hema in boječe dostavila: »Ah, Katarina, jaz se bojim, da naju zapelje ta kralj v veliko nesrečo.«

»Nič se ne bojte. Vidal pozna vsa skrivališča in vsa pota. Dolgo let se je klatil kot pevec od gradu do gradu po Krasu, po Goriškem in po Notranjskem. Vsako drevo pozna in vsak kamen. Če naju more sploh kdo srečno pripeljati skozi armado, je to Vidal.«

Konjski peket je opozoril Katarino, da jo dohajajo jezdec in opozorila je Vidala na to nevarnost. Vsi trije so zapustili cesto in se poskrili v bližini za bujno sečjo, odkoder se je dobro videlo na cesto. Ni jim bilo treba dolgo čakati. Kmalu so spoznali, da se bliža osem konj in ni trajalo dolgo, da so razločili, da jaše mimo njih Rajmondo z Zulejko in šestimi vojščaki. Jahali so hitro in kmalu izginili.

Zdaj so Katarina, Vidal in Hema nadaljevali svojo pot. Kmalu jo je Vidal zavil s ceste na stran in je vodil svoji spremlje-

valki po močvirnatih stezah in zapuščenih potih tako, da je obšel Tržič in patrijarhovo armado ter prišel na kraška tla.

V samotni kmetški koči se je družba ustavila in prosila za jed in pijačo, »kralj« je sedel na Katarinino željo za mizo in prepeval, medtem ko je Katarina pojasnila domačim ljudem, da je Vidal blazen in da ga spremljati njegovi sestri na božjo pot v nadi, da se ga Bog usmili in mu povrne pamet.

Tako mimogrede je Katarina izprašala kmeta tudi o vojni in o uspehih patrijarhove armade in čula je strašne reči, kako armada ropa in pleni in kako obsojajo popolnoma nedolžne ljudi na smrt samo zato, ker se ustavljajo ropanju vojščakov.

»Ali je armada že zavzela Devin?« je vprašala Katarina in strah jo je spreletaval, da pride morda že prepozno.

»Ne, to se še ni moglo zgoditi,« je zatrjeval kmetič. »Rekli so, da bodo povsod zvonili z vsemi zvonovi, ko zavzamejo Devin.«

In zvonili še niso?«

»Nišo in najbrže še dolgo ne bodo. Devin je trdno zidan in predno ga armada zavzame, bo teklo mnogo krvi.«

»In devinski grajščak Juri — ali je v Devinu ali kje drugje?« je dalje izpraševala Katarina, sedaj mirno in s hladno preudarnostjo, ker je imela veselo zavest, da Juri še ni premagan in da ga je še mogoče rešiti.

»Nihče ne ve, kje je Juri Devinski,« je pripovedoval mož. »Mi spadamo pod goriškega grofa in se zdaj ogiblremo ljudi, ker nas je strah; ali kmetски ljudje z Devinskega, ki so tod mimo bežali, so nam pravili, da so videli Jurja, ko se je s Furlanskega Tržiča vračal v Devin. Eni menijo, da je tam, drugi trde, da se je umaknil v Komen ali v Senožeče. Sicer pa se kmalu pokaže, kako se bo Devin branil in po tem se bo spoznalo, če je Juri tam, ali če ga ni.«

Hema in Katarina sta imeli dovolj časa, da razmišljata in se pogovorita o svojem položaju in o vsem tem, kar jima je bilo pri srcu. Toda obe sta čutili, da jima ni mogoče govoriti o tem, kar jima je polnilo duši in srci in zaradi tega sta bili obe v veliki zadregi.

Katarina se je prva premagala.

»Milostiva gospa,« je rekla Hemi, »pot je bila dolga in čaka naju še težavnejša. Treba je, da se spočijete.«

»Da, res je; potrebna sem spanja.«

Dasi je bila Katarina kot jako bogata meščanka in varovanka čedadskega mesta še v večji meri vajena luksusa kakor Hema, vendar ni ne trenotek pomišljala, nego s spretno roko pomagala Hemi sleči se, prav kakor da je njena hišna.

»Odpočijte se, milostiva gospa; dobro Vam bo delo in lažje boste zmagovali težko hojo čez Kras.«

Tako je govorila Katarina, ko je spravila Hemo v posteljo, potem pa je sedla na skrinjo, ki je stala v kotu, da bi zadremala.

»Kaj ne boste legli?« je vprašala Hema.

»Ne; kar tu ostanem,« je odgovorila Katarina, dasi je bila utrujena in je potrebovala spanja.

»To ni mogoče,« je vzkliknila Hema. »Pridite sem v posteljo.«

»Hvala, milostiva gospa, ali — to vendar ne gre.«

V tem trenotku je skočila Hema s postelje in je pohitela h Katarini; pokleknila je pred njo in ji hotela sezuti čevlje.

»Milostiva gospa — ne — pustite —«

Ali Hema ni odnehala, dasi se je Katarina branila, in ji je pomagala, da se je slekla.

Nekaj trenutkov pozneje sta ležali in spali v prijateljskem objemu v siromaški kmetski postelji in zbirali novih moči za nadaljne svoje potovanje.

Čim se je stemnilo in so prišli domači ljudje z dela domov, sta Katarina in Hema vstali in se z Vidalom vred odpravili proti Devinu. Pot je bila težavna. Po golem kamenju in skozi bodeče grmičevje sta hodili in lezli razvajeni dami, da so ji ma roke krvavele in noge otekale ali vendar ni nobena mislila na počitek.

Na nekaterih krajih so naleteli na kmetske kočje, a spoznali, da so bile zapuščene; večinoma je stalo samo zidovje, vse drugo je vpepelil ogenj, ki so ga bili zanetili ropajoči vojščaki.

Katarina je imela namen, da se čez dan zopet skrije v kaki koči in da poskusi v naslednji noči vtihotapiti se v Devin. Zato se je, čim se je prikazala prva jutranja zarja, začela ozirati na vse strani, kje da bi se dobilo tako pribežališče. Res je kmalu ugledala dim, ki se je dvigal izmed samotno stoječih dreves in vsa družba je krenila na tisto stran.

»Tu so bili vojščaki,« je dihnila Hema, videč da je kočja pod drevesi napol sežgana in da se iz nje vali dim. »Koča še gori — in tu je krvav sled.«

»Tu smo še najbolj varni,« je menila Katarina. »Tu so vojaki že poropali, kar je bilo dobiti in so hišo užgali. Najbolj razdejana koča je za nas najsigurnejša, kajti semkaj razbojniki gotovo ne pridejo.«

»Prav praviš, Katarina,« je pritrdila Hema »ali hitimo, ker solnce že vzhaja in lahko bi nas kdo videl.«

Šli so vsi trije dalje. Plazili so se zopet čez kamenje. Hemi in Katarini so krvavele noge in roke; večkrat je katera obstala, a premagala je vse bolečine in nadaljevala pot. Nihče ni govoril besede, ker se je bilo bati, da stoje kje straže. Dostikrat so se morali vsi trije uleči na zemljo in se plaziti, kajti vsak čas je bilo v bližini slišati rožljanje orožja in človeške korake.

Oddahnili so se šele, ko so videli, da so srečno prišli okrog doline, v kateri je gorel ogenj in so taborili vojaki in ko so pred seboj zagledali luči.

»Tu je Devin,« je dejal Vidal, ki se je zdaj prvič ustavil. »Kmalu bomo v varnosti.«

Šli so dalje in prišli do nasipa.

»Ta nasip so gotovo napravili obleganci, da laglje odbijajo sovražne napade,« je menila Katarina. »Kako pridemo čez nasip?«

»Le idite za menoj,« je dejal Vidal. »Pripeljem vas sigurno v grad.« Vidal je šel naprej in se je smelo splazil čez nasip, dočim je Katarina od strahu skoro onemogla, videč, da nasip ni zastražen. Prešinila jo je strašna misel, da je patrijarhova trmada že zavzela Devin, in da stoji okrog grada samega, ako ni vdrla v grad.

»Vidal,« je tiho zaklicala Katarina, »Vidal!«

»Le idite za menoj, v gradu nas čakajo in pripravljena je sijajna večerja,« je odgovoril blazni pevec in šel naprej ter izginil v temi, dočim sta Katarina in Hema ostali na nasipu in se ihte stiskali druga k drugi. Jasno jima je bilo, da v obleganem kraju ne more vladati tak mir, kakršen je vladal v hišah, ki so ležale pred njima in v katerih ni gorela nobena luč, dočim je bilo v gradu več oken razsvetljenih, a neverjetno se jima je tudi zdelo, da bi vlada la taka tišina v kraju, ki so ga sovražniki že zavzeli. Ta negotovost je še pomnoževala njiju bojazen, tako, da se nista upali čez rob iz kraškega kamenja napravljenega nasipa in tiho jokaje čakali, kaj da jima nakloni usoda.

Končno se je prikazala iz bližnje hišice stara žena, ki je prestrašena vzkliknila, videč onemogli deklici. Spravila ju je

v hišo in jima povedala, da je patrijarhova armada po tridnevni naskokih zavzela Devin in skoro vse prebivalstvo pomorila. Pri življenju so ostali le tisti, ki so bili pravočasno zbežali v grad.

»In gradu niso zavzeli?« je tresoč se po vsem životu vprašala Katarina.

»Devinske skale ne zavzame noben sovražnik,« je z nekim ponosom rekla starka. »Že stoletja se zaganjajo oglejski patrijarhi v to skalo, a nikdar niso zmagali.«

»In gospodar in Juri Devinski.«

»Ta je v Senožečah,« je odgovorila ženica. »Tu je pač pustil večji del svoje armade, ali ker ve, da je devinska skala nepremagljiva, je odšel v Senožeče.«

»Katarina — ali pojdeva v Senožeče.« je vprašala Hema.

»Da, v Senožeče pojdeva,« je odgovorila Katarina, a komaj je izpregovorila te besede, se je od prevelikega napora zgrudila skoro brez zavesti poleg svoje napol mrtve prijateljice.

XXII.

Vojni načrt devinskega grajščaka je bil preprost. Juri si je hotel v Devinu ohraniti najmočnejše zavetišče in se je umaknil na Senožeče, vedoč, da mu patri-

jarhova armada gotovo sledi. Patrijarhu je bilo na tem, da dobi Jurja v roke čim prej, zakaj vedel je, da se sicer razprši večji del armade. Zato se armada ni zamudila v Devinu, nego je odrinila proti Senožečam. Čim so se pojavili prvi oddelki patrijarhove armade v senožeški okolici, je Juri svoje može peljal na utrjeni stolp, odkoder je bil dober razgled na vse strani. Juri je bil mnenja, da kaže najbolje, ako naskoči posebe vsak oddelek patrijarhove armade, a ugovarjal je Tomaž Retinski.

»Tvoja vnema je hvalevredna, ali pomisli in preudari, če ti more še tako srečen napad na posamezne oddelke patrijarhove armade res kaj koristiti. Na vsakega tvojega moža pride petdeset patrijarhovih — v takih razmerah pa moraš gledati, da ne izgubiš po nepotrebnem nobenega moža.«

»Prav praviš, Tomaž; tvoji sveti so vedno modri.«

Juri je sklical senožeško prebivalstvo in tudi prebivalce iz okoliških vasi, ki so pribežali pred sovražnikom in je zbrani množici povedal, kako misli braniti vas in grad in je ljudstvo pozivljaj, naj ga pri tem podpira. Končno se je zaupno obrnil do Komolje. Govorila sta tiho.

»Si-li pregledal skladišča, kjer je shranjeno orožje?«

»Da.« Komolja je ljubil kratka vprašanja in je rad dajal kratke odgovore.

»Si-li pregledal nasipe in zidovja?«

»Da.«

»Si-li pregledal shrambe z živili.«

»Tudi ta sem pregledal,« je odgovoril Komolja »in ni me strah, da bi nam zmanjkalo orožja in živil, ali —«

»Kaj misliš reči,« se je začudil Juri, ko je Komolja naenkrat sredi stavka umolknil. »Ali nam utegne česa zmanjkati?«

»Zmanjkati nam zna vode,« je neka-ko otožno dejal Komolja. »Oh, ta kraški svet! Na vodnjake, ki smo jih napravili, se ni zanašati. Voda se izgublja, a studenec, ki bi nam lahko dajal vode, leži zunaj nasipov. Če bi hodili tja po vodo, bi vsako kapljo vode morali plačati s človeško krvjo.«

»Tiho, tiho!« je velel Juri. »Nikar ne govori tako glasno. Ko bi naju kdo slišal. Tudi jaz sem že na to mislil in zelo se bojim, da nam zmanjka vode. Toda za največjo silo je vendar preskrbljeno.«

»Kako?« je z začudenjem vprašal Komolja. »Če obkolijo sovražniki vas, moramo žeje umreti.«

»Ne, Komolja, tega se ni bati. Glej, moj stari oče je imel v službi stavbnika, ki je prezidal senožeški gradič. Utrdil ga je pa ne samo, da bi mogel kljubovati zunanjim sovražnikom, nego tudi lastnim podložnikom. Že večkrat se je zgodilo, da so kmetje napadli ta grad in zato se je moj stari oče oziral tudi na tak slučaj. Kraška zemlja je polna skrivnostnih votlin in podzemskih voda. Tisti stavbenik, ki je popravil in prezidal grad, je sezidal tudi skriven vodovod. Pod zemljo je napeljal cevi in kdo ve, odkod se staka voda v globoko jamo, ki je skopana pod stolpom. Delavce, ki so kopali in zidali ta vodnjak, je moj stari oče vse poslal v Italijo, odkoder se niso nikdar več vrnili. Stavbnik je sam izvršil zadnja dela.«

»Bil sem še otrok, ko me je moj oče peljal v klet tega stolpa in mi vse pojasnil. Od tedaj nisem bil več v teh podzemskih prostorih. Treba je, da grem zopet doli. Šel bi sam, toda zgodi se lahko, da me zadene v boju kaka nesreča. In zato je treba, da še kdo pozna to rodbinsko tajnost.«

Juri je za hip umolknil in potem tako na lahko dejal:

»Odločil sem se, da vzamem tebe, Komolja, seboj.«

Komolja je dobro čutil, kaj je s tem hotel reči Juri, a ni izdal svojih misli.

»Saj pozna to tvojo tajnost vendar tvoj bivši varuh,« je dejal ravnodušno. »Vzemi vendar Tomaža Retinskega s seboj.«

»Tomaž je častivreden junak, ali te tajnosti ne morem drugemu zaupati, kakor tebi,« je dejal Juri. »Tomaž bi takoj razkril to tajnost, če bi v vasi pogrešali vode. Dokler je ta vodovod vsemu svetu neznan, nam bo v neizmerno korist, a lahko bi postal naša poguba, če bi ljudje zanj izvedeli.«

»To je res,« je menil Komolja. »S tem, da ste spodili Rajmonda, se še niste odkrižali vseh izdajalcev. Gorje nam, če bi eden teh izdajalcev izvedel za tajni vodovod.«

V tem hipu je vstopil Hasan in je prinesel Jurju večerjo. Hasanov vstop je presenetil Jurja in Komolja. Obema se je zdelo, da je to poseben slučaj, da je vstopil Hasan ravno v trenutku, ko sta govorila o izdajalcih. Nehote sta se Juri in Komolja spogledala in ko je Hasan zapustil sobo, je vprašal Juri:

»Kaj misliš ti, Komolja o tem mojem sužnju?«

»Ne vem, kaj naj rečem. Ko bi bil jaz v njegovi koži, jaz bi vas sovražil iz vse duše.«

»Ali saj je vendar na svoja ušesa slišal, da se jaz Zulejke nisem nikdar dotaknil; slišal je to v trenutku, ko je moral verjeti mojim besedam, saj sem jih potrdil s prisego. Hasan ve, da so me rimski mašniki krivično in lažnjivo obdolžili. Zakaj naj me sovraži?«

»Zato — ker ve, da vas Zulejka ljubi.«

»To vendar ni moja krivda.«

Čemu bi se o tem prerekala? Pojdiva raje gledat, kako je s podzemskim vodovodom.«

Juri in Komolja sta se oborožila, potem pa šla iz grada po skrivnih stopnicah, ki so vodile naravnost v skrivnostni stolp. Tam je Juri v kleti odmaknil več kamnov, ki so zakrivali vhod. Pri svitu plamenice je Komolja zagledal mala železna vrata, do katerih je imel Juri ključ. Odprla sta vrata in šla po tesnih stopnicah globoko v zemljo, dokler nista prišla v prostorno dvorano — naravno kapnico. Iz stene je tekla iz dosti velike cevi sveža čista voda in se odtakala v globino.

»Oglej si ta vrelec,« je dejal Juri. »Če bi prišli v zadrego, bi si lahko poma-

gali. Zamašiti je treba samo jamo, po kateri se odtaka voda in ta dvorana bi bila kmalu polna, odtod pa bi vodo potem lahko spravljali na dan.«

Ogledala sta si vse natančno in prišla do spoznanja, da se žeje ni bati, ker bi tu nabrana voda gotovo zadostovala za vojaštvo in za prebivalstvo.

Ko sta prišla nazaj v grad, sta čula pred okni močan ropot in šum. Slutila sta, da se je nekaj zgodilo. Juri je hitro odprl okno in zaklical na Tomaža Retinskega, ki je po dvorišču razsajal: »Ali smo napadeni?«

»Da, napadeni! Sovražnik je že prišel čez prvi nasip. Naša vojska se je dobro držala in hrabro odbijala prve napade. Ali kmalu so vojaki začeli mrmrati, da tebe, ki si njih vodja, ni nikjer videti; tudi plemenitaši so se začeli jeziti zaradi tega in končno je zavladala taka nevolja, da je sovražnik srečno prišel čez prvi nasip. Zdaj brani vojaštvo drugi nasip. A povem ti, vse se togoti, da se ti zaklepaš v svojo sobo na skrivnostne pogovore, medtem ko se morajo tvoji prijatelji in tvoji vojščaki sami za te vojskovati.«

Juri se je teh besed prestrašil. V nekaj trenutkih je pritekel oborožen na dvorišče.

»Kamolja — vzemi dvajset mož in pojdi na levo krilo. Pripravi vse, da bo mogoče vlivati na sovražnika vrelo olje in metati nanj gorečo smolo. Potem pridi v središče, kjer bom jaz.«

»To je nespametno,« se je jezil Tomaž Retinski. »Ti si najvišji poveljnik in se ne smeš po nepotrebnem podajati v nevarnost.«

»Moram, Tomaž!« je odgovoril Juri z največjo odločnostjo. »Moji vojščaki naj spoznajo, da se ne bojim borbe in da sem se le po nesrečnem slučaju doslej zamudil.«

Komaj je Juri prišel iz grada, je nalletel na veliko množico svojega vojaštva, ki se je umikala pred sovražniki. Tudi drugi nasip so bili zavzeli patrijarhovi vojščaki. Na drugem nasipu se je še bil boj.

»Za menoj, prijatelji,« je kričal Juri, ko je pregledal položaj. »Še niso zmagali sovražniki.«

Ko so vojščaki zagledali svojega poveljnika, so se hitro ustavili in se zbrali okrog njega. Nastal je molk in zdaj se je z nasipov slišalo vpitje vojskujočega se vojaštva in žvenket mečev.

»Za menoj, za menoj,« je novič zakričal Juri. Zapodil se je proti nasipu in vojaštvo, ki je ravnokar še bežalo, mu je sledilo. Kakor vihar je pridrvela ta četa na

nasip in se zagnala na patrijarhove čete. Juri je ostal ves čas na čelu in napadal sovražnike, kakor besen lev. Patrijarhovi vojščaki so bili že precej utrujeni in imeli so tudi že znatne izgube, a ljuti naval Jurjev jih je spravil v nered. Kmalu so bili prepodeni čez drugi nasip in se umaknili na prvi nasip. Njih poveljniki so kričaje urejevali vojaštvo, poslali po pomoč v taborišče, ali še predno je ta prišla, je začelo brizgati na množico vrelo olje in so letele med nje kepe goreče smole. Vse je odskakovalo, nastal je nered in naenkrat je vsa patrijarhova armada kričaje zbežala z nasipa. Ves nasip je bil namreč pregrnjen na debelo s slamo in z listjem, potresen s smolo in namočen z oljem. Goreče kepe smole so vnele to prevleko, da je na vseh koncih udaril plamen kvišku. Juri je videl v taborišče svojih sovražnikov in je mogel gledati, kaka zbeganost je bila tam nastala. Gledal je tudi na goreči nasip. Videl je, kako so njegovi vojaki ubite sovražnike nosili v ogenj in čudil se je, da je padlo toliko sovražnikov in da je njegova armada tako malo trpela.

»Gospod je z menoj,« je dihnil Juri in opravil v naglici zahvalno molitev, potem pa se je šel zahvalit svojim možem in poiskati tistega, ki je v boju odločil zmago — Komoljo.

XXIII.

Četa Otona Vipavskega je taborila pri Dolenji vasi poleg Senožeč, kamor je nekaj dni po odbitem napadu prijezdil goriški grof Majnhard z imenitnim spremstvom. Majnhard in njegovi vitezi so se delali, kakor da so prišli samo gledat, kako teče vojna, ali Oton je slutil, da so jih pripeljali drugi nagibi in je tudi kmalu imel priliko, jih izvedeti.

Sprehajaje se po taboru je grof Majnhard tako mimogrede menil, da je patrijarh vendar-le podcenjeval Jurja Devinskega.

»In še kako ga je podcenjeval,« je z nekim zadoščenjem pritrjeval Oton. »Juri se je znamenito obnesel. Najprej nas je zapeljal, da smo naskakovali Devin. Imeli smo silne izgube in ko smo končno zavzeli nasipe, smo izvedeli, da Jurja sploh ni v Devinu in da je bil ves trud zaman. In tu nas je zopet zapeljal. S silnimi žrtvami smo zavzeli dva nasipa, že smo mislili, da smo zmagali, kar je pridrvel Juri. Zdaj se je vnel nov boj in bili smo odbiti in nad sto naših ljudi je to plačalo z življenjem.«

»To so hudi udarci za patrijarha,« je menil Majnhard. »Ne vem, če se posreči Jurja premagati.«

»Patrijarhov pooblaščenec je krvoločni tiger,« je dejal Oton. »Odnehal ne bode, do zadnjega trenutka ne.«

»A kaj pravijo vitezi, saj imajo ti vendar tudi besedo.«

»Za štirinajst dni so še vezani. Toda Jurja spoštujejo zdaj bolj kot kdaj; ti domišljavi Furlani so zdaj spoznali, kaj je kraška pest in bi najraje šli domov, če bi le mogli.«

Majnhard je smehljaje prikimal in po kratkem molku rekel:

»Pelji me pred patrijarhovega pooblaščenca; jaz sem prišel, da posredujem med njim in med Jurjem; bolje časten mir kakor taka vojna.«

Oton Vipavski je hitro ustregel izraženi želji.

Majnhardov razgovor z legatom je bil prav kratek in goriški grof se je prepričal, da je pooblaščenec oglejskega patrijarha v resnici krvoločni tiger.

»Tudi jaz želim miru,« je s sladkim usmevom dejal pooblaščenec. »Blagoslovljenec Gospodov sem in kot tak ne ljubim vojne. Če je Juri Devinski res tako nedolžen, kakor pravite, če se kesa svojega nastopa, potem lahko doseže mir. Idite v Senožeče, grof Majnhard, in sporočite mu naše pogoje.«

»In kateri so vaši pogoji?« je vprašal Majnhard radovedno.

»Juri Devinski mora obljubiti, da prosi patrijarha odpuščanja. V tem slučaju sme s petimi vitezi zapustiti Senožeče. Vse ostalo vojaštvo pa mora odložiti orožje in se nam vdati na milost in nemilost.«

Majnhard je vedel, da so patrijarhovi vojščaki pomorili vse devinsko prebivalstvo in ni bil v dvomih, kaj bi se zgodilo senožeškim vojščakom in senožeškemu prebivalstvu, če bi se vdalo patrijarhovemu odposlancu na milost in nemilost. Toda bil je »zaščitnik oglejske cerkve« in zato se je moral vdati in iti sporočit Jurju patrijarhove pogoje.

Z belo zastavo v roki se je Majnhard bližal nasipu, ki je bil napravljen okrog Senožeč, in zahteval, naj se ga popelje pred Jurja. Ta se je silno začudil, ko je videl pred sabo mogočnega goriškega grofa kot patrijarhovega pooblaščenca. Ko je čul mirovne pogoje, tedaj je v njem vzkipela kri.

»Pojdite grof Majnhard nazaj v tabor mojih sovražnikov in povejte patrijarhovemu zastopniku, da odklanjam njihov predlog z največjim zaničevanjem. Rajši

se dam trpinčiti in živega sežgati, kakor da jim izročim le enega samega svojih ljudi.«

Še tisti dan je grof Majnhard zapustil Senožeče in se je vrnil v tabor patrijarhove armade.

»Kaj ne — Juri Devinski je odklonil patrijarhove pogoje,« je dejal Simon Virko, ko je spremljal Majnharda k legatu.

»Evo njegov odgovor,« je rekel Majnhard in je skoro dobesedno ponovil, kar mu je bil rekel Juri.

»To je plemenito, to je res viteško,« so pripoznavali vsi, ki so bili navzočni.

Tudi patrijarhovemu zastopniku je ponovil Majnhard Jurjeve besede, a tu ni slišal niti besedice pripoznanja. Zastopnik je pobožno zavijal oči, je globoko vzdihnil, kakor da mu kdove kako krvavi srce, in je potem dejal:

»Bog mi je priča, da sem storil vse, kar je bilo v mojih močeh, da preprečim krvoprelitje. Naj pade prelita kri na tistega trdovratnega grešnika, ki neče slišati opominov in svetov izveličavne cerkve.«

Majnharda je nevolja tako prevzela, da ni mogel molčati in je brezobzirno povedal patrijarhovemu pooblaščenцу, kar je čutil in mislil in nameraval. Odgovora ni čakal.

Odhajajočega Majnharda je spremilo do meje mnogo vitezov iz patrijarhove armade. Pridružil se jim je tudi Oton Vipavski, ki je porabil prvo priliko, da je z Majhardom zdirjal naprej in ga potem vprašal:

»Čemu ste pooblaščenca tako odkrito grozili? Verujte mi, mož je uganil vse vaše načrte!«

»Saj mi je žal, da se nisem mogel premagati; jeza me je tako davila in dušila, da sem moral govoriti,« se je opravičeval Majnhard. »Danes in včeraj sem šele spoznal, kako prav je govoril Juri na plemeniškem shodu v Čedadu.«

Oton Vipavski je molče prikimal. Tudi sam je bil in sicer že davno tega mnenja.

»Kaj mislite storiti, grof Majnhard?«

Goriški grof je naglo ustavil konja in ostro pogledal svojega spremljevalca.

»Povejte mi najprej, Oton Vipavski, kaj mislite storiti vi?«

»Jaz ne morem ničesar storiti.« Žalostno se je glasil ta odgovor Otona Vipavskega, tako, da je Majnharda nekoliko osupnil, a še predno je mogel kaj pripomniti, je rekel Oton skoro šepetaje: »Toda — ako bi se mogel gotovo zanašati na vašo pomoč — — —.«

»In ako bi se jaz mogel le količkaj zanašati na vašo zvestobo?« je ostro dejal Majnhard. »Ali zdi se mi, da je že prepozno, da bi se midva spoznala in drug drugemu zaupala.«

»Prepozno?«

Prišli so bili do goriške meje in treba je bilo vzeti slovo.

»Zdravstvujte, grof Majnhard,« je zaklical stari vitez. »Izpolnajte srečno, kar je vaš namen!«

»Zdravstvujte,« je odgovoril Majnhard. »Karkoli že storim, bodite prepričani, da sem to spoznal kot svojo dolžnost.«

»Tudi jaz izpolnim svojo dolžnost,« je tiho rekel vitez Oton. »Prisegel sem, da se bom vojskoval proti Jurju Devinskemu, ali vrag naj me zadavi, če bi ne bil raje na Jurjevi strani.«

Jezdeci so se razšli; eni so se vnili v tabor patrijarhove armade, drugi so z Majnhardom odjezdili v temno noč proti Gorici.

XXIV.

Tretji dan po odhodu goriškega grofa je patrijarhova armada vnovič naskočila Senožeče. Juri se je s svojim vojaštvom bojeval s tisto hrabrostjo, ki jo daje člo-

veku samo popolni obup. Ali ko je začelo solnce zahajati, tedaj je obup poletel čez nasipe in je zavladal med patrijarhovo armado. Vzlic veliki premoči je bil ostal ves napor te armade brez uspeha. Juri je bil vse njene napade srečno odbil in pod nasipom je ležalo vse polno ubitih sovražnikov.

Ko se je sovražnik umaknil v svoj tabor, je nastalo na nasipih in v vasi nepopisno veselje. Juri se je bil v tem boju odlikoval bolj, kakor je mogel kdo misliti, in tudi v bojih osiveli junaki so priznavali, da ga na Krasu in na Goriškem, na Furlanskem in na Kranjskem, v Istri in na Koroškem ni velikaša, ki bi se mogel primerjati devinskemu graščaku.

Ali vzlic navdušenju, ki je navdajalo vse vojaštvo in vse prebivalstvo, je Juri vendar spoznal, da so ljudje — žejni. Ves dan so se borili, a niso užili ne kaplje vode. Sicer ni nihče Jurja opominjal na njegovo obljubo, da preskrbi vode, ali čital je ta opomin na vseh obrazih in v vseh očeh, in čutil je, da zdaj ne sme več poščati ljudi žejnih.

Poklical je Komoljo in se ž njim domenil, kako razdeli vodo, ne da bi ljudstvo vedelo, kje da jo jemlje. Komolja je razpostavil svoje razbojnike od grajskih

vrat do velike sobe, iz katere so tajne stopnice vodile v stolp s skrivnostnim vodovom. Juri sam in Komolja sta nosila vodo iz stolpa na stopnice, odtod so jo Jurjevi najboljši prijatelji podajali naprej, da je prišla v Jurjevo sobo, in od tam so jo zopet razbojniki podajali naprej vojaštvu in prebivalstvu. Junaki, ki so se bili ves dan ljuto vojskovali proti strašnemu sovražniku, so na ta način neutrudno delali še skoro celo noč, dokler ni bila vsa vas, četudi komaj za silo, preskrbljena z vodo.

Že se je danilo, ko sta šla k počitku zadnja izmed vseh, Juri in Komolja.

V isti noči so bili v taboru patrijarhove vojske v malem šotoru zbrani menih Dominik, Simon Virko in Rajmondo. Virko je bil ranjen na nogi. Ležal je na slami in poslušal, kar mu je pravil Dominik o koncu bitke.

»Zdaj vlada v naši vojski obup,« je končal Dominik. »Vojaštvo je izgubilo pogum, plemstvo se kar očitno zavzema za Jurja, in patrijarhov zastopnik je ves iz uma in ne ve, kaj bi storil. Že se čuje, da se obleganje opusti in da se armada razide.«

Simon je srdito planil pokonci, a se vsled bolečin na nogi zopet zgrudil na svoje ležišče.

»Kaj pravite? Obleganje se hoče opustiti? Z ognjem in z mečem je treba uničiti vse, ki se nahajajo v obzidju senožeškem in noben kamen ne sme ostati na kamenu!«

»Ne razburjajte se, Simon Virko,« je smehljaje se dejal Rajmondo. »Z ognjem ne opravite ničesar in z mečem tudi ne. Celo upanje, da zmanjka oblegancem vode, se je izjalovilo. Moj vohun v Senožeah mi je ravnokar sporočil, da deli Juri vodo med prebivalstvo. Kje jo jemlje, tega ne ve nihče.«

»Vse je zoper nas,« je dihnil Dominik in jeze stiskal zobe, da se je slišalo škripanje »in vselej je Juri vsega kriv. Jurja Devinskega je treba zadeti in zmaga bo naša.«

»Da, da,« je dejal posmehljivo Rajmondo »ali težko je, priti Jurju do živega.«

»Ali ste že pozabili, kaj ste obetali, gospod Rajmondo?« Dominik se je bil spomnil obljub Rajmondovih in naglo je stopil pred temnopoltega lastnika sužnje Zulejke. »Gospod Rajmondo, ali še veste, kaj ste govorili?«

»Kar sem obljubil, to sem pripravljen izpolniti,« je s hladnim ponosom odgovoril Rajmondo.

»Potem, gospod Rajmondo, je čas, da izpolnite to svojo obljubo,« je vzkliknil Dominik.

»Dobro; ali potem je tudi čas, da izvem, kako se mi bo moje delo plačalo.«

»Kaj hočete?« je vprašal Simon.

»Senožeški grad in k njemu spada-joča posestva.«

»Vzemite si ta grad,« je siknil Simon.

»Kupčija bi bila gotovo poštena; če vam jaz omogočim zavzeti grad in uničiti Jurja Devinskega, potem pač ni preveč, če se grad prepusti meni.«

»Mi ne moremo ničesar storiti,« je v prepir posegel Dominik. »Stopite, gospod Rajmondo, pred patrijarhovega zastopnika in povejte mu svoje zahteve.«

»Premislite si to, gospod Rajmondo,« je dejal Simon Virko. »Ne hvalim se, ali lahko rečem: nikar ne mislite, da bo patrijarhov pooblaščenec vam dal to, kar je odrekel meni.«

Rajmondo je vedel, da je Simon govoril resnico, vedel je pa tudi, da laglje doseže svoj smoter, če se združi s Simonom, kakor če bi delal na svojo roko.

»Bodiva zaveznika, Simon Virko,« je dejal Rajmondo. »Počakajva, kaj pri-nesse prihodnjost; če postanete — kar že-

lim in na kar bom delal — gospodar na devinski skali —«

»Potem postanete vi gospodar v Senožeah.«

»Oba pa fevdnika oglejskega patrijarha,« je dostavil Dominik. »Devinske neodvisnosti bo konec.«

Niti Rajmondo niti Simon ni odgovoril na to menihovo pripombo, vsak je mislil, da se ne ukloni, če mu bo tako kazalo.

»Zdaj ni treba nič drugega, kakor da pridobi Dominik patrijarhovega pooblaščenca in njegovega namestnika, naj zadrži Jurja kadar pride v naš tabor.«

»To se lahko zgodi,« je rekel Dominik, »toda kdo ve, če bo Juri hotel priti?«

»To je moja stvar. Tekom današnje noči pripravim kar je treba in jutri zvečer bo Juri v našem taboru. Med vitezi in med vojaštvom razširite vest, da se sklene mir. Jaz sam pojdem v Senožee in pregovorim Jurja, da pride sem.«

XXV.

V taboru patrijarhove armade je bil razen Simona Virka še drug imeniten ranjenec, Konrad Sežanski. Nastanjen je bil

v kmetski koči in prepuščen svoji usodi, kajti le malo vitezov je prihajalo na obisk. Ko je Rajmondo zapustil Dominika in Simona, je poiskal hišo, kjer je ležal Konrad. Samo dva mlajša plemenitaša sta delala Konradu družbo. Ob postelji je pa sedela gospa Juta pl. Marchland. Opirala je svoje blede in upalo lice ob dlan in molče poslušala slavospeve na junaštvo patrijarhove armade.

Naposled pa ji je presedalo to besedičenje in je osorno zaklicala:

»Nehajte že vendar s tem poveličevanjem svojega junaštva. Jaz pa vam povem, da ste prave šljeve proti temu velikemu junaku, ki se imenuje Juri Devinski. Poznam ljudi, ki so prisegli, da poteptajo Jurja pri prvem naskoku v prah, a zgodilo se je ravno nasprotno. Petdesetkrat več vas je kakor Jurjevih mož in vendar ste bili sramotno tepeni. Velikan Juri vas je kar pohodil.«

Konrad Sežanski je povetil oči. Gospa Juta je pač videla, kako je zadela Konrada, toda ranjeni mladenič se ji ni smilil.

»Ah, Juri Devinski — da, to je junak,« je nadaljevala z neizprosno ostrostjo. »Na takega voditelja je njegova mala četa lahko ponosna, in srečna tista žena, ki sme

poljubiti njegove ustne. Morda pade v boju — toda slava njegova ne izgine nikdar: bolje v slavi umreti, kakor ućakati sramoten poraz.«

Vsaka teh besed je Konradu zadala novo rano. Ta oćitanja so ga bolela kakor živ ogenj, zlasti še, ker je moral priznati, da so upravićena. Dejal si je, da je prišla ura, ko prejme zasluženó kazen, da se je Jurju izneveril. Čuvši, da je prišel Rajmondo, je Juta zapustila sobo, ne da bi se poslovila od Konrada.

Vrníla se je šele čez dolgo ćasa. Konrad je bil v skrbéh, kaj da ima Juta z Rajmondóm, in ćim je lepa gospa stala zopet pri njegovi postelji, je bilo njegovo prvo vprašanje, kaj da je hotel Rajmondo.

»Rad bi govoril s teboj zaradi Jurja Devinskega.«

»Z menoj?« se je ćudil Konrad. »Kaj neki hoće?«

»Patrijarhov zastopnik je pripravljén skleniti mir,« je odgovoríla Juta. »V ta namen bi rad govoril z Jurjem in misli, da bi ti najprej pridobil Jurja, naj se pride pogaját. Patrijarhov zastopnik bi sprejel vse pogoje, le to navidezno zadošćenje bi imel rad, da pride Juri prvi do njega.«

»Ne verjamem, da bi Juri hotel priti v tabor svojih sovražnikov,« je menil Konrad. »Varen je samo za nasipi in zidovi.«

»Motiš se, Konrad; v Senožečah nimajo vode in se že puntajo. Morda se bo Juri mogel še nekaj dni braniti, ali potem podleže gotovo. V patrijarhovem taboru je pa nekaj velikašev, ki so Jurju naklonjeni in žele, da se sklene mir.«

»Juri jim ne bo zaupal,« je dejal Konrad. »Kdo naj jamči, da ne bi Jurja zavratno napadli?«

»Ti, Konrad,« je mirno in odločno rekla Juta.

»Jaz?« je vzkliknil Konrad. »To je žaljenje. Jaz naj stopim pred Jurja in mu ponudim svojo čast in svojo osebo kot jamstvo, da bo varen v našem taboru — jaz, ki sem ga sramotno zapustil in izdal? Jaz naj mu prisežem, da bo v tem taboru spoštovan in da bo neovirano odšel kamor bo hotel, ko sem ga zatajil in zapustil takrat, ko me je iskalo njegovo oko — v čedadski cerkvi na zboru plemenitašev. Moja čast naj bo Jurju jamstvo?«

»Konrad — slušaj me,« je Juta ljubeznjivo mirila razburjenega mladeniča. »Nihče ne misli tako, kakor ti domnevaš.

Če želiš Jurju srečo, imaš zdaj priliko, da mu pomagaš. Idi kot patrijarhov tal v Senožeče in ostani tamkaj toliko časa, da se Juri vrne.«

»Torej ne mislijo kupčevati z mojo častjo, nego le z mojim življenjem,« je dejal s trpkim usmevom Konrad. »Ali pa je moje življenje le stoti del tega vredno, kar je vredno Jurjevo življenje?«

»Konrad, pomisli vendar — zdaj imaš priliko, pokazati Jurju, da si še vedno njegov prijatelj, da si mu še vedno vdan,« je nežno govorila Juta in gladila Konradove dolge kodre.

»Ne,« se je trdovratno branil Konrad. »Jaz ne grem — na noben način ne grem.«

Zdaj se je Juta naenkrat sklonila nad Konradom in ga začela strastno poljubovati.

»Ah, moj Konrad, kako sem ti hvaležna. Zdaj vidim, da me resnično ljubiš; zdaj verujem, da si ves moj. Glej, Konrad, vse kar sem ti povedala, sem rekla le, ker sem bila prisiljena. Legat mi je grozil, da pridem zaradi zakonolomstva pred sodnijo, če ti ne povem, kar mi je bilo naročeno. V tem, ko sem ti prigovarjala, da pojdi v Senožeče, mi je krvavelo srce, za-

kaj če bi ti šel, bi bila jaz prevarana za svoje maščevanje. Zakaj sem se prej tako ljutila na patrijarhovo vojsko in poniževala njene junake? Ker Juri še živi, ker še ni uničen. Plemiči so legata prosili, da ponudi Juriju mir — a če se mir ne sklene, je Juri v nekaj dneh mrtev. Niti kaplje vode nimajo v Senožečah; Jurjevi vojaki že umirajo žeje. V dveh ali v treh dneh bodo nesposobni za vsak boj in tedaj bo Juri ležal s prebodenim srcem pred mojimi nogami. Hvala ti, Konrad, da nečeš iti v Senožeče in mi pomagaš do osvete.«

Gospa Juta je zopet vroče poljubila Konrada in potem zbežala v svojo spalnico.

Konrad je ležal nekaj časa nepremično na svojem ležišču, zatopljen v svoje misli. Potem je poklical svojega slugo.

»Pripravi kar treba; jaz pojdem v Senožeče.«

Ko se je zdaniło, so štirje možje nesli Konrada na nosilnici proti Senožečam. Ž njim vred je šlo deset drugih vitezov. Vsi so bili brez orožja in so nosili seboj belo zastavo. Gospa Jua je gledala s svojega okna za njimi in se je smehljala.

Čez mogočen nasip, ki je bil napravljen okrog Senožech, so prijahali trije jezdeci in se ustavili na vrhu. Orožja niso imeli, pač pa je eden izmed njih držal v rokah belo zastavo. To je bil Juri. Jutranji veter se je igral z zastavo in je pripogibal belo pero na srebrni čeladi; solnce je odsvitalo od srebrnega oklepa Jurjevega — ves patrijarhov tabor je naenkrat videl vojskovodjo na naspiu, ves tabor je zatrepetal in od čete do čete je šel glas: Devinski junak prihaja.

Počasi je jezdil Juri čez nasip navzdol in se s svojima spremljevalcema obrnil na stran, kjer je bil videl velik šošor, na katerem je plapolala zastava oglejskega patrijarha. Naglo je jezdil čez plan in ni se zmenil za dve siromašno oblečeni ženski, ki sta prašni in skoro onemogli tavalii čez kamenje proti Senožecham. Jezdil je svojo pot in ni zapazil, kako sta ženski dvigali roke, niti ni slišal njiju obupnega klicanja.

»Juri — ne idi — Juri — ustavi se — jaz, Katarina, te kličem! Juri — slušaj — tvoja Hema te kliče!«

Juri ni slišal ničesar in je jezdil naprej.

V taboru se je vse vojaštvo strnilo okrog Jurja. Vsakdo je hotel videti mogočnega junaka, ki je z malo četo tako hrabro kljuboval veliki armadi. Eni so ga pozdravljali z oduševljenimi klici; to so bili tisti, ki so junaštvo spoštovali tudi pri sovražniku; drugi so motrili Jurja z mrkimi pogledi in ga preklinjali; to so bili tisti, ki jih je verski fanatizem pripeljal v boj in zadušil v njih srcih vsak plemenitejši čut.

Jurja so sprejeli plemenitaši in ga spremili v šotor patrijarhovega zastopnika, kjer so bili zbrani vsi duhovniki, kar jih je spremljalo armado.

Ponosno je pozdravil Juri duhovnike in velikaše. Nekaj trenutkov je čakal, da ga kdo ogovori, a ker se to ni zgodilo, je začel brez ovinkov govoriti o namenu svojega prihoda.

»Ni še dolgo tega, kar sem se Vam, gospodje, poklonil v furlanskem Tržiču in Vam ponudil mir. Od tedaj ste spoznali, da ne znam biti samo spravljiv, ponižen in miroljuben. Ali vzlic temu sem prišel danes semkaj. Teklo je že preveč krvi. Če Vas je gospod Bog sedaj navdahnil s spoznanjem, da je grešno prelivati človeško kri po nepotrebnem — jaz sem pripravljen skleniti mir, in pripravljen sem tudi,

sprejeti vse pogoje, če jih kot kristjan in plemenitaš morem sprejeti.«

Ko je Juri umolknil, so se duhovniki začeli spogledovati. Juri jih je spravil v veliko zadrego. Nihče izmed njih ni mislil na slučaj, da bo določiti kake pogoje in zdaj si niso znali pomagati. Na pomoč jim je priskočil menih Dominik.

»Navadno ne delajo mirovnih ponudb oblegovalci, nego obleganci, ker se gre tem za žijljenje in za imetje. Vi morate ponuditi spravo.«

Iz Jurjevih oči je udaril plamen in njegovo dušo je prevzel sum, da se pripravlja izdajstvo.

»Menih Dominik,« je zaklical Juri, »Vi najbrže ne veste, kaj me je pripeljalo semkaj. Z belo zastavo v roki je prijezdil pred senožeški nasip vitez iz patrijarhove armade in mi dejal: Senožeče so tako vrlo utrjene, da jih ni zavzeti. In dostavil je tudi, da se obleganci tako hrabro branijo, da je patrijarhova armada izgubila upanje na zmago. In dalje je rekel Vaš odposlanec, da ste se zedinili na pogoje, ki so za obe stranki častni in me je povabil v Vaš tabor, dočim je sam s svojimi spremljevalci ostal v Senožečah in jamči s svojim življenjem in s svojo častjo za mojo

osebno varnost. In ko sem prišel v Vaš tabor, me je sprejel vitez Gemonski in mi je rekel, da mi hočete ponuditi mir in spravo pod najčastnejšimi pogoji. Ker zdaj vidim, da mi nimate ničesar povedati in ničesar ponuditi, mi ne preostaja drugega nič, kakor da se vrnem v Senožeče. Pozdravljeni, gospodje.«

Juri se je priklonil in je hotel oditi. Vse je planilo pokonci. Vitez Gemonski je kričaje zahteval pojasnila, kaj da to pomeni.

Juri je odgrnil zastor, da bi stopil iz šotoru ter je stal — pred desetimi sulicami, ki so bile nagnjene proti njemu. Okrogin-okrog šotoru je stalo vojaštvo.

»Izdajstvo — lopovstvo,« je zaklical Juri. »Sem li jetnik, da mi branite odhod? Vitez Gemonski, ste li plemenitaš, ali razbojnik, da dopuščate kaj takega.«

Kakor lev, ki išče žrtev, da bi jo raztrgal, se je vitez Gemonski ozrl po šotoru.

»Kje je grof Latizanski,« je srdito vprašal. »Ti vojaki so iz njegove čete. Kako se je drznil, postaviti semkaj svoje ljudi? Jaz imam edini pravico, čuvati ta šotor, jaz pa imam tudi dolžnost, varovati devinskega grajščaka. Kje je grof Latizanski, da mu strgam pero in pohodim

ostroge. Skril se je, ta izdajalec, ali jaz ga najdem in potem gorje mu.«

Gemonski je planil proti izhodu in začel kričati: »Gemonci, skupaj, Gemonci, skupaj!«

V šotoru je vladala razburjenost. Juri je stal nepremično sredi šotora. Nihče izmed navzočih se ni upal, pogledati mu v oči. Dasi je bil sam in brez orožja, so vsi trepetali pred njim. Juri je čakal, kaj se zgodi. Še predno se je kdo ganil, se je vrnil vitez Gemonski.

Stopil je pred patrijarhovega zastopnika in ga pahnil nazaj, da mu je padla škofovska mitra z glave.

»Govorite, kaj to pomeni,« je srdito vprašal, »sicer Vam iztrgam jezik.« In obrnivši se k posvetnim velikašem, jih je pozivljial: »Vsaj Vi govorite, saj ste plemenitaši in ne razbojniki.«

Predno pa so vitezi mogli kaj reči, je že stopil mednje patrijarhov pooblaščenec in je rekel:

»Naznanjam vam, Juri Devinski, da ste po sklepu vojnega sveta naš jetnik, dokler se ne vdajo Senožeče.«

»Lopov — lažeš,« je zakričal s strahovito togoto vitez Gemonski in s pestjo udaril škofa v obraz. »To bi bilo najhujše in najgrje izdajstvo. To bi bilo dvojno iz-

dajstvo napram Jurju Devinskemu in napram Konradu Senožeškemu ter njegovim spremljevalcem, ki jamčijo s svojo častjo in s svojim življenjem, da se vrne Juri neoviran v Senožeče.«

»A — to nas nič ne briga,« se je oglasil mrkogled in plena lačen vitez. »Konrad Sežanski in njegovi spremljevalci so devinskemu vladarju jamčili za svoboden odhod — dobro, naj sami gledajo, kako izpolnijo svojo obljubo.«

»Hvala za to pojasnilo,« je odgovoril vitez Gemonski z neskončnim preziranjem, »a vzemite na znanje, da bi se jaz takih nazorov sramoval v dno duše.«

»Kaj pravite?«

»Da ste podla duša, človek brez vesti in brez časti, ki ni vreden, da bi ga raztrgali moji psi,« je zakričal vitez Gemonski, ki se ni več mogel premagovati.

Meči so zleteli iz nožnic. Gemonski in njegov nasprotnik sta se spoprijela in vnel se je srdit boj, na življenje in smrt. A trajal je le nekaj trenotkov; čim se je patrijarhov zastopnik zavedel, kaj se godi, je vdane mu plemiče pozval, da so skočili med borilca, ju ločili in razorožili.

Še se je vitez Gemonski ruval z možmi, ki so ga bili razorožili, ko se je odgrnil zastor pri vhodu in je planila v

sobo prašna, ubožno oblečena žena in se vrgla pred Jurja, kličoč: »Rešite me, gospod, rešite me.«

Juri je naglo pristopil in dvignil ženo. Šele zdaj jo je spoznal.

»Hema — Vi tu in v taki obleki? Čemu? Zakaj?«

»Prišla sem Vas svarit. Zoper Vas je sklenjena zarota. Ker Vas ne morejo premagati z orožjem, Vas hočejo z izdajstvom in jaz nesrečnica sem prišla prekasno.«

»Hema — zaradi mene si prišla?«

»Da! Prišla sem peš. Morala sem hoditi čez ostro kamenje. Hodila sem ponoči, trpela in gladovala . . .«

»In vse zame, ki sem te zapustil in pahnil od sebe?« je vzkliknil Juri in prijemši Hemo za obe roki, je vprašal: »Ali mi moreš odpustiti?«

Milo in vdano ga je pogledala Hema in naslonila svojo glavo na njegovo ramo.

»A zakaj si tako plašna pribežala semkaj,« je zopet vprašal Juri. »Kaj je pomenilo tvoje obupno klicanje?«

Videla sem te jezdit semkaj in šla sem za teboj. Tu v tem strašnem taboru so me prijeli. Ker nisem hotela takoj povedati, kdo da sem, so z menoj grdo ravnali, me pehali in topli tako, da sem končno

povedala svoje ime. In potem so začeli kričati: »Ubijte jo!« in »Na grmado ž njo!« in me podili pred seboj semkaj . . .«

Na tleh je ležal meč. Juri ga je pobral. V svoji jezi je hotel planiti na patrijarhovega zastopnika. Zdaj šele je zapazil, da so vitezi in duhovniki zapustili šotor. Samo pri vhodu je stala siromašno oblečena ženska.

»Kdo je ta žena?« je vprašal Juri.

»To je — to je Katarina, ki je šla z menoj, da te reši,« je komaj slišno dihnila Hema.

Juri je zardel do las.

»Ti — Katarina! Hotel je podati Katarini roko, ali ni mogel, ko je zagledal v Heminih očeh — solzo. Zazdelo se mu je, kakor da se mu trga srce. Tu zvesta ljubica, ki ga še ljubi, tu žena, ki ga še ljubi — obe tako vdani, da sta se združili, samo da ga rešita. Oziral se je zdaj na eno, zdaj na drugo, potem pa je premagan po svojih čuvstvih razprostrl roki in obe privil na svoje srce, Katarino in Hemo.

»Ah, jaz sem Vama obema samo v nesrečo,« je bolestno vzdihnil. »Prišli sta, da me rešita, in jaz Vaju potegnem s seboj v nesrečo.«

Le malo časa je Juri mogel slušati glas svojega srca. Pri vhodu se je pojavila

vojaška glava in zdaj se je Juri spomnil svojega položaja.

»Pokliči škofa,« je ukazal vojaku.

»Gospod škof mi je naročil, naj Vam sporočim, da Vam nima ničesar več povedati. Prosi samo, da odredite, kam naj odpravimo ti dve ženski.«

»Hema — kam hočeš iti? Tu ne moreš ostati.«

»Tvoja žena sem, zato ostanem pri tebi.«

»In ti — Katarina?«

»Jaz,« je ihtela rekla Katarina, »jaz grem.«

»Kam hočeš iti?«

»Ne vem! Kam želiš da grem?«

»Katarina — ostani tu,« je vzkliknila Hema. »Jaz te ljubim, kakor svojo sestro — ostani Katarina — ti imaš ravno toliko pravice ostati pri Jurju, kakor jaz — če ne morda še več.«

Zopet je Juri objel Hemo in Katarino in čuvstva, ki so mu polnila dušo, so ga tako prevzela, da se je tudi njemu zrosilo oko.

Ves dan je ostal Juri s Hemo in s Katarino v šotoru in nihče jih ni motil. Juri si je ves čas belil glavo, kako bi utekel iz tega jetništva, ali rešilne misli ni

našel. Čakal je na noč, nadejaje se, da mu ta prinese rešitev.

»Zdaj so imeli škof in vitezi posvetovanje in so sklenili, imenovati za Vaše ozemlje posebnega upravitelja, ki bo izvrševal vse Vaše vladarske in gospodarske pravice, dokler Vas ne bosta sodila cesar in cerkev,« je pripovedoval vitez Gemonški.

»In kdo je to?« je vprašal Juri, ki skoro ni mogel pojmiti, kar mu je pripovedoval vitez Gemonški.

»Simon Virko je imenovan upraviteljem in če se posrečijo škofove nakane, če postane Devin patrijarhov fevd, potem utegne Simon Virko nositi devinsko krono.«

»In kaj se zgodi z menoj?«

»Vi ostanete za zdaj jetnik patrijarhov; spravil Vas bodo v Senožeče, a čuval Vas bo tam Rajmondo, Vaš najstrupenejši sovražnik.«

»Ali — saj vendar veste, da patrijarhova armada Senožeč še ni zavzela.«

»Zavzame jih jutri. Samo Vi ste vzrok, da so se Senožeče tako srečno branile. Jutri zvečer boste Vi že jetnik v Senožečah. Rajmondo jamči s svojim življenjem, da mu ne uidete, a tudi, da se Vam ničesar ne zgodi.«

Kar je povedal vitez Gemonski, je bila že slaba tolažba za Jurja in ko je vitez zapustil šotor, je Juri kakor onemogel padel na blazino, kjer sta ležali in dremali Hema in Katarina. Tu je prebil vso noč. Mučile so ga nemirne sanje.

Pozno ponoči, ko je v taboru vladala tihota, je iz drugega šotora stopil mlad mož. Pri izhodu ga je objela mlada žena in ga poljubila. Ko je odšel, se je ozrla po ravni, ki jo je razsvetljeval mesec, in zavrisnila, ko je zagledala vrh senožeškega nasipa vešala, na katerih je visel človek.

Mladi mož je bil praporščak viteza Gemonskega, ki je z izdajstvom omogočil zajetje Jurja Devinskega, lepa gospa je bila Juta plemenita Marchland, na vešalih vrh senožeškega nasipa pa je visel Konrad Sežanski.

XVII.

Zjutraj na vse zgodaj je nastal v taboru patrijarhove armade velik hrup, ki je Jurju naznanjal, da se pripravlja vojska na odločilni napad na Senožeče. Ves razburjen se je dvignil s svojega ležišča. V tem hipu so že prihrumeli v šotor patrijarhov zastopnik in nekateri velikaši. V silni razburjenosti je škof zaklical Jurju:

»Vašega grešnega telesa ni več v Senožečah, ostal je pa tamkaj Vaš uporni duh. Krivoverci senožeški so se vzlic mojemu svarilu dotaknili Konrada Sežanskega. Vrh nasipa stoje vešala in na njih visi Konrad Sežanski.«

»Njegova kri naj pride nad Vas,« je s povzdignjenim glasom zaklical Juri. »Postopali ste izdajalsko in če je Bog res pravičen, Vas mora zadeti njegovo prokletje.«

»In prokletje mora zadeti tudi Juto pl. Marchland, ki je s svojimi strupenimi poljubi zapeljala mojega praporščaka in omogočila to izdajstvo,« se je oglasil vitez Gemonski.

Toda škof se ni zmenil za to. Kakor bi govoril sam s seboj, je rekel:

»Gorje Senožečam! Vsi prebivalci do zadnjega poplačajo to s svojim življenjem.«

Potem se je obrnil do navzočih velikašev in dejal:

»Naskočite Senožeče nemudoma. Naročite vojski, da ne sme nikomur prizanašati, da mora moške in ženske, starčke in otroke pokončati.«

»Ali — morda je med njimi nekaj pravičnih kristjanov,« so ugovarjali neka-

teri vitezi. »Saj našim vohunom naj bi se prizaneslo.«

»Nikomur,« je odločil škof. »Bolje, da po nedolžnem umrje deset pravičnikov, kakor da bi utekel le en sam krivo-verec.«

Škof in velikaši so zapustili šotor, Dominik je poklical dva vojščaka, ki sta vzela Jurja med sebe in ga peljala pred šotor, odkoder se je dobro in razločno moglo pregledati ves nasip in videti vse boje.

Armada se je razdelila na manjše oddelke in se počasi približevala nasipu. Že so pele trombe, že so se oddelki v diru zaleteli proti nasipu, a še ni bilo nobenega človeka na nasipu. Kje so ostali moji vojaki, se je vpraševal Juri, kje je Tomaž Retinski, kje so drugi vitezi?

Z divjim tulenjem se je patrijarhovo vojaštvo zagnalo na nasip in nihče mu ni branil. Razpostavilo se je na vrhu, vihtelo svoja bandera in kričalo v znamenje, da je prvi nasip zavzet, da je zavzet brez boja. Juri in njegovi stražniki so z največjo pozornostjo sledili vsemu gibanju in nihče ni zapazil, da se je iz ozadja priplazil v tabor človek in prihajal z bodalom okrog šotora. — Juri je začul bolesten krik — obrnil je glavo in videl, kako je Komolja zabodel

stražarja, ki je držal Jurja za eno roko, in že planil na drugega stražarja. Predno si je bil Juri prav svest, kaj da se godi, je Komolja zabodel tudi tega stražarja.

»Prost si, Juri, beži za menoj,« je zakričal Komolja in se spustil v beg na nasprotno stran. Juri je planil pokonci; videl je, da je nekaj vojakov zapazilo, kaj se je zgodilo in da tečejo v tabor. Obrnil se je na stran, kamor je zbežal Komolja in stekel.

»Juri Devinski — glej, kaj se zgodi,« je slišal za seboj klicati grmeč glas. Spoznal je, da je to glas meniha Dominika. Obrnil se je in videl, da drži Dominik Katarino in da je nastavil meč na njeno srce.

»Če se ne ustaviš in ne vrneš, poplača Katarina tvoj beg s svojim življenjem,« je kričal menih.

»Beži, Juri,« je zaklicala Katarina, videč, da se Juri vrača. »Beži moj ljubec.«

Preden je Dominik kaj zapazil, je Katarina iztrgala iz nedrij bodalce in si je zasadila v srce.

Že je bil Juri prihitel do meniha. Samo še nekaj korakov sta bila vsaksebi. V tem trenutku se je pri vhodu šotorja prikazala Hema. Menih se je vrgel nanjo.

»Še en korak, Juri, in Hema je mrtva,« je besno kričal menih, vihteč svoj

kratki meč. Juri se ni ganil — pogledal je bil svoji ženi v oči, videl v njih smrtni strah in se vdal v svojo usodo. Mirno je čakal, da so pritekli vojaki, ga zvezali in ga odpeljali v šotor. Tja so tudi spravili Hemo in mrtvo Katarino, ki je svoji ljubezni žrtvovala dom in čast in nazadnje še življenje.

Pred šotorom so stale straže in se menile o današnjem boju. Iz njih pogovorov je posnel Juri, da je armada neovirano zavzela oba nasipa in tudi vas in grad, da pa ni nikjer naletela na človeško bitje. Juri je uganil, da je Komolja vse ljudstvo spravil v podzemsko jamo globoko pod stolpom, kjer je bil napravljen tajni vodovod.

XXVIII.

Senožeško prebivalstvo z vojaštvom vred je bilo srečno uteklo grozni usodi. Komolja je bil dal razkopati zidovje podzemске jame, kjer je bil skrivnostni vodovod in posrečilo se mu je, da je našel izhod. V temni noči, ko je patrijarhova armada slavila svojo zmago, je stari Tomaž Retinski odpeljal senožeško prebivalstvo iz podzemске jame ven za nasipe in za sovražni tabor in je poslal deloma v Jablanico pri Ilirski Bistrici, deloma v Belaj v

Istri, dočim je vojaštvo popeljal s seboj v Retin pri Kraški Kostanjevici.

Devinski vladar je ostal jetnik. Patrijarhov legat ga je dal prepeljati v Senožeče in ga je izročil v varstvo Rajmondu. V starodavnem stolpu je bil Juri zaklenjen v tesno sobo in ž njim vred njegova soproga Hema.

Kadar je Juri začel obupavati, tolažila ga je Hema, da je Komolja živ in prost, da ni treba obupavati.

Rajmondo je bil nastanil Jurja v najvišji sobi stolpa, sam pa se je nastanil pod njim, tako, da bi bil Juri moral v slučaju bega priti skozi Rajmondovo sobo. To je najbolj jezilo Jurja, kajti ni imel upanja, da bi mogel priti do skrivnostnega vhoda v podzemski vodovod in vedel je, da edino tod vodi pot v svobodo.

Zopet sta se Juri in Hema razgovarjala kakor malone ves dan o načinu, kako bi pobegnila, ko je nekaj lahko žvižgaje priletelo v mračno sobo in padlo na tla. Hema je skočila proti oknu in pobrala na tleh ležečo pšico.

»Navadna pšica je,« je menil Juri. »Ali priletela je s Komoljevega loka. Samo Komolja strelja tako visoko. Komolja me je hotel s to pušico obvestiti, da je v moji bližini.«

Juri je ogledoval leseno pšico natančno in jo končno zlomil čez sredo. V pšici je bil skrit listek na katerem je bilo čitati: »Delaj se bolnega in zahtevaj zdravnika.«

»Ah Komolja, zlata zvesta duša,« je vzkliknil Juri, ko je prečital listek. »Saj sem vedel, da me ti ne zapustiš.«

Naslednjega dne je stopil Hasan pred Rajmonda.

»Moj gospodar je bolan,« je rekel suženj. »Vso noč je ječal in gospa Hema se boji, da umrje.«

Hasan je imel nalogo, da je Jurju nosil jedila in je posredoval med Jurjem in Rajmondom, ker se slednji ni upal stopiti Jurju pred oči.

Rajmondo je bil v strahu. Vedel je, da so Senožeče zanj izgubljene, če se Jurju kaj pripeti. Izročili so mu Jurja v varstvo s pogojem, da mora nanj paziti ne le da ne uide, marveč, da se mu tudi drugače ničesar ne primeri. Za to je jamčil s svojo glavo. Ko je zdaj Hasan prinesel vest, da je Juri bolan, je Rajmonda spreletela groza.

»Kaj naj storim?« je vprašal ves zbegan.

»Pošlji Zulejko k Jurju,« je zbadljivo dejal Hasan. »Zulejka se razume na

zdravljenje in ker ljubi Jurja, bo gotovo vse storila, da ga reši. Ali pa pošlji po Žida Natana, ki je prišel v tabor in leči ranjence.«

Čez dobro uro je Žid Natan že stal v Rajmondovi sobi. Rajmondo mu je obljubil bogato plačilo, če izleči Jurja in ga je potem peljal v jetnikovo sobo. Sam je iz previdnosti ostal pred vratmi.

Natan je Jurja skrbno preiskal in je potem dejal:

»Bolezen ni nevarna. Preskrbim vam zdravilo in jutri bodele že boljši.« Pri teh besedah je Natan stisnil Jurju skrivaj kosček pergamenta v roko in potem odšel iz sobe. Rajmondo je Žida peljal s seboj in ga potem na dolgo in na široko izpraševal o Jurjevi bolezni ter ga silil, da takoj na mestu zvari potrebno zdravilo.

»To bi bilo jako težko,« se je branil Natan. »Nikogar ni, da bi mi pomagal, sam pa slabo vidim. Da, ko bi bila v hiši kaka ženska, ki pozna želišča . . .«

»Taka ženska je tu,« je dejal Rajmondo. »Moja sužnja je in dobro se spozna na zdravilna zelišča. Le ostani tu.«

Rajmondo je poklical Zulejko in ji naročil, naj pomaga Židu, sam pa je odšel po svojih opravkih.

Natan je razrezal vrečico, v kateri je shranjeval svoja želišča, in začel iz druge vreče jemati priprave za kuhanje zdravil. Opazoval je pri tem Zulejko nepremično. Naenkrat je stopil pred njo, ji srepol pogledal v oči in rekel:

»Zulejka, ali mi hočeš pomagati da rešim Jurja iz jetništva.«

»Da,« je odgovorila Zulejka.

»Ali mi tudi zaupaš, dasi me ne poznaš? Ali me ne varaš?«

»Ne! Jaz te ne varam in jaz ti zaupam. Ti nisi Žid, ti si Komolja,« je odgovorila Zulejka in je smehljaje dostavila: »Spoznala sem te na prvi pogled, ko si vstopil v hišo.«

»Ako me je še kdo spoznal, smo izgubljeni,« je menil Komolja. »Toda živega me ne dobe v roke. Pri sebi nosim vedno steklenico strupa.«

»Kako hočeš Jurja rešiti?« je vprašala Zulejka.

»Ko bi mogel Rajmonda le za eno samo noč odstraniti iz te sobe — potem bi bil Juri rešen. Jaz poznam skriven izhod iz gradu in treba je le, da je pot do izhoda prosta, da Rajmondo za eno noč zapusti ta stolp.«

»To preskrbim jaz,« je rekla Zulejka. »Daj mi svoj strup.«

»Čemu?«

»Zaupaj tudi ti meni, kakor zaupam jaz tebi,« je odgovorila Zulejka. Na njenem licu se je pojavil izraz neizprosne odločnosti. Komolja je takoj vedel, da hoče Zulejka zastrupiti Rajmonda. Omahoval je le trenotek, potem je molče izročil Zulejki strup.

V tem trenotku je vstopil Rajmondo. Videl je v rokah svoje sužnje steklenico in vprašal, kaj da je v njej.

»Strup,« je odgovorila Zulejka.

Rajmondo je planil k njej in jej iztrgal strup iz rok.

»Kje si dobila ta strup?« je vprašal Rajmondo. »Ali ti ga je dal ta Žid?«

»Ne; le jaz sem mu ga pokazala in ga vprašala, kako učinkuje?«

Rajmondo je nekaj časa nezaupno motril Komoljo in Zulejko, potem je odslovil domnevanega Žida.

»Če jutri devinski vladar ni zdrav, te pustim izbičati,« je dejal Rajmondo zdravniku za slovo in za njim zaklenil vrata.

XXIV.

Zulejka je v Rajmondovi sobi užgala svetiljko in se potem stisnila v temni kot, kjer je stala njena postelja, dočim je Rajmondo sedel za mizo in vzel iz žepa

debelo pismo, katero mu je bil poslal iz Devina Simon Virko.

»Slabe novice Vam imam sporočiti,« je pisal Simon Virko. »Stvari ne stojе več tako dobro, kakor oni dan, ko smo zavzeli Senožeče. Velik del patrijarhove armade se je razšel; ker je bilo malo plena, so hiteli, da se odpravijo domov. Zdaj pa se je začelo puntati ljudstvo. Naša le še majhna armada oblega Retin, a ga ne more zavzeti. Stari Tomaž se brani kakor lev. Vsestransko se čuje, da hočejo Jurja njegovi prijatelji osvoboditi. Patrijarh v Gra-dežu obsoja javno oglejskega patrijarha in nas razglašā za besedolomne razboj-nike, ker smo Jurja z zvijačo dobili v roke. Upam, da bode-te Vi, gospod Rajmondo, s podvojeno skrbnostjo čuvali jetnika Jurja. Seveda, ako dokažete, da mu tudi zdravnik ni mogel pomagati, potem se Vam nič ne zgodi in potem Vam ostanejo tudi Senožeče, ker je Juri zadnji svojega rodu.«

Rajmondo je še enkrat prečital zad-nji odstavek Simonovega pisma in si po-tem oddahnil, kakor človek, ki po dolgi hoji končno vendar zagleda svoj cilj. Čim dlje je gledal v Simonovo pismo, tem jas-neje se mu je zdelo, da mu je odprta le ena pot: umoriti devinskega vladarja.

Spomnil se je steklenice strupa, ki jo je bil iztrgal Zulejki iz rok in ki je zdaj stala pred njim med drugimi steklenicami, ki so bile na mizi. Zaradi Zulejkine navzočnosti se ni upal dotekniti se steklenice, ali vsaj ogledati si jo je mogel od daleč. Zrl je dolgo časa nepremično na steklenico in uvaževal vse posledice. Zavedal se je, da je izgubljen, če postane Juri svoboden, dočim mu je bilo zagotovljeno bogato plačilo, ako umori Jurja. Med tem premišljevanjem se je v njegovi duši čedalje bolj utrjeval sklep, da stori po nasvetu svojega zaveznika Simona Virka. Če bi bi nastal kak sum proti njemu, si je rekel, da ga bodeta menih Dominik in patrijarhov zastopnik gotovo ščitila.

Juri Devinski mora umreti — to je bil končni sklep Rajmondov.

Noč je objela zemljo. Čez kraški svet je brila jesenska burja. Žvižgaje se je zaganjala v veliki stolp senožeškega gradu, da se je šum slišal celo pod zemljo — v skrivnostno jamo z vodovodom, kjer so okrog prižganega ognja sedeli Komolja in štirje njegovi tovariši. Čakali so dogovorjenega znamenja, da je prosta pot do Jurja Devinskega.

»Meni se vse zdi, da nam pojde danes vse lahko in gladko od rok,« je menil

postaren mož. »Začelo se je že tako. Zjutraj na vse zgodaj smo izvedeli, kako grozno smrt je storila gospa Jutta pl. Marchland . . .«

»Kaj praviš,« je vzkliknil Komoljš, »gospa Jutta je mrtva?«

»Gospa Jutta je zadela zaslužena kazen. Zapeljala je praporščaka viteza Gemonskega, da je z izdajstvom pomagal spraviti Jurja v roke patrijarhovega legata. Praporščak je verjel sladkim obljubam gospe Jutte in ji je sledil v Komen. Toda Jutta ga zdaj ni hotela poznati in ga je s posmehom odgnala od sebe. Praporščak pa jo je napadel in jo umoril.«

Vsi so molče poslušali in nihče ni obžaloval, da je gospa Jutta pl. Marchland storila tako grozen konec.

Ob istem času je v tem stolpu v svoji sobi sedel Rajmondo pri večerji. Stregla mu je Zulejka, ki je pazila, da je bil Rajmondov vrč vedno poln rujne furlanske kapljice, katero je njen gospodar ljubil nad vse.

V predsobi višjega nadstropja je sedel na stari skrinji Hasan in stiskal glavo ob kolena, kakor bi dremal ali pa bil ves zamaknjen v svoje misli. Hasan se ni gnil, tudi če je iz sosedne sobe, kjer sta bila

Juri in Hema, udaril kak šum na njegovo uho.

»Ah, Juri, mene je tako strah,« je tožila Hema. »Tako dolgo jih ni...«

»Potrpi, ljuba žena, še ni udarila dogovorjena ura.« Juri se je trudil, da bi ukrotil svojo razburjenost, kar se mu je pa le slabo posrečilo. Vse je v njem gorelo, vsak njegov živec je trepetal in nemirno je begal po širni sobani sem in tja.

»Hasan, prinesi vode,« je ukazal Juri, vidi, da je vrč, ki je stal na mizi, prazen.

Hasan je planil pokonci in stopil k vratom, ki jih je bil Juri nekoliko odprl.

»Milostni gospod...«

»Rajmondo mi danes niti vode ni poslal,« se je jezil Juri, »in ti, Hasan, seveda tudi nisi mislil na to.«

»Tudi vina ni poslal k večerji,« je pripomnila Hema in prinesla drugi vrč iz sobe.

»Tako preskrbim vse,« je dejal Hasan poslušno, vzel oba vrča in hitel po tseh stopnicah v Rajmondovo stanovanje.

»Juri — mene je naznansko strah,« je dihnila Hema in se trepetaje stisnila k svojemu soprogu. »Kje je Komolja?«

»Ne boj se, ljubica. Ti ne poznaš Komolje. Ti ne poznaš tega zlatega srca, kakor ga poznam jaz. Ali to ti pravim: Če je

kdo na svetu dovolj smel, neustrašen in požrtvovalen, da poskusi mene oprostiti iz te ječe, je to Komolja. Srce mi pravi, da se mu posreči, kar je obljubil.«

Kar sta si Juri in Hema ta dan že neshetokrat povedala, da sta si pripovedovala tudi sedaj in vmes sanjarila o prihodnosti. Med tem se je bil Hasan že davno vrnil v predsobo. Sedel je zopet na stari skrinji, stiskal glavo ob kolena in se tiho pogovarjal sam s seboj.

»Vino je zastrupljeno in voda je tudi zastrupljena,« je mrmral Hasan. »Vem, kaj hoče Rajmondo; Zulejka ljubi Jurja in zato hoče Rajmondo Jurja umoriti. Če pije Juri od tega vina ali od te vode — potem Rajmondo vsaj ne bo več mogel biti ljubosumen. Nesrečen bom samo jaz. Ne; jaz ne dam Jurju ne tega vina, ne te vode — ali tega ne povem nikomur, ker imam zdaj oba v rokah.«

Čim je bil Rajmondo izročil Hasanu zastrupljeno vino in zastrupljeno vodo, se ga je polastila velika razburjenost. Začel je nemirno begati po sobi, nestrpno čakaje, kdaj pride Hasan z grozno novico, da je Juri mrtev. Razburjenost njegova je rasla od trenutka do trenutka. Zaman jo je skušal utolažiti z vinom. Praznil je vrč na vrč in še ga je davila žeja, in zdelo se mu

je, da se mu grlo čedalje bolj uši. Že je ves žarel zaužitega vina, a Zuleka mu je polnila vrč, dasi je že komaj hodil.

Zopet je Rajmondo izpraznil vrč. Kar zagorelo je v njem. In kako lepa je bila Zulejka. Samo razkošje jo je bilo. S tresočo se roko je segal Rajmondo za njo. Ni je dosegel, ali vlovil jo je za lahno krilo. Strgalo se je in zagledal je prsa svoje sužnje. Prešinilo ga je blazno poželenje. Planil je za njo. Zulejka je bežala v sosedno sobo in Rajmondo ji je sledil skoro vriskaže.

Po stopnicah v podzemsko jamo je pritrkljala debela krogla — dogovorjeno znamenje. Komolja in njegovi tovariši so planili pokonci in segli po orožju.

»Zdaj je prišla ura odločitve.« To je bilo vse, kar je Komolja rekel. Dogovorjen je bil s svojimi tovariši že za vse slučaje in zato ni bilo več treba izgubljati besed.

Komolja je sam odprl vrata. Zaječala so nekolio, ali Komolja je bil pripravljen na vse in zato je nevstrašno vstopil v sobo.

V tem trenutku je že stala pred njim Zulejka, držeč v rokah velik ključ — ključ do vrat Jurjeve ječe.

Ječanja vrat ni slišal Rajmondo, pač pa Hasan, in splazil se je k tem vratom in

dasi sta Zulejka in Komolja govorila tako tiho, da sta se komaj sama razumela, ju je vendar razumel Hasan, in česar ni slišal, to je uganil.

»Hvala ti, Zulejka,« je rekel Komolja, vzemši ključ. »Vedel sem, da se sem nate zanašati.«

»Storila sem le to, kar sem obljubila.«

»A kako si dosegla svoj namen, kako si izvabila Rajmonda iz te sobe — da je celo pozabil jo zakleniti.«

»Poglej me in vedel boš dovolj.«

Strme je zrl Komolja zdaj na Zulejko, zdaj na vrata sosedne sobe, kjer je spal Rajmondo.

»Ker nisem mogla Rajmonda zastrupiti, sem se mu vdala. Sedem mesecev sem že njegova sužnja, a ni se me mogel dotakniti. Zdaj sem se mu sama ponudila.«

»Tako ljubiš Jurja,« se je čudil Komolja.

»Ljubim ga tako, da sem se vdala najostudnejšemu človeku, samo da ga rešim.«

Vinjeni Rajmondo se je v spanju začel preobračati po svoji postelji, Zulejka je pohitela k njemu in Komolja je stopil k stopnicam, ki so vodile v Jurjevo ječo, in začel odpirati vrata.

V tem je Hasan planil pokonci. Hitro je vzel vrč in je stopil v Jurjevo sobo.

»Milostivi gospod — končno sem vendar dobil nekaj vode.«

V svojem srcu pa je mislil: Če je Zulejka žrtvovala svoji ljubezni svojo nedolžnost, žrtvujem jaz svojemu maščevanju zvestobo.

Med tem se je že pojavil pri vratih Komolja. Z zamolklim vsklikom, prihajajočim iz dna duše, je došleca pozdravil Juri.

»Moj brat, moj ljubi brat!« To je bilo vse, kar je rekel Juri — potem pa je objel Komoljo in ga pritisnil na svoje srce. V nemem objemu sta se držala nekaj časa — potem je Komolja izročil Jurju dragoceni meč, ki ga je bil prinesel seboj.

»Ah, moj meč,« je veselo rekel Juri, »moj meč je moj ponos, moja sreča in moja prihodnjost; moj meč mi je zvest, kakor ti, Komolja, moj ljubi brat.«

Pokril se je z baretom in podal Hemi plašč.

»Gotov sem! Kmalu te pozdravim zopet, krasna zemlja, kmalu te zopet vidim, skala devinska! Svoboda — bodi pozdravljena!«

Le še nekaj korakov in svoboda je bila pridobljena.

»Pojdi, Juri, požuri se,« je lahko zaklical Komolja, ki je že stal na stopnicah v nižje nadstropje, med tem ko je Juri še vedno stal pri vratih v Rajmondovi sobi.

»Ne — morem.« Težko sopeč je dihnil Juri te besede in glasneje dostavil: »Ne vem — tako sem slab — kakor še nikdar v svojem življenju.«

»To je od razburjenja,« je menila Hema. Pristopila je k svojemu soprogu in ga prijela za roko. Ta roka je bila mrzla in onemogla.

»Pomagajte! — Juri umira,« je obupno vzkliknila Hema. Stegnila je roke, da bi zadržala Jurja — a bila je preslaba; Juri je omahnil in padel na tla.

Komolja je planil k Jurju; položil mu je roko na srce in čutil, da komaj še bije. Na pragu sosedne sobe se je prikazala Zulejka. Videvši Jurja na tleh, je zatrepetala, potem je stopila bližje in poljubila Jurju roko. Mirno mu je vzela izza pasa bodalo in šla nazaj v sobo, kjer je ležal Rajmondo. Nihče se ni zmenil za bolestni vzlik, ki se je slišal čez nekaj trenutkov iz sosedne sobe, nihče se ni ozrl, ko je koj nato nekaj težko padlo na tla ...

Še sta Komolja in Hema nekoliko upala, da spravita Jurja iz stolpa, češ, mor-

da mu je še pomagati. A ko je poskušal Komolja vzeti Jurja na roko, se je oglasil Hasan:

»Ne trudi se,« je dejal suženj, »devinski vladar je zastrupljen.«

Šum v stolpu je prebudil stražo. Vojak je začel trkati na vrata in klicati Rajmonda, naj odpre.

»Umiram — brat moj,« je šepetal Juri. »Reši sebe, da me maščuješ.«

Komolja je posadil Jurja na stol. Videl je jasno, da bratu ne more več pomagati. Juri je pregibal ustne, a Komolja se je moral nagniti k njemu, da ga je razumel.

»Čuvaj Hemo, moj brat, in bodi oče mojemu otroku, ki ga nosi pod srcem.«

Po teh besedah je Juri izdihnil.

Vojaki so spodaj razbijali po velikih vratih, hoteč jih s silo odpreti. Bil je skrajni čas za beg.

Komolja je vzel Hemo na roko in poklical Zulejko. Ker se ni odzvala, je posvetil v sosedno sobo. Ležala je na tleh z bodalom v srcu.

Komolja je srečno utekel s Hemo. Nekaj trenutkov pozneje, ko je izginil v podzemsko jamo, so straže vlomile vrata in pridrvele v Rajmondovo stanovanje.

Našli so tam tri mrliče. Rajmonda, Zulejko in Jurja Devinskega, med trupli pa je plesal zblazneli Hasan.

* *

Minila so leta. Na devinski skali je bila končana slavnost, s katero se je povečal dan, ko je mladi gospodar vzel sam krmilo v roko, ki sta je doslej vodila njegova mati in njegov stric.

V veliki dvorani, katere se je videlo na morje, je stal mladi gospodar pri oknu in je nepremično zrl čez zeleno vodovje.

»Kaj delaš tu, moj sin — na dan svoje slavnosti pa si otožen?«

»Nisem otožen, mati. Mirno in dobro mi je pri srcu. Moje oko je le iskalo večnega sovražnika mojega rodu in mojega naroda onkraj morja; dokler bo stal Oglej, dotlej nam ne zasije solnce sreče.«

Siva gospa je naslonila svojo glavo na sinovo ramo.

»Devin je danes fevd oglejskega patrijarha — tako je cesar določil.«

»Fevd oglejskega patrijarha, ki je zopet služabnik duhovskega imperatorja v Rimu. Ali mati — jaz se ne uklonim ne cesarju in ne papežu. Maščevati hočem očeta in se bojevati za svobodo svojega rodu,

dokler bo mogla moja roka držati očetov meč.«

Močno je šumelo večno morje in butalo ob devinsko skalo. V svitu zahajajočega solnca so se svetlikali obrisi oglejskih stolpov. Tedaj je mladi Juri Devinski dvignil pest in ž njo slovesno zagrozil zastopniku večnega sovražnika ljudske sreče in svobode.

COBISS 2042200

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000439607

